

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Hana Hajdová

Učitelství pro 1. stupeň a speciální pedagogika

Edukační program ve Vlastivědném muzeu v Olomouci

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci 15. dubna 2013

.....

podpis

Poděkování:

Děkuji Mgr. Petře Šobáňové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce. Děkuji také muzejní pedagožce z Vlastivědného muzea v Olomouci Bc. Martině Zedkové za konzultace a poskytnutí cenných rad v oblasti muzejní pedagogiky. Poděkování patří i všem pracovníkům Vlastivědného muzea v Olomouci, kteří mi poskytli odbornou konzultaci, Mgr. Markétě Dolákové, Bc. Milanu Steckerovi a Mgr. Martinu Zdražilovi. Děkuji také vedení Vlastivědného muzea v Olomouci za umožnění realizace programu v muzeu a mé rodině za trpělivost.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	8
1 Muzeum a proces muzealizace	8
2 Muzejní edukace	12
2.1 Vývoj české muzejní edukace	12
2.2 Dnešní pojetí muzejní edukace	16
2.3 Formy muzejní edukace	19
2.3.1 Prohlídka expozice s průvodcem	19
2.3.2 Komentovaná prohlídka.....	20
2.3.3 Komentovaná prohlídka doplněná aktivitou	20
2.3.4 Prohlídka expozice s učební pomůckou.....	20
2.3.5 Přednáška	21
2.3.6 Beseda	21
2.3.7 Kurzy, workshopy	21
2.3.8 Animace	22
3 Didaktické prostředky.....	24
3.1 Metody	24
3.2 Materiální didaktické prostředky	27
4 Spolupráce muzea a školy v současnosti	29
5 Vlastivědné muzeum v Olomouci.....	31
5.1 Charakteristika Vlastivědného muzea v Olomouci.....	31
5.2 Expozice a doprovodné programy Vlastivědného muzea v Olomouci.....	32
Praktická část	35
6 Příprava animačního programu	35
6.1 Scénář programu	35
6.2 Pracovní listy.....	36
6.2.1 Obrázky k pracovním listům.....	37
6.2.2 Tvorba pracovních listů	50
6.2.2.1 První návrh pracovních listů – varianta A.....	50
6.2.2.2 Druhý návrh pracovních listů – varianta A	56
6.2.2.3 Konečná podoba pracovních listů – varianta A.....	61

6.2.2.4	První návrh pracovních listů – varianta B	67
6.2.2.5	Druhý návrh pracovních listů – varianta B.....	73
6.2.2.6	Konečná podoba pracovních listů – varianta B	78
6.2.2.7	První návrh barevných pracovních listů – varianta A	83
6.2.2.8	Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A	88
6.2.2.9	Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B	93
6.3	Pomůcky.....	98
6.4	Pozvánka na program <i>Tajemství muzea</i>	100
7	Cílové skupiny programu <i>Tajemství muzea</i>.....	102
7.1	Děti předškolního věku	102
7.2	Žáci 1. stupně základní školy	104
7.3	Žáci 1. stupně základní školy praktické	105
7.4	Žáci 1. stupně základní školy speciální.....	106
8	Edukační program <i>Tajemství muzea</i>.....	108
9	Evaluace edukačního programu	120
9.1	Realizace programu se skupinou žáků ze ZŠ speciální.....	120
9.2	Realizace programu se skupinou žáků 5. ročníku základní školy.....	122
9.3	Realizace programu se skupinou žáků 2. ročníku základní školy.....	125
9.4	Realizace programu se skupinou žáků ze ZŠ praktické	127
9.5	Realizace programu se skupinou dětí z mateřské školy.....	129
Závěr		132
Seznam použité literatury a internetových zdrojů		135
Seznam příloh		140
Přílohy		142
Anotace		151

Úvod

Ve své diplomové práci jsem se chtěla zaměřit na umění a kulturu. Proto jsem požádala o vedení své práce Mgr. Petru Šobáňovou, Ph.D. z katedry výtvarné výchovy. Byla mi nabídnuta tři témata, z nichž jsem si zvolila tvorbu edukačního programu v muzeu. Jako studentka na střední a později i na vysoké škole jsem se zúčastnila několika animačních programů v olomouckých muzeích. Do té doby jsem netušila, že je možné umění zprostředkovat i takovou netradiční a zajímavou formou. Při jedné návštěvě se studijní skupinou z mého oboru nám lektorka Vlastivědného muzea v Olomouci nabídla spolupráci, pokud bychom měli zájem o muzejní edukaci a lektorování programů. Když jsem hledala téma diplomové práce, vzpomněla jsem si na tuto nabídku a lektorku jsem kontaktovala. Výsledkem byla několikaměsíční spolupráce s tamějšími muzejními pracovníky a vznik edukačního programu, který bude představen v této práci.

Cílem mé práce bylo vytvořit a zrealizovat edukační program ke stálé expozici Olomouc – patnáct století města ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Program jsem variovala pro děti předškolního věku, žáky 1. stupně základní školy a žáky 1. stupně základní školy praktické a speciální. S přihlédnutím ke specifikům jednotlivých cílových skupin jsem se pokusila dětem přiblížit proces muzealizace, tedy cestu předmětu do depozitáře či výstavy.

Teoretickou část otevírá kapitola s názvem *Muzeum a proces muzealizace*. Na základě studia muzeologické literatury v ní pojednám o teoretickém základu muzejní činnosti – muzeologii, o poslání muzea a procesu muzealizace, který v něm probíhá. V následující kapitole *Muzejní edukace* nastíním vývoj české muzejní edukace, její současné pojetí a jednotlivé formy. V kapitole *Didaktické prostředky* uvedu výčet a popis metod a materiálních didaktických prostředků, které jsem pro uskutečnění programu využila. V kapitole *Spolupráce muzea a školy v současnosti* popíšu dnešní podobu komunikace a koordinace těchto dvou institucí. Obsahem kapitoly *Vlastivědné muzeum v Olomouci* bude charakteristika činnosti a úspěšných expozic a programů Vlastivědného muzea v Olomouci. Ve čtyřech kapitolách praktické části podrobně popíši strukturu vlastního edukačního programu, přípravu pracovních listů, pomůcek a pozvánky a na základě odborné literatury specifikuji cílové skupiny, pro které jsem program vytvořila. Na závěr zhodnotím průběh realizací programu s jednotlivými cílovými skupinami.

Věřím, že tato práce bude smysluplná a využitelná v muzejní praxi.

Teoretická část

1 Muzeum a proces muzealizace

Teoretickou a vědeckou základnou pro činnost muzeí je vědní obor muzeologie. Rozvinuté muzeologické myšlení není pouze záležitostí současnosti. Teoreticky se významem sbírek a otázkami uchovávání reliktní minulosti zabývaly již osobnosti renesance, např. Fr. Bacon či J. A. Komenský. Jako samostatný obor se muzeologie vydělila až v polovině 20. století (Stránský, 2000).

Podle P. Štěpánka (2002) je muzeologie „*věda o muzeu, resp. systém různých disciplín, které se vztahují k muzeu. (...) Obsahuje teorii a historii muzejnictví a muzeí, principy tvorby sbírky, uchování a výzkumu muzejních materiálů, metody muzejní pedagogiky a práce s veřejností, především tvorby výstav, metod organizace a vedení muzeí, muzejní techniky a další vzdělávání muzejních pracovníků.*“ (Štěpánek, 2002, s. 15). Z. Z. Stránský (2000) také označuje muzeologii jako vědu, ale charakterizuje ji z jiného pohledu. Tvrdí, že muzeologie je věda o osobitém poznávacím procesu, který zjišťuje, co motivuje muzealizaci a co je její podstatou. Poznávací doménou muzeologie podle něj není muzeum, ale právě to, „*co motivuje tuto muzealizaci, co podmiňuje to, že něco je a něco není muzeální.*“ (Stránský, 2000, s. 28).

Muzeologie jako věda má své metody i systém. Stránský (2000) ve svých publikacích tento obor strukturuje a rozlišuje historickou muzeologii, soudobou muzeologii, teoretickou muzeologii, muzeografii a specializované muzeologie. Historická muzeologie zkoumá nejen dějiny muzea, ale především motivaci jejich vzniku a existence, povahu podnětů ke sbírkotvorné činnosti a přístup k dějinné skutečnosti. Soudobá muzeologie vychází z historických poznatků a řeší základní noetickou, axiologickou a metodologickou problematiku muzealizace soudobé skutečnosti. Poznávací jádro muzeologie tvoří teoretická muzeologie, jejímž úkolem je poznání toho, co motivuje proces muzealizace. Oblast muzeografie se orientuje k praxi a zabývá se aplikací poznatků, metod a technik, které podmiňují uskutečňování muzealizace. V případě specializované muzeologie se jedná o aplikaci vědních oborů do muzejní praxe, přičemž dochází k propojení poznávacích procesů daného vědního oboru a muzeologie (Stránský, 2000).

Institucionalizovanou formou muzejního fenoménu je muzeum. Muzeum má velmi dlouhou tradici. Jeho počátky lze spatřovat již ve starověku, kdy byly ve

vyspělých zemích, např. Mezopotámii, Číně či Egyptě, budovány církevní či soukromé klenotnice. V nich se pro svoji krásu a cennost uchovávaly vzácné výtvořiny lidské činnosti, ale také předměty, které panovníci získali darem. Zde se jednalo spíše o sbírkovou a uchovávací činnost, jejímž smyslem bylo nejen zachování důkazů o tradicích a kultuře dané země, ale také rozšiřování bohatství, které je v případě nutnosti možné využít. O muzeu nebo muzejním fenoménu, jak jej označuje Z. Z. Stránský (2000), však lze hovořit až tehdy, kdy jsou sbírky zpřístupněny byť jen malému okruhu veřejnosti (Šobánková, 2012).

Předchůdcem muzea byly antické museiony, jež představovaly chrámy zasvěcené Múzám umění a věd. Lidé tam odevzdávali své oběti v podobě cenných předmětů. Přelomovým okamžikem se stalo založení akademie a museionu řeckým filosofem Aristotelem. Součástí museionu byla knihovna a sbírka minerálů, rostlin a živočichů, která sloužila pro vědecké vzdělávání (Štěpánek, 2002).

Pojetí muzea a jeho poslání prošlo do dnešních dnů mnoha proměnami. Od vědeckého a výzkumného ústavu dospělo až k moderní instituci poskytující zázemí pro vědecké bádání, vzdělávání i obohacení kulturního a duchovního života člověka. V historii jsou patrné tendence upřednostňovat jejich vědeckou stránku, nebo naopak jejich potenciál zprostředkování vědeckých poznatků a vzdělání široké veřejnosti (Špét, 2004).

K vymezení pojetí dnešního muzea lze v literatuře najít mnoho definic. Stránský (2000) charakterizuje muzeum jako „jednu z historicky vzniklých forem pro uskutečňování onoho specifického, muzeálního vztahu člověka ke skutečnosti, ...“ (Stránský, 2000, s. 63). Štěpánek (2002) stručně vymezuje muzeum jako „instituci věnující se sbírání, udržování a vystavování sbírek.“ (Štěpánek, 2002, s. 21). Podle Šobánkové (2012) je dostatečně výstižná a široká definice Mezinárodní rady muzeí ICOM (International Council of Museums), která definuje muzeum jako „stálou nevýdělečnou instituci ve službách společnosti a jejího rozvoje. Muzejní instituce je otevřená veřejnosti, získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení.“ (Šobánková, 2012).

Štěpánek (2002) uvádí několik možných typologií muzeí podle jejich zaměření. Dělení se v průběhu času měnilo. Současná klasifikace podle ICOM rozlišuje muzea:

- umělecká,
- přírodních dějin,

- etnografická a folklorní,
- historická,
- vědy a techniky,
- společenských věd a sociálních služeb,
- obchodu a spojů,
- zemědělská a produktů země (Štěpánek, 2002).

Muzeum poskytuje prostor pro uskutečnění procesu muzealizace. Stránský (2000) ve své publikaci vymezuje muzealizaci jako „*projev obecné lidské tendence uchovat proti přirozenosti změny a zániku takové prvky objektivní reality, které reprezentují různé kulturní hodnoty, které člověk potřebuje jako věčnou paměť ve svém vlastním zájmu, jako kulturní bytosti.*“ (Stránský, 2000, s. 57). Z toho plyne, že člověk má snahu uchovávat odkaz minulosti i současnosti pro budoucí generace. Tato snaha je spojena se sběrem prvků skutečnosti, není však totožná se sběratelstvím, které Stránský odlišuje od muzealizace. V případě sběratelství se sběrateli jedná o věc jako takovou, kdežto v procesu muzealizace jsou uchovávány takové prvky skutečnosti, které zastupují, reprezentují fenomén, něco, co je „za věcí“. Tento fenomén Stránský označuje jako *muzealitu* (Stránský, 2000).

Proces muzealizace je uskutečňován prostřednictvím subsystémů selekce, tezaurace a prezentace, které zkoumají jednotlivé fáze procesu. Subsystém selekce se zabývá rozpoznáváním a hodnocením muzeality skutečnosti a vydělením potencionálních reprezentantů této skutečnosti z původního vznikového, existenčního a nálezového kontextu. Subsystém tezaurace určuje reálné muzeálie a zabývá se jejich ukládáním a uchováváním. Předmětem třetího ze subsystémů, prezentace, je zkoumání metod a forem zprostředkování přímého kontaktu jedinců s muzeáliemi, tedy exponáty, za účelem jejich působení na vědomí jedinců v kulturotvorném smyslu (Stránský, 2000).

Předmětem muzealizace se nemůže stát kterýkoli předmět, ale pouze ten, který je autentickým dokladem skutečnosti a má potenciál reprezentovat kulturní obsahy a hodnoty této skutečnosti. Objekt, který je reprezentantem muzeality a projde procesem muzealizace, nazývá Stránský *muzealie*. Autor také zavedl jejich klasifikaci a rozlišuje naturfakt, artefakt a mentefakt (Stránský, 2000). Naturfaktem se stává jakýkoli výtvar přírody, který představuje doklad jednotlivých prvků a jevů přírody a jejich vývoje. Specifickou muzeálií je mentefakt, který v podobě knihy či listiny uchovává lidské

poznání. Jeho prostřednictvím může člověk komunikovat. Artefakt je pak ustálený pojem pro umělecké dílo, v oblasti muzeologie ale představuje sbírkový předmět, který je hmatatelným výsledkem lidské práce a tvorby (Šobánková, 2012).

Na průběhu procesu muzealizace se podílejí pracovníci muzea: kurátor, restaurátor, konzervátor, fotograf, správce sbírek a muzejní pedagog.

Práce kurátora zahrnuje širokou škálu činností. Realizuje dlouhodobé koncepce odborné činnosti, zabývá se přípravou, organizací a deinstalací výstav, vytváří harmonogram a rozpočet výstavy, zajišťuje výpůjčky exponátů a prezentaci výstavy a činnosti muzea. Kurátor spravuje určitý sbírkový fond, navrhuje předměty na restaurování a konzervování a podílí se na akviziční politice, tedy doplňování sbírek podle sběrného programu (Soukup, 2008).

Náplní práce restaurátora a konzervátora je úprava výtvorů lidské činnosti s minimální materiálovou a informační ztrátou, v zájmu uchování a obnovy jejich původního stavu a umocnění jejich tvůrčí hodnoty (Stránský, 2000).

Správce sbírek především zodpovídá za přiměřené a šetrné ukládání předmětů, eviduje všechny dary a zápůjčky, provádí inventuru, podle potřeby vyhotovuje zprávy o stavu sbírek a průběžně sleduje hladinu vlhkosti a teploty v depozitářích (Waidacher, 1999).

Fotograf zajišťuje pomocné technické práce spojené s dokumentací předmětů (Šobánková, 2007).

Muzejní pedagog se zabývá zajištěním vzdělávací činnosti, jež zpřístupňuje vystavené exponáty rozličným skupinám návštěvníků. Disponuje odbornými znalostmi z oblasti pedagogiky a psychologie, teorie a dějin umění a měl by být expertem na zprostředkování muzeálií netradičními aktivizačními metodami (Šobánková, 2007).

2 Muzejní edukace

2.1 Vývoj české muzejní edukace

Muzejní edukace se uskutečňuje v muzeích. Muzea i muzejní edukace však do dnešních dnů prošla určitým vývojem. Proto je potřeba nejdříve nastínit vznik a vývoj sbírek a muzeí. Jiří Špét vymezuje tři proudy vývoje – sběratelský, výstavní a pedagogicko-didaktický (Šobáňová, 2012).

První proud zastupují sbírky šlechticů a bohatých měšťanů, kteří shromažďovali různé předměty podle svého zájmu. Již od středověku tak vznikaly soubory obsahující předměty (přírodovědecké, umělecké, náboženské ad.), které však nebyly uspořádány systematicky. Sbírký jen reprezentovaly bohatství a zcestovalost majitele. Z historie českých zemí je asi nejznámějším sběratelem císař Rudolf II., který vytvořil monumentální sbírku uměleckých předmětů, různých přístrojů, užitého umění i kuriozit. Šlechtické sbírky sloužily k soukromým účelům, pro potěchu majitele, pro ukázkou úzkému kruhu přátel nebo k vystavování u příležitosti různých svátků a slavností (Špét, 2004).

Změna nastala v době osvícenství v 18. století, kdy si vzdělanci začali uvědomovat, že pro rozvoj průmyslu a zemědělství je potřeba studium vývoje a stavu přírody, což by nebylo možné bez studijního materiálu. Vznikají proto nejen šlechtické ucelené sbírky ovlivněné rozvojem přírodních věd se záměrem zpřístupnění a kolektivního využití, ale také školní kabinet pro názornou podporu výuky. Tím, že se veřejnost prostřednictvím sbírek vzdělává a nachází v nich poučení, se formuje druhý proud pedagogicko-didaktický (Špét, 2004).

Třetí proud výstavní měl spíš praktické uplatnění. V druhé polovině 18. století se začaly pořádat výstavy, které však měly podobu dnešních veletrhů (Špét, 2004).

Muzea v 18. a 19. století měla sice cíle výchovné a vzdělávací, ty zaměřovala hlavně na podporu vzdělávání. Za své hlavní cíle pokládala především poslání sběratelské a výzkumné. „V době vzniku a rozvoje prvních veřejných muzeí širší nabídka muzejní edukace – tak jak ji známe dnes – prakticky neexistovala.“ (Šobáňová, 2012, s. 113). Expozice nebyly systematicky uspořádané, tudíž jejich výchovné a vzdělávací působení bylo neefektivní. V českých zemích existovala tři nejvýznamnější muzea, která se stala centrem kulturního života. Jedná se o Slezské muzeum v Opavě, Moravské muzeum v Brně a Národní muzeum v Praze (Špét, 2004).

Již František Palacký upozornil na výjimečnost poslání muzea ve zprostředkování přírody, dějin, umění a literatury národu. „*Činí tak ovšem formou zvláštní a pro muzeum specifickou – ne slovy a zprávami, ne ústním, či písemným podáním a poučováním, nýbrž činem, bezprostředním zpřítomněním a vystavením celého věcného i duchovního obsahu minulosti i přítomnosti Čech.*“ (Špét, 2004, s. 24). Základnou činností se tedy stávají sbírky a jejich společenské využití (Špét, 2004).

Od 60. let 19. století začala vznikat vlastivědná muzea, jejichž sbírky měly sloužit k výchovným účelům a rozvíjet a upevňovat odborné znalosti a vědomosti. Hlavním úkolem bylo vzbudit zájem o předměty muzejní hodnoty, vytvářet k nim vztah a usilovat o jejich záchranu. Toto poslání muzeí zdůraznil také kustod přírodovědných sbírek Národního muzea v Praze Antonín Frič. Čáslavský učitel a významná osobnost v českém muzejnictví, Karel Čermák, ve svém spisu O muzeích městských a okresních z roku 1886 stanovil zásady práce muzea, ve kterých doporučoval k vystavování použít vitríny, expozici doplnit mapami a diagramy, u exponátů uvádět popisky a také rozvíjet přednáškovou činnost. Z hlediska kulturně-výchovného nadále převládala činnost dokumentační a výstavní. Pokrokovým se stalo Technologicko-průmyslové muzeum v Praze. Rozvoj technické stránky výroby měly podporovat veřejně přístupná kreslárna, knihovna s čítárnou, pořádání výstav, přednášek, kurzů a laboratorních cvičení pro živnostníky. Tím se těžiště muzejní práce posunulo do oblasti výzkumné a pedagogické. Také muzea umělecko-průmyslová rozvinula své výchovné a vzdělávací působení v přednáškové činnosti. Navštěvovali je totiž žáci odborných a učňovských škol i pracující, kterým muzea nabízela odborné informace a studium literatury (Špét, 2004).

Profil a poslání nově vznikajících vlastivědných muzeí se začalo novým proudům přizpůsobovat teprve od 90. let 19. století. Sbírký nadále zůstávaly důležitým základem, ale předměty k vystavování se přísně vybíraly s předem určeným výchovně vzdělávacím cílem. Na výběrovost upozorňoval také Karel Čermák, který mimo jiné poukazoval na důležitost zachování dokladů minulosti, ale také obrazu současnosti. Do středu zájmu se dostal návštěvník, na kterého bylo potřeba cíleně působit. Z toho důvodu se měly v muzeích zřídit přednáškové sály a prostory pro krátkodobé výstavy, v expozicích využívat pomocný materiál a vydávat průvodce a katalogy výstav. Muzejní pracovník se měl stát učitelem, který poskytuje slovní doprovod k výstavám, své působení měl rozšířit také na mládež, tzn. rozvinout spolupráci se školami a učiteli. Z toho přirozeně vyplynul požadavek na další odborné vzdělávání muzejních pracovníků. Snahy o vhodnější formy prezentace sbírek, estetičtější a návštěvnický

přitažlivější instalace se inspirovaly především v německém muzejnictví. Do popředí se dostala programová tvorba sbírkových fondů a tematické uspořádání expozic. Přeměna muzeí od shromaždišť na kulturně výchovný ústav však vyžadovala splnění předpokladů, které zahrnovaly organizační, finanční a také odbornou stránku (Špét, 2004).

Aktivita muzea vždy závisela na osobnosti, která stála v čele instituce, a na přístupu jejích pracovníků. Ve 30. letech 20. století se o zkvalitnění přístupu k návštěvníkům Československého zemědělského muzea zasloužil jeho jednatel Josef Kazimour. Těžištěm činnosti muzea bylo výchovné a vzdělávací působení, které se uskutečňovalo pomocí nejmodernějších a nejúčinnějších prostředků. Pokud nebylo možné obstarat originál předmětu, byl použit jeho model, expozice byla doplněna mapami, kartogramy a diagramy, fotografiemi ad. Zájem návštěvníků upoutávalo využitím audiovizuálních pomůcek – diapozitivů, stereokopií, gramofonů a filmu. Expozice měla být instalována se zřetelem na maximální diváckou přitažlivost. Výchovně vzdělávací činnost byla rozšířena o poslech nedělního zemědělského vysílání v muzeu a k němu připravenou aktuální výstavu (Špét, 2004).

Přestože odborníci doporučovali ve svých studiích výběrovost při instalaci exponátů, systematickosti, vývojovosti a návaznosti tematických celků a nabádali muzejníky k probuzení živosti a vtipnosti v expozicích, u většiny vlastivědných muzeí přetrvávala konzervativní forma prezentace. Jelikož se přípravy expozice neúčastnil výtvarník, přeplněné vitríny obsahovaly veškeré sbírky, exponáty se ztrácely v množství druhořadého materiálu a nevhodné instalaci. Princip výběrovosti nebyl uplatňován až do roku 1945. Jedině v ústředních, uměleckoprůmyslových a specializovaných muzeích byla instalace kvalitativně na vyšší úrovni. Nové proudy ve světovém muzejnictví, které k nám postupně pronikaly, však byly oslabeny hospodářskou krizí a zcela utlumeny okupací (Špét, 2004).

Obnova činnosti muzeí nastala až po osvobození. Bylo však zapotřebí obnovit sbírky a budovy poničené během válečných let. Muzea také řešila naléhavou potřebu zajistit prostornější zázemí. V nové společenské situaci Fridolín Macháček, předseda Svazu českých muzeí, podněcoval muzejní pracovníky, aby s regenerací sbírek změnili i způsob jejich prezentace. Doporučoval především uplatnění názornosti a výběrovosti v expozicích, aby návštěvník mohl poznatky získané v muzeu využít ve svém životě. Výchovně vzdělávací zaměření totiž považoval za prvořadé (Šobánková, 2012).

Události po roce 1948 velmi ovlivnily pojetí muzeí. Stejně jako soukromé podniky, tak i muzea postihlo znárodnění. Nový režim je zneužil k propagaci komunistické ideologie. Muzea se stala nástrojem k výchově a formování myšlení socialistického občana, především v řadách mládeže. Proto také byla rozšířena vzdělávací činnost pro školy o přednášky, filmové projekce a vydávání publikací. Nově vznikala muzea poplatná době oslavující Sovětský svaz. Objevily se však i výjimky, jejichž existence přetrvala dodnes. Jedná se např. o Památník národní kultury ve Strahovském klášteře, dnes Památník národního písemnictví. Díky vyzdvižení významu průmyslu komunistickým režimem si především finančně polepšilo Národní technické muzeum (Šobánková, 2012).

V 60. a 70. letech došlo k rozvoji muzejní edukace. Muzejnictví se však, kromě 60. let, vyvíjelo v izolaci od muzejnictví evropského. Navzdory tomu si udrželo poměrně dobrou úroveň v oblasti kvality i kvantity sbírek, institucionálního zabezpečení a kvality odborné a vědecké práce. *„Zaostávalo však velmi citelně v oblasti prostorového, materiálního a technického zabezpečení muzeí, což se negativně projevilo na úrovni péče o sbírky a především na úrovni využívání sbírek a schopnosti muzeí komunikovat s veřejností.“* (Koncepce, 2003, s. 4) Přestože edukace ve většině muzeí probíhala především formou výkladu, přednášky nebo besedy, některá muzea, jako např. Národní galerie v Praze, mezi své činnosti zařazovala mnohem zajímavější edukační aktivity. Tradiční výklad byl doplněn výtvarnými, dramatickými či literárními činnostmi. Tento směr muzejní práce podpořilo v Národní galerii zejména zřízení lektorského oddělení, které se zaměřilo na aktivizaci návštěvníků, především mládeže. Až do období politických změn v roce 1989 však činnost muzeí stále ovlivňoval tehdejší režim. Proto zavádění novinek z hlediska muzejní edukace záviselo na tvořivosti a zapálení jednotlivých pracovníků muzeí (Šobánková, 2012).

Po listopadových událostech nastal v muzejní edukaci velký obrat. Vlivem politického uvolnění bylo možné čerpat inspiraci z činnosti zahraničních muzeí. Přestože rozjezd změn brzdily omezené finanční prostředky, docházelo ke změnám koncepcí expozic, postupně se začaly aplikovat moderní informační a komunikační technologie a muzejní pracovníci využívali nové formy muzejní edukace (Šobánková, 2012).

Důležitým krokem bylo v roce 1992 založení Dětského muzea při Moravském zemském muzeu v Brně, které je v České republice dodnes jediné svého druhu. Vzniku Dětského muzea však přitěžovala skutečnost, že mělo náležet k Moravskému zemskému

muzeu, které ctílo klasickou muzejní tradici. Na druhé straně jej podporoval pozitivní přístup některých pracovníků, kteří jej však chápali spíš jako doplněk jejich expozic zaměřený na organizaci aktivit pro děti. Dětské muzeum bylo v první řadě zřízeno pro dětské návštěvníky, pro které pořádalo edukační a volnočasové programy. Muzeum navštěvovaly školy, byly zde pořádány víkendové či prázdninové akce a soutěže. Pro dospělé návštěvníky organizovalo vzdělávací semináře a konzultace. Revolučním se však zdá být zpřístupnění expozic a muzea vůbec dětem se smyslovým či tělesným postižením. Jednalo se nejen o zajištění bezbariérového přístupu, ale také doplnění výstav o klíčové předměty s možností přímého hmatového prozkoumání (Poláková, 2003).

2.2 Dnešní pojetí muzejní edukace

Muzejní edukaci obecně lze chápat jako výchovně-vzdělávací působení muzea a jeho sbírek na veřejnost. Výchovné působení je zmíněno proto, že muzeum kultivuje osobnost návštěvníka. Prostřednictvím muzeálií, sbírkových předmětů, návštěvník získává informace, poznatky, zkušenosti, osvojuje si nové postoje. Muzejní edukace nemusí probíhat jen pasivně, prohlížením expozic. V muzeu působí muzejní pedagogové, kteří tvoří interaktivní a vzdělávací programy pro laickou i odbornou veřejnost. Zaměřují se na nejrozličnější skupiny návštěvníků, např. základní, střední a vysoké školy, rodiny s dětmi. Pořádají také vzdělávací semináře zaměřené na muzejní pedagogiku, muzeologii, konzervaci, restaurování apod. (Šobánková, Šobán, 2012).

Muzejní edukace v českých muzeích se stále vyvíjí a zdokonaluje. V procesu transformace na přelomu tisíciletí došlo k mnoha změnám v legislativě, profesní přípravě muzejních pedagogů a ke vzniku několika organizací, které podporují činnost a spolupráci muzeí. Ke zlepšení určitě přispěla vládou schválená *Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2003 – 2008 (koncepte rozvoje muzejnictví)*, která poskytla náhled na dosavadní stav činnosti muzeí a také vizi jejich budoucího koncepčního nasměrování. Upozorňuje především na přetrvávající nedostatky v komunikaci muzeí a galerií s veřejností, na nevyhovující prostorové podmínky, na nízkou přitažlivost výstav a programů pro návštěvníky a nedostatečné zaměření na děti a mládež. Mezi slabé stránky dále řadí absenci systematického začleňování muzeí a galerií do vzdělávacích a výchovných programů, malou míru využití potenciálu sbírek, obtížné prosazování inovativních metod ve zprostředkování

sbírek a pomalý rozvoj komunikace s osobami se zdravotním postižením. Kladně hodnotí postupné zvyšování úrovně prezentační činnosti, technické a prostorové vybavení a vyšší počet moderních expozic v některých muzeích a galeriích, např. Národní galerii v Praze, Moravské galerii v Brně nebo Moravském zemském muzeu. Významná i regionální muzea postupně otevírají nebo rozšiřují a aktivizují svá edukační oddělení a zřizují pozici muzejního pedagoga (*Koncepce*, 2003). Na *Koncepci* navazuje další dokument, *Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2010 – 2014 (koncepte rozvoje muzejnictví)*, který hodnotí plnění stanovených cílů v uplynulých letech a klade strategické cíle pro další období. Jako silné stránky muzeí označuje postupné zvyšování počtu stálých expozic na dobré úrovni a celkové zvyšování úrovně muzejních výstav, programů a publikací. Upozorňuje ale na rozdílný přístup některých zřizovatelů k plnění základních funkcí muzeí a galerií a dokonce na nepochopení jejich smyslu a významu. Nedostatky, které byly popsány již v předešlé *Koncepci*, podle současného dokumentu stále přetrvávají. Mezi strategickými cíli pro následující léta je zmíněno zvyšování kvality a dostupnosti informací o sbírkách muzeí a galerií pro odbornou i laickou veřejnost a zapojení muzeí a galerií do systému vzdělávání v České republice (*Koncepce*, 2010).

Úroveň edukace v českých muzeích mapuje výzkum V. Jůvy z roku 2002 s názvem *Česká muzea a galerie pro děti a mládež*. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že největší skupinou návštěvníků jsou žáci staršího školního věku. Minimum muzeí však disponovalo speciálními prostory pro práci s touto skupinou, pro niž jsou pověřeni odborní pracovníci muzea. Jen nepatrné procento muzeí se zaměřuje na osoby se zdravotním postižením. Jedná se např. o výstavy koncipované i pro návštěvníky se zrakovým nebo tělesným postižením nebo speciálně komponované programy pro návštěvníky s nejrůznějším postižením. Příznivější je situace po stránce bezbariérovosti jednotlivých objektů. Výzkum ale zjistil příznivý postoj muzeí k rozšiřování a zkvalitnění práce s dětmi do budoucna. Plánují obohacení nabídky činností, budování interaktivních expozic, vyčlenění samostatných výstavních a pracovních prostor pro práci s dětskými návštěvníky a zřízení pozice muzejního pedagoga. Muzea se stále více prosazují mezi moderními zábavními prostředky, kterými jsou televize a počítač, „představují novou volnočasovou edukační instituci, která se stává ukázkou nových možností smysluplného a radostného využívání volného času.“ (Jůva, 2003, s. 33). Vývoj tímto směrem slibuje pojetí edukačních aktivit jako běžné součásti nabídky muzeí (Jůva, 2003).

Reakcí samotných muzeí na měnící se podmínky byl v roce 1990 vznik *Asociace muzeí a galerií ČR* a *Rada galerií ČR*, při níž byla zřízena *Komora edukačních pracovníků*. Tato instituce podpořila profesionalizaci pozice muzejního pedagoga terminologií Komory edukátora a za své hlavní cíle si předsevzala vytvoření systému vzdělávání edukátorů, zajištění výměny informací a zkušeností mezi edukátory galerií a vytvoření zázemí ke stabilizaci pozice edukátora v rámci muzejních institucí (Šobáňová, 2012).

V roce 2004 vzniklo *Centrum pro rozvoj muzejní pedagogiky a práce muzeí se zdravotně postiženou mládeží* při Dětském muzeu Moravského zemského muzea, které dnes existuje pod názvem *Metodické centrum muzejní pedagogiky*. Cílem zařízení je motivace muzeí k výchově dětského návštěvníka, účinnější využívání sbírkových fondů k edukaci a orientace na osoby se zdravotním postižením. Posláním centra se stala dokumentační, metodická edukační a konzultační činnost a informační servis v oblasti muzejní pedagogiky (Šobáňová, 2012).

Na zvyšující se zájem o muzejní edukaci reagovala muzea uspořádáním konferencí a odborných seminářů. Moravské zemské muzeum zrealizovalo konferenci pod názvem *Děti, mládež ... a muzea?*, Masarykovo muzeum v Hodoníně uspořádalo muzeologický seminář a Muzeum Jihovýchodní Moravy ve Zlíně dodnes pořádá v republice jediné pravidelné fórum *Muzeum a škola*. Všechny tyto akce si kladly za cíl seznámit se stávající situací muzejní edukace a především podpořit její rozvoj (Šobáňová, 2012).

O zlepšení stavu profesního vzdělávání muzejních pedagogů se zasloužilo několik projektů. Na půdě Univerzity Palackého v Olomouci se jednalo o projekt Pedagogické a Filozofické fakulty *Škola muzejní pedagogiky* a konferenci *Muzejní pedagogika dnes*. Na Katedře dějin umění Filozofické fakulty proběhl projekt *Umění: prostor pro život a hru. Rozvoj studia nových povolání: lektor umění, animátor umění, kurátor výstav, manažer mediace umění*. Pod záštitou Katedry výtvarné výchovy Masarykovy univerzity v Brně byl zformován nový obor *Galerijní pedagogika a zprostředkování umění*. Na Katedře výtvarné výchovy Univerzity Palackého v Olomouci byl zaveden jako rozšiřující studium k odborné kvalifikaci obor *Muzejní a galerijní pedagogika* (Šobáňová, 2012).

Rozvoj vzdělávacích aktivit velkou měrou podpořily projekty *Brána muzea otevřená*, *Muzeum a škola pod jednou střechou* a *Tvoříme spolu*. Nejvýznamnější a bezesporu revoluční byl ze jmenovaných projekt *Brána muzea otevřená*, do kterého se

v letech 1997 - 2002 zapojila řada českých muzeí. Realizace programu vycházela z nedostatku vlastní iniciativy muzeí přeměnit se v instituce otevřené hlubší spolupráci s veřejností. Těžištěm bylo zformování modelu jejich fungování v oblastech rozvoje vzdělávací funkce muzea a vytvoření vztahu muzea a místního společenství. Projekt se především snažil o překonání izolovanosti a uzavřenosti muzejních institucí a o posílení schopnosti muzea oslovit nejširší spektrum návštěvníků netradičními aktivitami, hlavně vzdělávacími. Neméně důležitým úkolem bylo navázat spolupráci nejen muzea a školy, ale také muzea a rodiny. V průběhu programu účastníci vytvořili 250 projektů, bylo vypracováno 25 strategií vztahu muzeí a veřejnosti a vzniklo 9 metodických center, která ve své činnosti dosud pokračují (Brabcová, 2003).

2.3 Formy muzejní edukace

R. Horáček ve své publikaci *Galerijní animace a zprostředkování umění* (Horáček, 1998) uvádí, že „zprostředkování umění je vždy formou komunikace, kdy lektor či animátor napomáhá zintenzivnění kontaktu návštěvníků s vystavenými exponáty.“ (Horáček, 1998, s. 63). Programy, využívané v muzeích a galeriích rozděluje podle množství předávaných teoretických poznatků a míry praktického zapojení účastníků do tří skupin na:

- teoretické, při kterých je hlavní důraz kladen na teoretické poznatky, mezi ně zařazuje přednášky, prohlídky a besedy;
- praktické, které z teoretických poznatků vychází, jsou ale založeny především na praktické činnosti účastníků, do této kategorie náleží praktické kurzy, ateliéry a tvůrčí dílny;
- smíšené, v nichž je teorie v jakési rovnováze s praktickými činnostmi, tuto skupinu reprezentuje animace (Horáček, 1998).

Šobánková v publikaci *Muzejní edukace* (Šobánková, Šobáň, 2012) v popisu forem edukace vychází z Horáčkova textu. Ve výčtu možností zprostředkování umění však rozlišuje více typů, které jsou zde uvedeny z důvodu jejich užší specifikace.

2.3.1 Prohlídka expozice s průvodcem

Tato hromadná forma edukace se používá spíše na hradech, zámcích, u památníků nebo přírodních úkazů. Průvodce vede výklad a obvykle nepočítá s aktivitou nebo otázkami návštěvníků (Šobánková, Šobán, 2012). Průvodcem bývá většinou brigádník, který jen tlumočí naučené informace a v problematice se odborně neorientuje. V muzeích není příliš častá (Horáček, 1998).

2.3.2 Komentovaná prohlídka

Muzejní pedagog, autor výstavy nebo sběratel předává poznatky o exponátech. Svůj projev doplňuje různými zajímavostmi. Návštěvníci mají možnost klást otázky, což je u této formy samozřejmé. Komentovaná prohlídka je historicky tradiční a v muzeu nejužívanější (Šobánková, Šobán, 2012). Pro muzeum je výhodná především pro svoji nenáročnost na speciální pomůcky a prostory. Podmínkou jsou ale obsáhlé znalosti lektora, jehož výklad musí být nejen odborně správný, ale také svým obsahem přiměřený, srozumitelný a přitažlivý pro danou skupinu návštěvníků. Lektor by měl ve svém výkladu dodržet určitou vyváženost mezi obecnými fakty a komentářem ke konkrétním exponátům. Velmi vhodné je zařadit diskusní otázky, které aktivizují návštěvníkovu pozornost (Horáček, 1998).

2.3.3 Komentovaná prohlídka doplněná aktivitou

Šobánková označuje tuto formu za jakýsi mezistupeň mezi prohlídkou a animací. Prohlídka je obohacena o krátkou praktickou etudu (výtvarnou, dramatickou apod.), které se návštěvníci sami účastní. Mohou tedy shlédnout expozici a zároveň jsou aktivizováni (Šobánková, Šobán, 2012). Komentovaná prohlídka doplněná aktivitou je vhodná pro mladší návštěvníky, ale dospělí také ocení drobnou oživující aktivitu, která program ozvláštní a dodá jí na výjimečnosti (Šobán, 2008).

2.3.4 Prohlídka expozice s učební pomůckou

Učební pomůckou je v tomto případě multimediální, tištěný nebo audio průvodce, kterého návštěvník využívá během individuální prohlídky. Taková návštěva expozice nevyžaduje speciální organizaci. Prostřednictvím učební pomůcky je návštěvník vzděláván a zároveň je u něj prohlubován prožitek z prohlídky, kterou

je možné uskutečnit kdykoliv během otevírací doby. Učební pomůcku je nutné předem pečlivě připravit a vytvořit variantu pro dětského i dospělého návštěvníka (Šobánková, 2012).

2.3.5 Přednáška

V muzeích často používaná forma. Je určena spíše pro dospělé návštěvníky s hlubším zájmem o problematiku vztahující se ke sbírkám muzea. Jedná se o pasivní příjem informací, které návštěvník získává z monologického výkladu muzejního pedagoga, autora výstavy nebo sběratele (Šobánková, 2012).

2.3.6 Beseda

Stejně jako přednáška je beseda tradiční formou využívanou v muzeu. Vede ji muzejní pedagog, umělec nebo sběratel. Je uskutečňována hromadnou formou a určujícími prvky jsou zde otázky posluchačů. Záleží tedy na nich, na jejich aktivitě, zda se beseda stane živým dialogem, nebo ustrne v rovině monologu pedagoga či hosta (Šobánková, 2012). Podle Horáčka (1998) se jedná o tematicky zaměřený program s jasnou koncepcí a stanovenými cíli. Beseda má svou formální stránku, která by měla zahrnovat vstupní komentář a následnou diskusní výměnu názorů k tématu. Je možné ji realizovat přímo před exponáty nebo v jiných prostorách s využitím reprodukcí, diapositivů nebo videodokumentu. V galeriích a muzeích je běžnou součástí nabídky beseda s umělcem (Horáček, 1998).

2.3.7 Kurzy, workshopy

Hlavní náplň představují praktické činnosti, které aktivizují návštěvníky. Kurzy bývají většinou koncipovány jako týdenní akce, pořádané v období prázdnin. Velkou předností je realizace v delším časovém úseku, je proto možné zařadit i náročnější praktické činnosti. Nabízí se také možnost formovat práci jako navazující cyklus či dokonce projekt. Kurzu se může zúčastnit ustálený počet osob. Z toho plyne výhoda intenzivnějšího rozvoje kreativity, vztahu k umění a individuálních schopností účastníků. Pozitivem je také rozvoj tvořivosti a samostatnosti při práci ve skupinách, komunikace a spolupráce (Horáček, 1998; Šobánková, 2012).

2.3.8 Animace

Animace je velmi oblíbená pro svůj „oživující“ potenciál. Prostřednictvím praktických aktivit jsou ožiovány nejen exponáty, ale také samotná edukace a účastníci. Horáček (1998) definuje animaci v galeriích jako *„oživující činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo.“* (Horáček, 1998, s. 71). Při animaci je podstatná skutečnost, že účastníci nezůstávají v pozici posluchačů nebo diváků, naopak se stávají aktivními tvůrci. Takto vymezenou animaci lze jistě aplikovat i v muzeu. Šobáň (2008) pak tuto definici zjednodušuje sdělením, že pomocí rozmanitých aktivit lektor usiluje o vytržení návštěvníka z netečnosti a vybízí jej k spoluúčasti na interpretaci vystaveného exponátu (Šobáň, 2008).

Cílem animace je podnítit zájem o umění. Vyvoláním prožitku se lektor snaží ukázat, že v umění lze najít i vzrušení. Animace nabízí možnosti pro osvojování informací o umění, rozvíjí schopnosti číst hodnoty a významy uměleckého sdělení a pomáhá účastníkovi hledat vlastní názor. Součástí jsou určité tvůrčí a interpretační procesy, které podporují sebepoznání a rozvoj duchovního světa člověka (Horáček, 1998).

Od ostatních forem se odlišuje zvýšenými nároky na pomůcky i prostory. Během animace si návštěvníci osvojují poznatky o vystavených exponátech, proto není zcela vyloučen výklad. Stěžejní jsou však praktické aktivity, které umocňují zážitek ze setkání s muzeáliemi. Praktickými aktivitami jsou myšleny výtvarné či dramatické etudy, které svým smyslem navazují na výstavu. Tím probíhá aktivní učení, což je velmi vhodné pro mladší návštěvníky (Šobánková, 2012).

Mezi teoretickým výkladem a praktickými činnostmi by měla být zachována určitá rovnováha. Dodržení této zásady však ovlivňuje mnoho faktorů, např. záměr animátora – jestli se ve svém programu chce věnovat určitému dílu, většímu cyklu nebo celé výstavě a jak obsáhlé teoretické poznatky hodlá účastníkům předat. Dalším určujícím prvkem je cílová skupina, její složení, věkové a jiné zvláštnosti, jako je např. odlišná fyziologie vnímání u dětí a dospělých. Prostorové a technické podmínky jsou také důležitými faktory. Jedná se o míru osvětlení, velikost prostoru, materiál podlahové krytiny ad. Animaci lze podle možností realizovat přímo mezi exponáty nebo se po zhlédnutí výstavy účastníci přesunou do ateliéru. Mezi určující faktory můžeme

zařadit také celkový čas trvání animace, specifika konkrétní výstavy a metodické dovednosti animátora, který musí umět pružně reagovat na podněty účastníků a přizpůsobovat tempo programu jejich zájmu a pozornosti. Až po zvážení všech těchto okolností je možné přistoupit k přípravě animace a rozvržení teoretické a praktické části (Horáček, 1998).

Horáček (1998) ve své publikaci navrhuje strukturu animace, kterou neprezentuje jako závazné pravidlo, ale jako jednu z možností. Při sestavení osnovy vycházel ze zkušeností našich i zahraničních animátorů a muzejních pedagogů. Animace by měla začínat krátkou praktickou etudou. Jejím hlavním účelem je odbourání nervozity a ostychu účastníků a aktivizace jejich smyslového vnímání. Poté následuje krátký, svým rozsahem přiměřený, teoretický výklad, jehož náplní jsou základní informace o výstavě. Animátor zde může zapojit i metodu rozhovoru. V další fázi si účastníci individuálně nebo společně s lektorem prohlédnou expozici. Prohlídka může být doplněná o drobné pohybové etudy. Hlavní část představuje praktická činnost, která prohlubuje zážitky z prohlídky a upevňuje a obohacuje teoretické poznatky z ní získané. Může mít formu kolektivní, skupinové nebo samostatné práce. Praktická část by měla být uzavřena diskusí, hodnotící činností účastníků, vztah činnosti k výstavě či záměr animace. Celý program pak zakončuje výklad nebo diskuse uzavřena krátkým shrnutím animátora (Horáček, 1998).

Horáček (1998) uvádí dělení animací dle určitých kritérií do několika skupin. Animace rozlišuje:

- podle typu výstavy – na animace ve stálých expozicích, na dočasných výstavách, na výstavách koncipovaných pro mládež, na animace v dětském ateliéru či dětském muzeu;
- podle četnosti opakování – na animaci pro jednorázovou nebo opakovanou návštěvu;
- podle zaměření praktické činnosti – na materiálové, zvukové a hudební, pohybové, slovesné;
- podle typu instituce, ve které se animace odehrává – na animace v muzeu umění a animace v historických či přírodovědných muzeích (Horáček, 1998).

3 Didaktické prostředky

Přestože se animace odehrává v muzeu, při její realizaci jsou využívány didaktické prostředky typické pro školní výuku. Ve svém edukačním programu jsem samozřejmě také použila didaktické prostředky, proto v této kapitole uvedu výčet didaktických prostředků a podrobněji popíšu jen ty, které jsem využila v programu.

„Pod pojmem didaktické prostředky můžeme zahrnout vše, co slouží k dosahování výukových cílů.“ (Nelešovská, Spáčilová, 2005, s. 140) Didaktické prostředky mohou mít charakter nemateriální i materiální. Za prostředky nemateriální povahy lze pokládat samotný obsah výuky, vyučovací zásady a metody a organizační formy. K prostředkům materiálním náleží učební pomůcky, didaktická technika a další materiální vybavení (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

3.1 Metody

Všichni autoři, z jejichž publikací jsem čerpala, definují metodu v podstatě jako cestu, která vede k dosažení stanovených cílů. Metodu je možné vymezit jako *„způsob (postup, cestu) společné činnosti učitele a žáků vedoucí k dosažení plánovaných výukových cílů.“* (Nelešovská, Spáčilová, 2005, s. 150). Z. Kalhous (2002) charakterizuje metodu jako *„cestu k dosažení stanovených výukových cílů,“* a *„koordinovaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáka, který je zaměřen na dosažení učitelem stanovených a žáky akceptovaných výukových cílů.“* (Kalhous, Obst, 2002, s. 307). J. Maňák a V. Švec uvádí, že metoda *„zprostředkovává a zajišťuje dosažení edukačních cílů.“* (Maňák, Švec, 2003, s. 21). Metody nepůsobí izolovaně, ale spolu se zásadami, organizačními formami a dalšími podmínkami tvoří komplex činitelů, kteří ovlivňují průběh výuky. Prostřednictvím výukových metod dochází k interakci mezi učitelem a žákem. Pomocí metody se snaží učitel navodit, usměrnit a řídit vnitřní kognitivní procesy žáků. A. Nelešovská a H. Spáčilová (2005) z hlediska pramene poznání, tedy aspektu didaktického, rozlišují metody:

- slovní
 - monologické (vyprávění, vysvětlování, popis, instruktáž, přednáška),
 - dialogické (rozhovor, diskuse, beseda, dramatizace),
 - práce s textem a písemné práce,
- názorně demonstrační

- pozorování,
- předvádění,
- praktické
 - nácvik pohybových a praktických dovedností (napodobování, manipulace),
 - žákovské pokusy a jiné laboratorní činnosti,
 - grafické a výtvarné práce,
- aktivizující metody
 - diskusní,
 - situační a inscenační,
 - problémové,
 - projektové,
 - didaktické hry (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

V programu jsem volila některé slovní metody monologické, dialogické i práci s textem. Z metod monologických jsem nejčastěji využívala vysvětlování a popis. Z. Kalhous (2002) zdůrazňuje nutnost *vysvětlování* v momentě, kdy se pedagog nemůže opřít o předchozí zkušenosti žáků (Kalhous, Obst, 2002). Metodou vysvětlování učivo zprostředkovává tak, aby mu žáci porozuměli. Metoda pomáhá objasnit různé vztahy, souvislosti a příčiny, umožňuje pochopení obsahu učiva, zapamatování a uchování poznatků v paměti. Důležitým prvkem při vysvětlování je zpětná vazba (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Popis, další z výčtu slovních monologických metod, nevede k postižení vztahů a souvislostí, ale podává obraz vnější stránky a posloupnosti předmětů a dějů a poskytuje potřebná fakta. Pro pedagoga je náročnější na věcnou správnost, výstižnost a logičnost. U mladších žáků je potřeba dodržet zásadu přiměřenosti z hlediska množství předávaných poznatků a zaměřit se především na podstatné a základní znaky (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

V programu jsem kromě vysvětlování a popisu uplatnila také *instruktáž*. A. Nelešovská a H. Spáčilová zařadily tuto metodu do kategorie slovních monologických metod, uvádí ale, že se jedná o kombinovanou metodu, která obsahuje vysvětlování, předvádění i nácvik činnosti (Nelešovská, Spáčilová, 2005). J. Maňák a V. Švec instruktáž zahrnuli do metod názorně demonstračních. Instruktáž poskytuje žákům vizuální, auditivní, hmatové a jiné podněty k jejich činnosti, uplatňuje se tedy při vytváření různých dovedností (Maňák, Švec, 2003).

Z dialogických metod jsem zvolila metodu *rozhovoru*. Jedná se o verbální komunikaci založenou na střídání otázek a odpovědí, která probíhá mezi dvěma nebo více osobami na dané téma. Rozhovorem se pedagog snaží žáky motivovat, vyvodit nové poznatky, opakovat, procvičovat nebo prověřovat znalosti. Podmínkou pro vedení rozhovoru je dovednost jasně, stručně a srozumitelně formulovat otázky. Rozhovor je nejčastěji užívaná metoda pro svůj velký efekt z pohledu aktivizace žáků (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Metoda *práce s textem* představuje zpracování textových informací. Žák pracuje s již hotovým textem, ale také vytváří text vlastní (Nelešovská, Spáčilová, 2005). Při práci s textem dominuje žákovo učení. Prostřednictvím této metody si žák osvojuje, rozšiřuje a prohlubuje poznatky. Text podněcuje žáka k samostatné aktivitě, např. pozorování či experimentování. Práce s textem tedy podporuje rozvoj dovednosti využívat informace z textu při řešení úloh a problémů (Maňák, Švec, 2003).

Z kategorie metod názorně demonstračních jsem uplatnila obě metody uvedené ve výčtu, tzn. jak pozorování, tak i předvádění. *Předvádění* je založeno na demonstraci předmětů, jevů a procesů pedagogem. Pokud je to možné, velmi přínosné se jeví předvádět skutečné předměty. Jestliže pedagog nemůže zajistit reprezentanty skutečnosti, může využít jen zprostředkovanou ukázkou, jako jsou modely, schéma nebo zobrazení. Během předvádění žák zapojuje více smyslů, utváří si představy, pojmy, rozvíjí fantazii a myšlení. Důležitou součástí předvádění je i slovní doprovod pedagoga, kterým usměrňuje žákovo pozorování (Nelešovská, Spáčilová, 2005). Aby pedagog odboural žákovu pasivitu, podněcuje ho ke spolupráci a k otázkám. Pedagog by měl také dbát na to, aby předvádění probíhalo v přiměřeném tempu a předmět byl demonstrován tak, aby jej mohli vnímat všichni žáci (Kalhous, Obst, 2002).

Pozorování je záměrné cílené a soustavné vnímání. Doprovází každé předvádění, protože předvádění bez souběžného pozorování zcela ztrácí smysl. Může se však uplatnit jako samostatná metoda (Maňák, Švec, 2003). Pozorování je činnost žáků, při které poznávají předměty a jevy většinou v přirozeném prostředí a v jejich skutečné podobě (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Z kategorie praktických metod jsem využila nácvik pohybových a praktických dovedností, konkrétně *manipulaci*. Pomocí manipulace se žáci seznamují s prostředím, s věcmi a získávají nové poznatky a zkušenosti. Jedná se o zacházení s předměty při rozmanitých pracovních činnostech, osvojení práce s různými materiály nebo o montážní a demontážní práce s pomůckami a předměty. Tyto činnosti bývají

pokládány za jakýsi mezistupeň metod demonstračních a laboratorních (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Popis *Grafických a výtvarných prací*, které jsou zahrnuty mezi praktickými metodami, Nelešovská a Spáčilová ve své publikaci neuvádí. Je ale možné použít charakteristiku metod *produkčních* od J. Maňáka a V. Švece, které svou podstatou odpovídají metodě grafických a výtvarných prací. Produkční metody totiž obsahují veškeré postupy, úkony a operace, jejichž výsledkem je vznik nějakého produktu, výtvoru nebo výstupu. Patří sem nácvik pohybových dovedností, ale také činnosti jemné motoriky, např. psaní, kreslení, rýsování nebo hra na hudební nástroj. Produkční činnosti jsou významné propojením práce, vzájemné interakce, řeči a myšlení (Maňák, Švec, 2003).

3.2 Materiální didaktické prostředky

„Mezi materiální didaktické prostředky řadíme veškeré předměty materiální povahy, které jsou využívány ve výuce a slouží k zajištění a zefektivnění průběhu vyučovacího procesu.“ (Nelešovská, Spáčilová, 2005, s. 194). Materiální didaktické prostředky jsou využívány k podpoře učení prostřednictvím smyslového vnímání. 80 % informací získává člověk zrakem, 12 % sluchem, 5 % hmatem a 3 % ostatními smysly. Použití materiálních didaktických prostředků umožňuje propojení vnímání jednotlivými smysly a tím zvýšit efektivitu učení (Kalhous, Obst, 2002). Nelešovská a Spáčilová uvádí učební pomůcky podle J. Malacha:

- originální předměty a reálné skutečnosti
 - přírodniny,
 - výtvary a výrobky,
 - jevy a děje,
- zobrazení a znázornění předmětů a skutečností
 - modely,
 - zobrazení,
 - zvukové záznamy,
- textové pomůcky
 - učebnice,
 - pracovní materiály,
 - doplňková a pomocná literatura,

- pořady a programy prezentované didaktickou technikou
 - pořady,
 - programy,
- speciální pomůcky
 - žákovské experimentální soustavy,
 - pomůcky pro tělesnou výchovu (Nelešovská, Spáčilová, 2005).

Ve svém edukačním programu jsem využila materiální didaktické prostředky *výtvary a výrobky* z kategorie originálních předmětů a reálných skutečností a *pracovní materiály* z textových pomůcek.

Výtvary a výrobky v muzeu rozumíme reálné muzeálie. Představují nejen vzácnou a zajímavou učební pomůcku, ale mají hlavně cennou výpovědní hodnotu, která z předmětu činí jedinečnou skutečnost (Šobánková, Šobán, 2012).

Zástupcem pracovních materiálů jsou mimo jiné i pracovní listy, které jsem uplatnila ve svém programu. Šobánková (2012) je označuje za „*skutečně didaktickou textovou pomůcku*“ (Šobánková, Šobán, 2012, s. 78), protože jsou připravovány muzejním pedagogem a obsahují průvodní slovo, zábavné úkoly a etudy. Profesionální pracovní listy mají také náležité grafické zpracování (Šobánková, Šobán, 2012). Šobán (2007) rozděluje pracovní listy do dvou skupin:

- pracovní listy pro práci s lektorem,
- samoobslužné pracovní listy.

Pracovní listy pro práci s lektorem, které byly součástí i mého programu, jsou využívány především pro prezentaci doplňujícího informačního a fotografického materiálu. Účastníci v nich mají prostor pro písemné či výtvarné aktivity a mohou zde nalézt i slovníček odborných pojmů (Šobán, 2007).

4 Spolupráce muzea a školy v současnosti

Přestože se pojetí poslání muzeí mění a v posledních letech je rozvíjen jejich vzdělávací potenciál, stále není spolupráce muzea a školy takovou samozřejmostí jako v zahraničí. Přitom právě vzdělávání je chápáno jako styčný bod mezi muzeem a školou. Brabcová (2003) upozorňuje na podmínky rozvoje vzdělávacích programů, které spatřuje v „hledání vyhovujícího vztahu muzea a školy, založeného na oboustranné profesionalitě a vstřícnosti a na vytváření nových strategií vzájemné spolupráce.“ (Brabcová, 2003, s. 26).

Šobáňová (2012) poukazuje na skutečnost, která je také důležitým podnětem k rozvíjení spolupráce muzea a školy. Školní skupiny totiž tvoří nezanedbatelnou část z celkového počtu návštěvníků muzeí. Uvádí, že se jedná až o 30 %. V dnešní době existuje jen málo rodin, které by trávily volný čas s dětmi v muzeu. Je to právě škola, kdo přivede děti do muzea a pravidelnými návštěvami z nich vychovává budoucí stálé návštěvníky muzeí. Proto by měla muzea intenzivně pěstovat pozitivní vztah se školami (Šobáňová, 2012).

Také pro školu představuje muzeum jistě velký přínos. „Právě návštěva nezvyklého, exkluzivního prostředí přináší oživení běžné školní výuky, obohacuje nejen žáky, ale i učitele. Učitel poznává své žáky v jiných situacích a v jiném prostředí, kvalifikovaný přístup muzejního pracovníka přináší učiteli nové podněty a inspiraci.“ (Šobáňová, 2012, s. 221).

Návštěva expozic skýtá nejen zajímavé zpestření školní výuky, ale také pomoc při plnění jejich edukačních cílů. Šobáňová tuto skutečnost dokládá výsledky svého výzkumu, ze kterých plyne, že většina učitelů pokládá muzeum za významného činitele ve vzdělávání. Muzeum vnímají jako specifický prostor, odlišný od školy. Za specifika, která jsou charakteristická pro muzeum, pokládají přítomnost originálních exponátů, muzejní výstavy a s nimi související doprovodné aktivity, netradiční vzdělávání a odborné zázemí muzea (Šobáňová, 2012).

Intenzivnější spolupráci však brání několik okolností, které jsou přítomny jak na straně muzeí, tak na straně škol. V případě muzeí Brabcová (2003) jmenuje tyto skutečnosti:

- vzdělávacím aktivitám muzea věnují minimální pozornost nebo je zcela opomíjejí,
- expozice postrádají vzdělávací aktivity,

- v týmu muzejních pracovníků většinou chybí muzejní pedagog,
- nedostatečné zajištění profesního vzdělávání muzejních pracovníků v oblasti muzejní pedagogiky na vysokých školách (Brabcová, 2003).

Muzejní pedagog je velice důležitou osobou v procesu rozvoje spolupráce muzea a školy. Jednak proto, že tvoří kvalitní edukační programy pro školy a veřejnost, ale také proto, že spolupráci může rozvíjet udržováním kontaktů s konkrétními pedagogy v regionu. Iniciativu pedagogů může podněcovat pořádáním vzdělávacích aktivit přímo pro učitele a průběžným seznamováním s nabídkou muzea. Protože od neinformovaných a nezainteresovaných pedagogů nelze očekávat velký zájem. Právě užší spolupráce napomáhá k častějším a efektivnějším návštěvám muzea (Šobánková, 2012).

Brabcová rovněž uvádí změny postoje školy k muzeu, které jsou podmínkou rozvoje jejich spolupráce. Na straně školy je nutné, aby:

- škola objevila edukační potenciál muzea,
- muzea nabízela takové aktivity, které škola nemůže zajistit,
- návštěva muzea byla zavedena do výukového plánu škol,
- návštěva muzea byla pro její vyšší efekt předem připravena ve spolupráci s muzeem,
- škola pomohla vybrat určitou část expozice, která bude adekvátní jejímu záměru, a zároveň aby se vyvarovala pokusům diktovat podobu programů;
- po návštěvě následovaly aktivity ve škole,
- škola muzeu poskytla zpětnou vazbu (Brabcová, 2003).

Jak jsem uvedla v kapitole 2.2 *Dnešní pojetí muzejní edukace*, významnou roli v rozvoji muzejní edukace a spolupráce muzea a školy sehrály projekty *Brána muzea otevřená* nebo *Muzeum a škola pod jednou střechou*. Projekty velmi podpořily samotná muzea v uvědomování si svého edukačního potenciálu. Nejen že vyvolaly pozitivní změny v muzeích, ale především podnítily zájem škol o jejich činnost. Příkladem fungující spolupráce je jistě Národní galerie v Praze, Muzeum umění Olomouc nebo Dům umění města Brna. Zatím však příkladná komunikace se školami závisí na aktivitě konkrétních osob a ne na samotném systému (Šobánková, 2007).

5 Vlastivědné muzeum v Olomouci

5.1 Charakteristika Vlastivědného muzea v Olomouci

Vlastivědné muzeum v Olomouci je příspěvková organizace, již zřizuje Olomoucký kraj. Navazuje na tradici olomouckého muzejnictví poslední třetiny 19. století. Tehdy, roku 1883, vznikl Vlastenecký spolek muzejní, který založil první české muzeum na Moravě. O vznik muzea se zasloužili především archeolog a antropolog Jindřich Wankel (1821 – 1827), spisovatel a vlastivědný pracovník Jan Havelka (1843 – 1912) a vlastenecký kněz a etnograf Ignát Wurm (1825 – 1911). O rok později začal spolek vydávat Časopis Vlasteneckého spolku musejního, který se stal významným pilířem rozvoje vědeckého života na Moravě. Po vzniku samostatné Československé republiky byla stávající olomoucká muzea - Umělecko-průmyslové muzeum (založeno v roce 1873), Historické muzeum (založeno v roce 1879) a Přírodovědné muzeum (založeno v roce 1908) – v roce 1924 sloučena v jedinou instituci s názvem Muzeum hlavního města Olomouce. V té době vzkvétala činnost i Vlasteneckého spolku musejního, který úspěšně pořádal výstavy, přednášky i besedy. Spolek tak kulturně ovlivňoval celou střední Moravu. V roce 1951 došlo ke sloučení spolku s městským muzeem. Výsledkem byl vznik Krajského muzea v Olomouci. Po roce 1989 získalo muzeum svůj současný název (Fifková, 2007).

V současné době muzeum spravuje zámek s parkem v Čechách pod Kosířem, Arboretum Bílá Lhota a přes 1 000 000 sbírkových předmětů. Povahou sbírek pokrývá nejen střední Moravu, ale i širší území s přesahy do zahraničí. Rozsahem sbírkového fondu se řadí mezi největší česká muzea. Sbírky obsahují předměty z oblasti přírodních a společenských věd a jsou rozděleny do kategorií, jež spravuje Historický a Přírodovědný ústav Vlastivědného muzea. Jedná se o sbírku archeologie, dějin umění, numismatiky, etnografie, kartografie, hudby, lékařství a lékárenství, militarie, průmyslu, obchodu a řemesel, mineralogie, geologie, zoologie, paleontologie, botaniky ad. V muzejní praxi zcela unikátní je sbírka Přírodovědného ústavu označená jako Banka semen ohrožených druhů rostlin, ve které jsou uchovávány živé vzorky semen určené pro eventuální posílení či obnovení populace ohrožených rostlin. Chloubou muzea je také knihovna se 60 000 svazky, které slouží především pracovníkům muzea a badatelské veřejnosti. Muzeum vydává periodikum Zprávy Vlastivědného muzea

v Olomouci, které v roce 1951 nahradilo Časopis Vlasteneckého spolku musejního (www.vmo.cz).

Ve Zřizovací listině muzea ze dne 20. 12. 2001 jsou vymezeny jeho hlavní činnosti a účel, kterým je získávání, shromažďování, trvalé uchovávání, evidování, odborné zpracovávání a zpřístupňování veřejnosti muzejní povahy. Činnosti zahrnují:

- shromažďování sbírek hmotných dokladů vývoje přírody, prehistorie a historie české i zahraniční, zejm. však z území střední Moravy;
- správa historického knižního fondu a odborné knihovny;
- vědecký výzkum v oboru své působnosti a archeologické průzkumy na území Olomouckého kraje a následnou péči o archeologické nálezy;
- prezentaci sbírek prostřednictvím stálých expozic a krátkodobých výstav, publikační a přednáškovou činnost a kulturně-výchovné aktivity pro širokou veřejnost, speciálně pro děti a mládež, seniory a občany s handicapem;
- odborné konference, sympozia a semináře (Zřizovací listina, 2001).

Pro děti a školáky muzeum nabízí vědomostní soutěže, výtvarné dílny a doprovodné programy k výstavám a stálým expozicím připravené muzejními pedagogy, kteří jsou zde součástí týmu muzejních pracovníků. Studentům středních škol jsou určeny pravidelné cykly přednášek s tematikou regionálních dějin. Muzeum nezapomíná ani na seniory, pro které pořádá kurzy Univerzity třetího věku při Univerzitě Palackého v Olomouci (Výroční zpráva VMO, 2012).

5.2 Expozice a doprovodné programy Vlastivědného muzea v Olomouci

Vlastivědné muzeum v Olomouci uskutečnilo celou řadu úspěšných expozic a k nim připravených doprovodných programů. Z těch nejvýznamnějších výstav z posledních let je možné jmenovat výstavu *Olomoucké baroko/Výtvarná kultura let 1620 - 1780*, na které se Vlastivědné muzeum podílelo společně s olomouckými muzei, nebo *Jiří Suchý*, konanou u příležitosti 80. narozenin této osobnosti. V roce 2012 byly realizovány např. výstavy s názvem *Něžný ženský svět*, *O moravských zločinech a trestech*, *Tajemný svět lišejníků* či *Historické cukrárny*. Téměř ke všem jmenovaným připravili muzejní pedagogové programy pro veřejnost. Významným krokem na cestě od zaprášených exponátů k moderním výstavám bylo zkoncipování a otevření nových

stálých expozic *Olomouc – patnáct století města a Příroda Olomouckého kraje*. (Výroční zpráva VMO, 2011; Výroční zpráva VMO, 2012).

Výstava *Olomoucké baroko/Výtvarná kultura let 1620 – 1780* se stala největším muzejním projektem v historii Olomouce. Své síly v něm Vlastivědné muzeum spojilo s Muzeem umění Olomouc a Arcidiecézním muzeem Olomouc. Výstava mapovala vývoj výtvarné kultury a uměleckých řemesel v Olomouci v období baroka. Během realizace projektu se uskutečnila řada doprovodných akcí a byla vydána třísvazková publikace. Výstava získala ocenění v Národní soutěži muzeí Gloria musaealis v kategoriích Muzejní publikace roku a Muzejní výstava roku (Výroční zpráva VMO, 2010; www.olmuart.cz; www.zpravodajstvi.olomouc.cz).

Vlastivědné muzeum připravilo k výstavě několik animačních programů. Program *Jak se brání městské brány* seznamoval účastníky s Olomoucí jako bastionovou pevností. V průběhu programu *Pulvis symphaticus* se žáci seznámili s prostředím barokního herbária, odbornými výrazy, významem latiny pro vědce a s vybavením herbária. Program *Průvodce po tajích řemesla barokního* odhaloval účastníkům krásu olomouckých cechovních řemesel (www.vmodetem.sweb.cz).

Významným počinem byla rovněž výstava *Jiří Suchý*, která svým konceptem obsáhla životní dráhu a uměleckou tvorbu herce, režiséra, zpěváka, textaře, výtvarníka a ředitele divadla Semafor v jedné osobě. Vlastivědné muzeum obdrželo za výstavu Cenu města Olomouce za rok 2011 a stalo se tak první příspěvkovou organizací, která tuto cenu získala. K výstavě byly připraveny doprovodné programy pro školy (Výroční zpráva VMO, 2011, www.vmo.cz).

Program *O malém kotěti a jiných zapeklitostech* byl určen pro žáky 1. – 3. ročníku ZŠ. S využitím metody dramatické výchovy, výtvarných činností, pohybové a rytmické etudy žáci pracovali s motivy a náměty nejznámějších písní, čímž se seznámili s poezií Jiřího Suchého a rozvíjeli svoji fantazii a kreativitu při tvorbě krátkých příběhů. *Kouzlení se slovy* byl program pro žáky 3. – 6. ročníku. Účastníci se zde prostřednictvím různých činností seznámili s tvorbou autora. Pokusili se vytvořit vlastní básně, čímž byli postupně vtahováni do poezie Jiřího Suchého. Pro žáky 7. – 9. ročníku byl určen program s názvem *Po lžičkách Jiří Suchý*. Zde se žáci seznámili s tvorbou autora a skrze výtvarné, pohybové, dramatické a rytmické etudy poznávali osobnost Jiřího Suchého jako skladatele, básníka, spisovatele a malíře (www.vmodetem.sweb.cz).

Nové stálé expozice Vlastivědného muzea byly za přítomnosti hejtmána Olomouckého kraje Ing. Martina Tesaříka, arcibiskupa olomouckého a metropolity moravského Mons. Jana Graubnera a primátora Statutárního města Olomouce Martina Novotného otevřeny 12. 4. 2012. Jejich příprava trvala sedm let a stála 70 000 000 Kč (Výroční zpráva VMO, 2012).

Expozice *Příroda Olomouckého kraje* prostřednictvím deseti scénických obrazů seznamuje návštěvníky s přírodou olomouckého regionu od nížin až po vysokohorské oblasti. Dioramata jsou řazena proti toku řeky Moravy. Důraz je zde kladen na seznámení s rostlinami a živočichy, kteří se v olomouckém regionu vyskytují. Expozice je doplněna interaktivními prvky, které umožňují důkladné prozkoumání prvků a zvuků přírody. Díky přítomnosti interaktivních prvků se stala nejmodernější přírodovědnou expozicí v České republice (www.vmo.cz).

Expozice *Olomouc – patnáct století města* je tvořena sedmi historickými tématy podávající ucelený obraz dějin města od 6. století až po současnost. Rozsáhlý časový úsek reprezentuje široké spektrum předmětů, které zahrnuje archeologické nálezy, památky uměleckého řemesla a knižní kultury i dokumentární filmy z 20. století. Výstava svou koncepcí představuje i zemské, knížecí a královské instituce, biskupství a kapitulu, řeholní řády, městskou správu nebo řemeslné cechy, které během staletí ovlivňovaly vývoj města. V prostorách expozice jsou instalovány dotykové obrazovky, kde mají návštěvníci možnost seznámit se s odbornými texty či obrazovými dokumenty rozvíjející a prohlubující jednotlivá témata (www.vmo.cz).

Praktická část

6 Příprava animačního programu

V této kapitole bude popsána příprava animačního programu, při které jsem absolvovala konzultace s odbornými pracovníky Vlastivědného muzea v Olomouci, sestavila jsem scénář programu a seznam potřebných pomůcek, provedla malý průzkum trhu, během kterého jsem zjišťovala cenovou dostupnost pomůcek v Olomouci a vytvořila jsem pracovní listy a pozvánku k programu.

6.1 Scénář programu

Animační program nese název *Tajemství muzea*. Prostřednictvím tohoto programu by se děti a žáci měli dozvědět, co je posláním muzea. Vytvořit program s tímto zaměřením bylo přáním lektorů Vlastivědného muzea, kteří chtěli doplnit nabídku stávajících animačních programů o téma, které v této nabídce chybělo.

Před sestavením scénáře programu jsem si nebyla jistá, jakým způsobem mám dětem informace o poslání a smyslu muzea předat. Naskytla se mi ale vzácná příležitost využít nové stálé výstavy *Olomouc – patnáct století města*, která pojednává o historii Olomouce. Z této výstavy se můžeme poučit o rozvoji města a o životě Olomoučanů. Vystavené exponáty mají jedinečnou úlohu nositele informace. Proto jsem pojala téma programu jako cestu předmětu muzeem od okamžiku, kdy předmět muzeem získá, přes „zastávku“ v restaurátorské dílně až po „cílovou stanici“ v expozici. Prostřednictvím programu jsem se tedy snažila přiblížit proces muzealizace. Děti a žáci si vyzkouší práci muzejních pracovníků, aby se seznámili s tím, jak složitý proces předchází organizaci výstavy, která nás může obohatit o vědomosti a zážitky. Smyslem je také uvědomit si, že muzeum není jen skladiště různých předmětů, ale že je to místo, které umí nabídnout vzdělání i neobyčejnou zábavu pro každého.

Abych mohla někomu předávat nové poznatky, musela jsem se nejdříve sama seznámit s podstatou procesu muzealizace, náplní práce muzejních pracovníků a s jednotlivými částmi muzea. Prostudovala jsem tedy odbornou muzeologickou literaturu a podstoupila jsem konzultace s kurátorkou, správcem depozitáře, restaurátorem a muzejní pedagožkou.

Kurátorka mě seznámila s náležitostmi své práce a s možnostmi, jak muzeum získává nové předměty. Vysvětlila mi zápis předmětů do přírůstkové knihy a vyplnění evidenční karty. S ní jsem také konzultovala postup práce s předmětem a úkoly v pracovních listech týkající se přírůstkové knihy a evidenční karty.

Sbírkami v depozitáři mě provedl správce depozitáře. Mohla jsem si prohlédnout způsob uložení předmětů, byla jsem seznámena s ochrannými prvky – protipožární ochranou, zařízením proti vloupání – a s hodnotami stálé teploty a vlhkosti vzduchu a jejich udržováním. Správce mi také vysvětlil označení regálů.

Důležitou součástí přípravy bylo setkání s restaurátorem a návštěva restaurátorské dílny. Zde jsem se teoreticky seznámila s různými restaurátorskými technikami, např. mechanickým a chemickým čištěním dřevěných a kovových předmětů, s opravami poškozených a výrobou chybějících částí, čištěním a opravami obrazů a se způsoby konzervace předmětů. Restaurátor mi také doporučil techniky restaurování, které mohu realizovat s účastníky programu.

Průběžně jsem program konzultovala s muzejní pedagožkou – lektorkou. Umožnila mi shlédnout program *O malém kotěti a jiných zapeklitostech*, který sama lektorovala. Mohla jsem tedy sledovat metody vedení programu, druh použitých aktivit a také organizační stránku, např. realizaci aktivit v prostoru výstavy nebo způsob upoutání pozornosti dětí před každou aktivitou. Zprostředkovala mi konzultace s některými pracovníky muzea a provedla mě připravovanou stálou expozicí *Olomouc – patnáct století města*. Také mi k prostudování poskytla texty, které jsou obsaženy v databázi interaktivních obrazovek v expozici. Při sestavování programu mi předala cenné rady z hlediska organizace a proveditelnosti jednotlivých aktivit.

Program jsem tedy strukturovala podle reálného procesu muzealizace, který jsem měla možnost podrobně sledovat. Jednotlivé aktivity jsem řadila tak, jak za sebou mohou následovat úkony s předmětem, tzn. od přijetí předmětu do muzea, jeho vyfotografování, zápis do přírůstkové knihy, vyplnění evidenční karty, restaurování a konzervování, až po jeho uložení do depozitáře či vystavení v expozici.

6.2 Pracovní listy

Nepostradatelnou pomůckou při mém programu jsou pracovní listy. Některé aktivity se totiž zakládají na písemném zaznamenání určitých informací, což by bez

pracovních listů bylo nemožné. Listy můžeme také považovat za sjednocující prvek všech činností. Děti a žáci mají zároveň hmatatelný doklad o své „badatelské“ práci a vzpomínku na nový zážitek v muzeu.

6.2.1 Obrázky k pracovním listům

Pracovní listy jsem chtěla ozvláštnit obrázky. Proto jsem maňáska Huberta, který v programu vystupuje jako průvodce, převedla do grafické podoby (obr. 1, 2). Nakreslila jsem jej s různými gesty tak, aby nepůsobil strnule a aby z jeho postoje bylo jasné, že chce malým návštěvníkům něco sdělit. Hned na první straně děti vítá a téměř u všech úkolů jim sděluje potřebné instrukce. Obrázky Huberta jsem zařadila do obou variant pracovních listů.

Graficky jsem znázornila také tužku a pero. Obrázek tužky symbolizuje v pracovním listu u prvního úkolu kresbu. Obrázek pera naznačuje zápis do evidenční karty.

Program jsem tvořila i pro děti z mateřské školy, tedy děti, které ještě neovládají čtení a psaní. Musela jsem proto přizpůsobit dva úkoly tak, aby nebyly závislé na těchto dovednostech. Varianta, která vznikla, byla určena také pro žáky 1. ročníků ZŠ. Po konzultaci s muzejní pedagožkou jsem skupiny rozšířila i o žáky 2. a 3. ročníků. Tato varianta listů se nakonec osvědčila i při realizaci programu s návštěvníky s mentálním postižením.

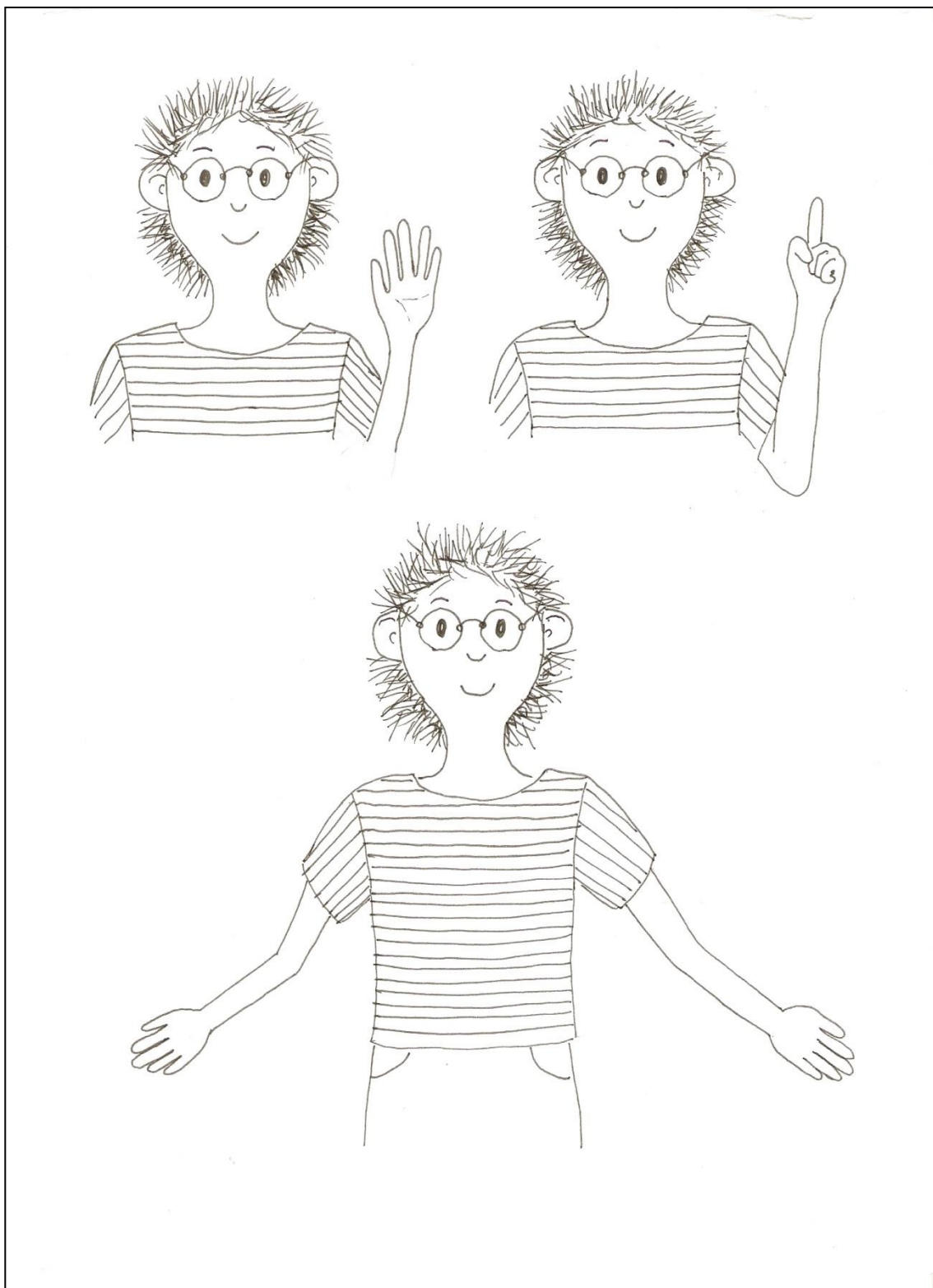
Jedním z úkolů, kde jsem musela namísto písma použít obrázky, byla evidenční karta. Zde jsem z reálné karty vybrala položky pro materiál, velikost a stáří předmětu. K záznamu materiálu jsem nakreslila obrázky předmětů z denního života nebo předmětů, které jsou dětem známy. Tyto obrázky reprezentují jednotlivé materiály: list papíru – papír, bota – kůže, triko – textil, sklenička – sklo, klíč – kov, dřevěná kláda – dřevo a džbán – keramickou hlínu. Pro určení velikosti jsem zvolila přirovnání předmětu ke zvířeti – myši, kočce, psovi, koni a slonovi. Stáří předmětu jsem znázornila třemi obličejí – starého vrásčitého muže, mladého muže a malého chlapce. Děti pak mohly porovnat stáří předmětu se stářím člověka (obr. 3).

Druhý úkol, ve kterém jsem využila obrázky, byla závěrečná reflexe. Na závěr programu jsem chtěla zařadit takovou aktivitu, při které by si děti uvědomily celý proces přeměny předmětu na předmět muzejní. Nakreslila jsem proto obrázky

symbolizující činnosti, které jsme během programu vykonávali. Zhotovila jsem obrázky momentu, kdy se předmět dostane do muzea, jeho fotografování, zápisu do evidenční karty, restaurování, uložení do depozitáře a vystavení (obr. 4).

K aktivitě, kde děti a žáci tvořili vlastní výstavu, jsem musela nakreslit soubor obrázků sbírkových předmětů (obr. 5, 6, 7), který jsem později rozdělila do skupin podle sbírek Vlastivědného muzea. Ke ztvárnění jsem vybírala nejen staré předměty, které mohou mít cca 100 let, ale také předměty ze současnosti. Tímto výběrem jsem chtěla dětem ukázat, že muzejním předmětem se může stát i produkt dnešní doby. Pro potřeby muzea jsem obrázky uspořádala podle jednotlivých sbírek, aby se usnadnilo jejich třídění při kopírování a aby si lektor programu mohl případně nakopírovat jen sbírky, které potřebuje. Vytvořila jsem sbírky etnografie, která zahrnuje lidové předměty, hudební fond, obchod a řemesla, umělecký průmysl a hračky (obr. 8, 9, 10, 11).

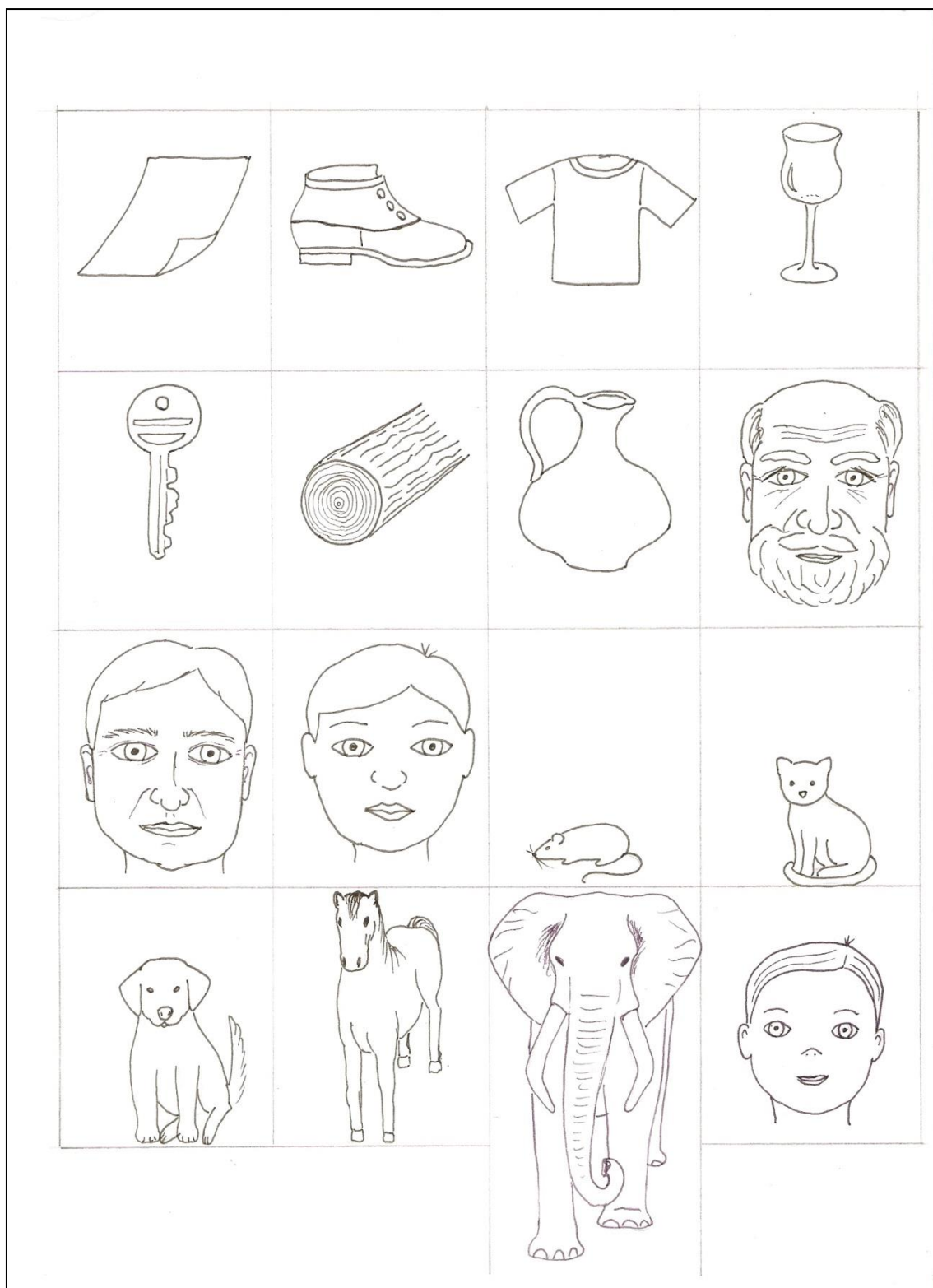
Všechny obrázky, které jsem vytvořila, jsem naskenovala, abych je mohla umístit do pracovních listů a dál s nimi pracovat.

Obrázek č. 1: Obrázky Huberta

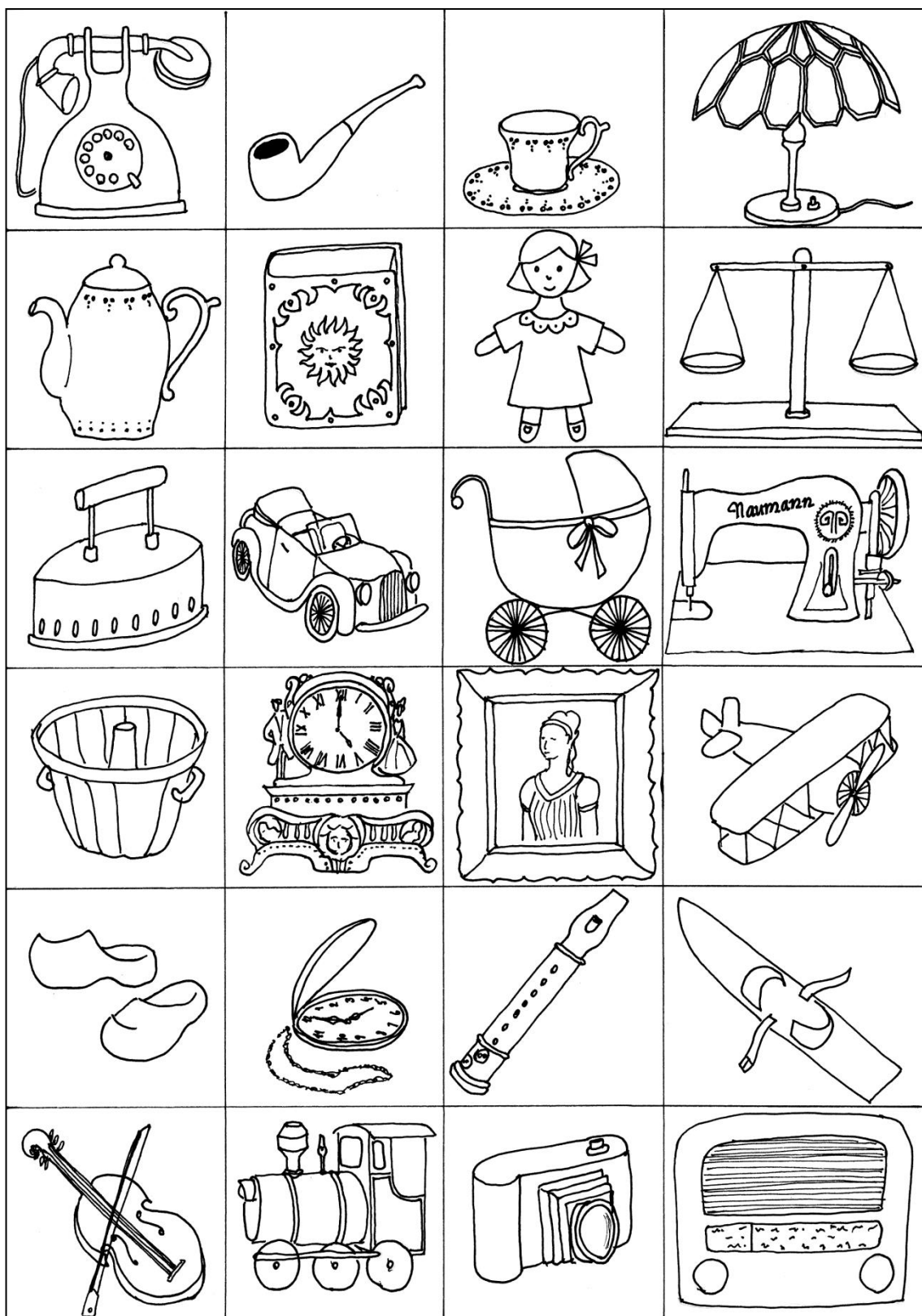
Obrázek č. 2: Obrázky Huberta

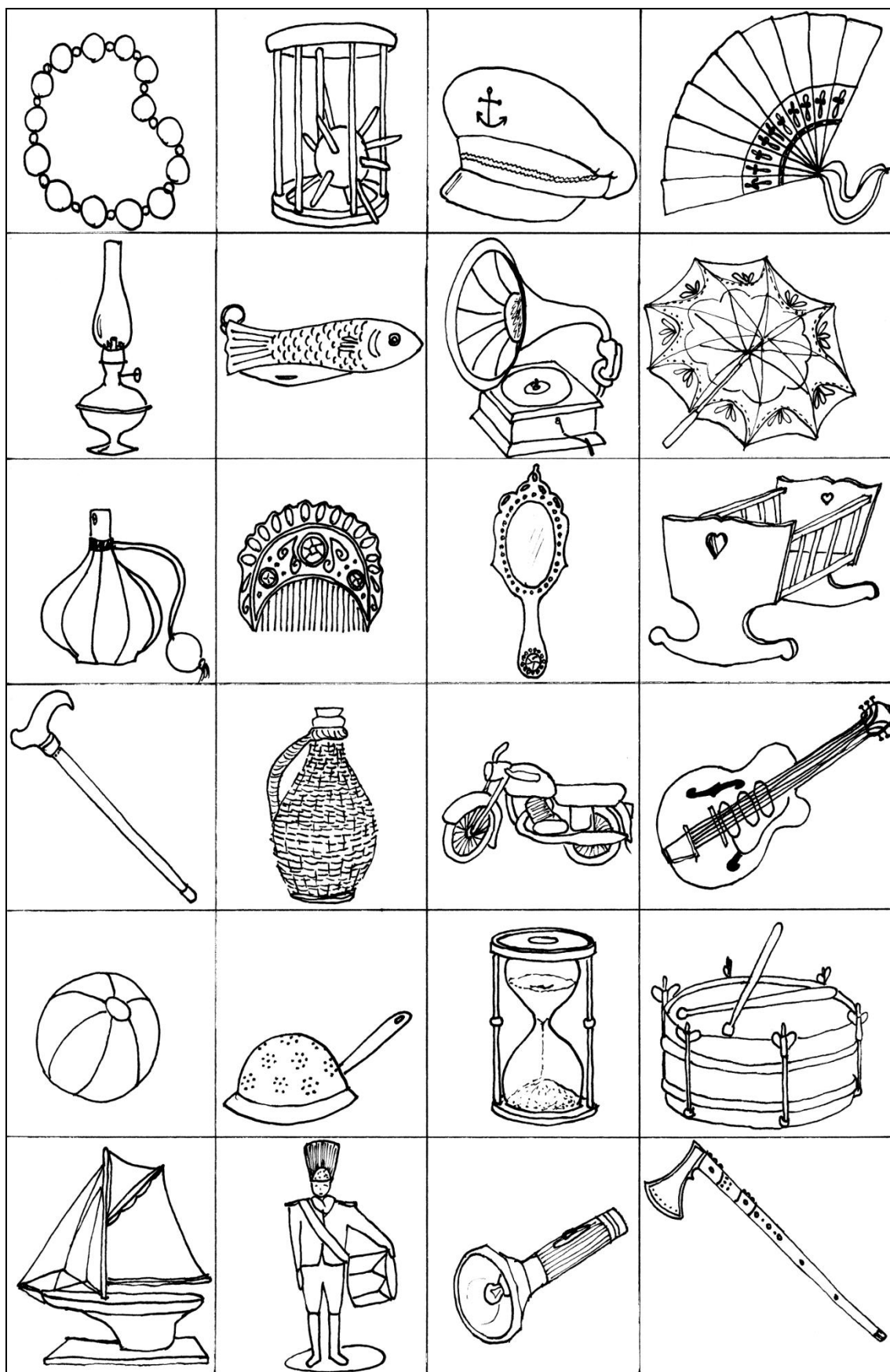
Obrázek č. 3: Obrázky k evidenční kartě

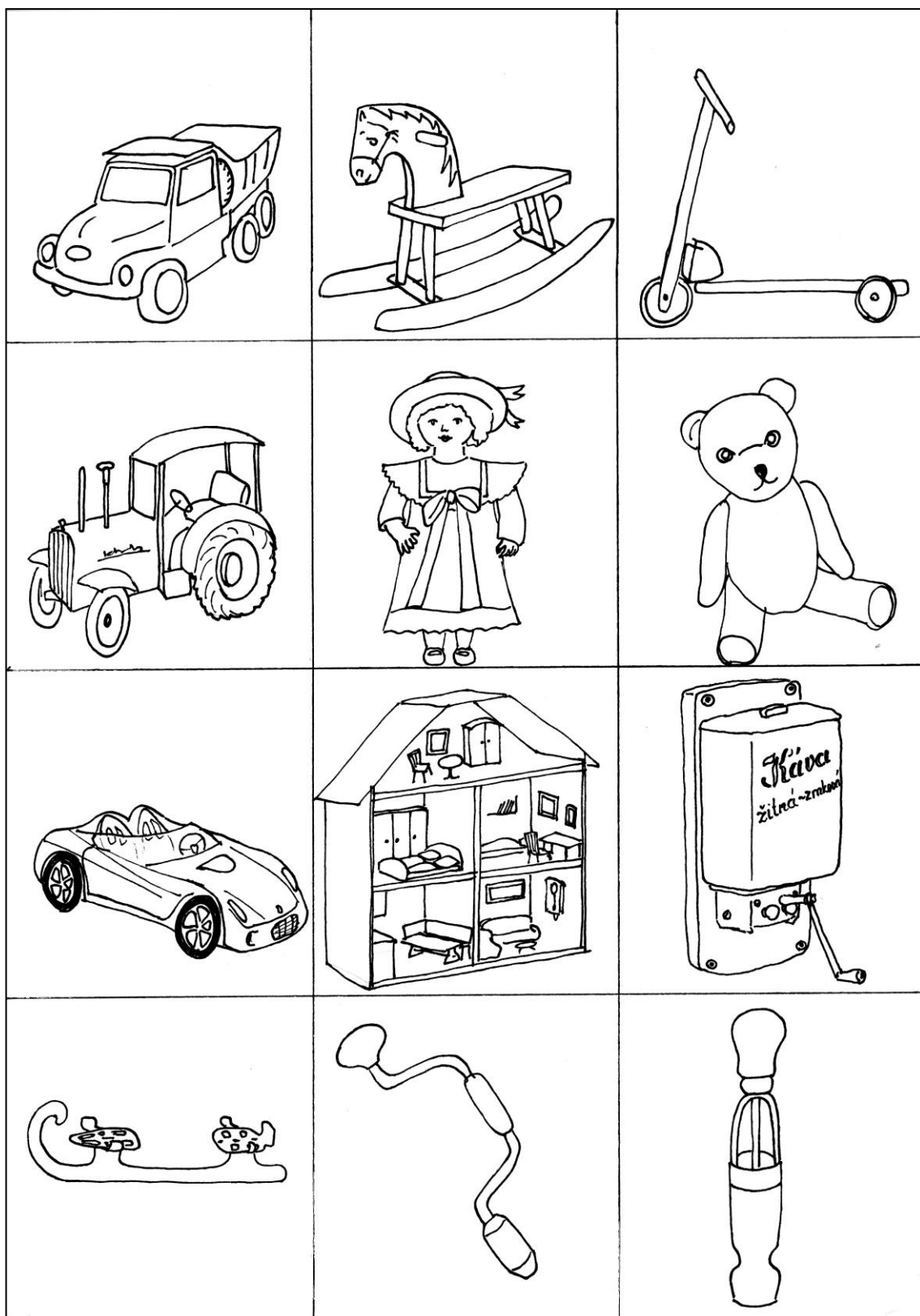
Obrázek č. 4: Obrázky k závěrečné reflexi

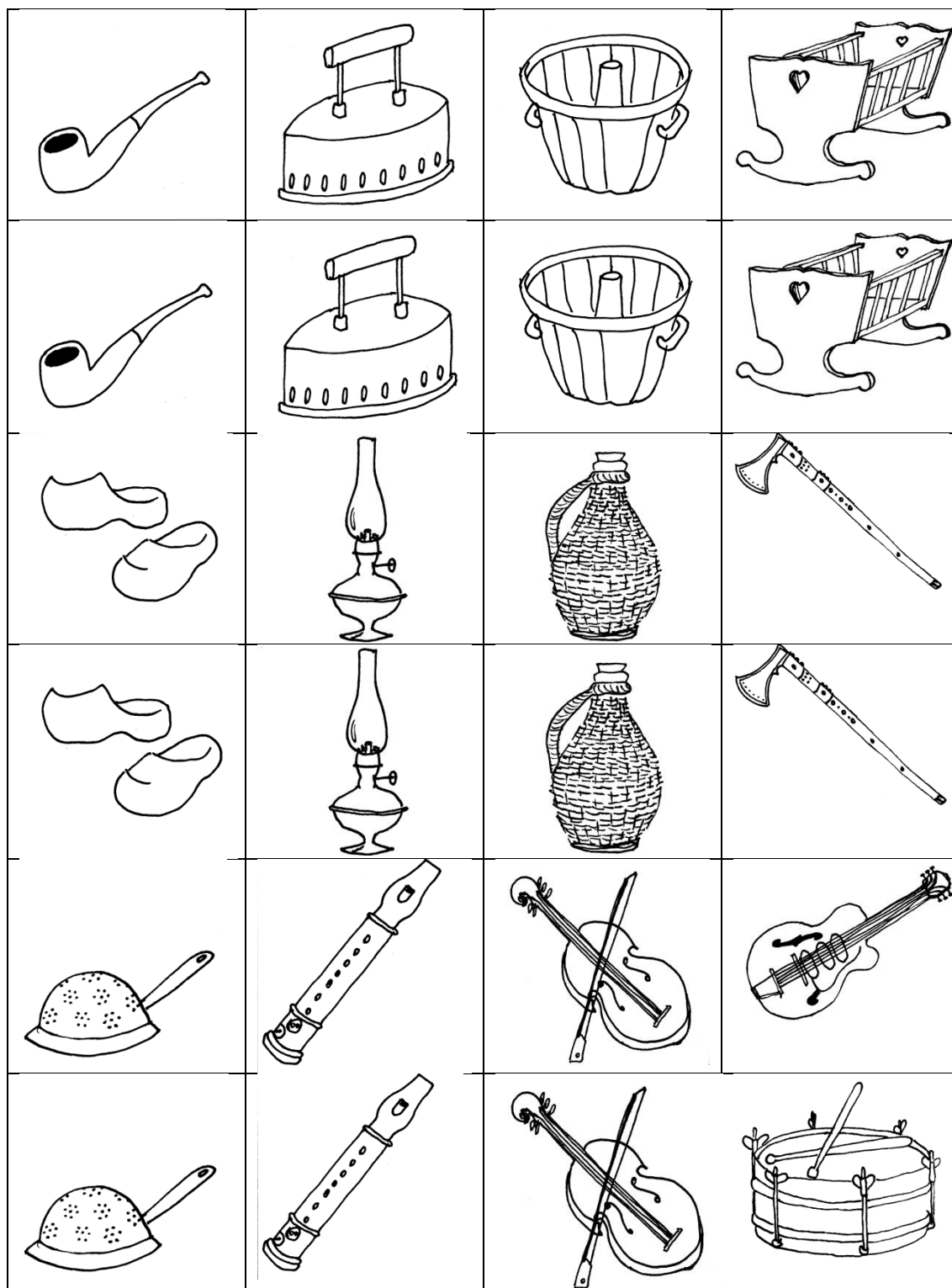
Obrázek č. 5: Obrázky sbírkových předmětů

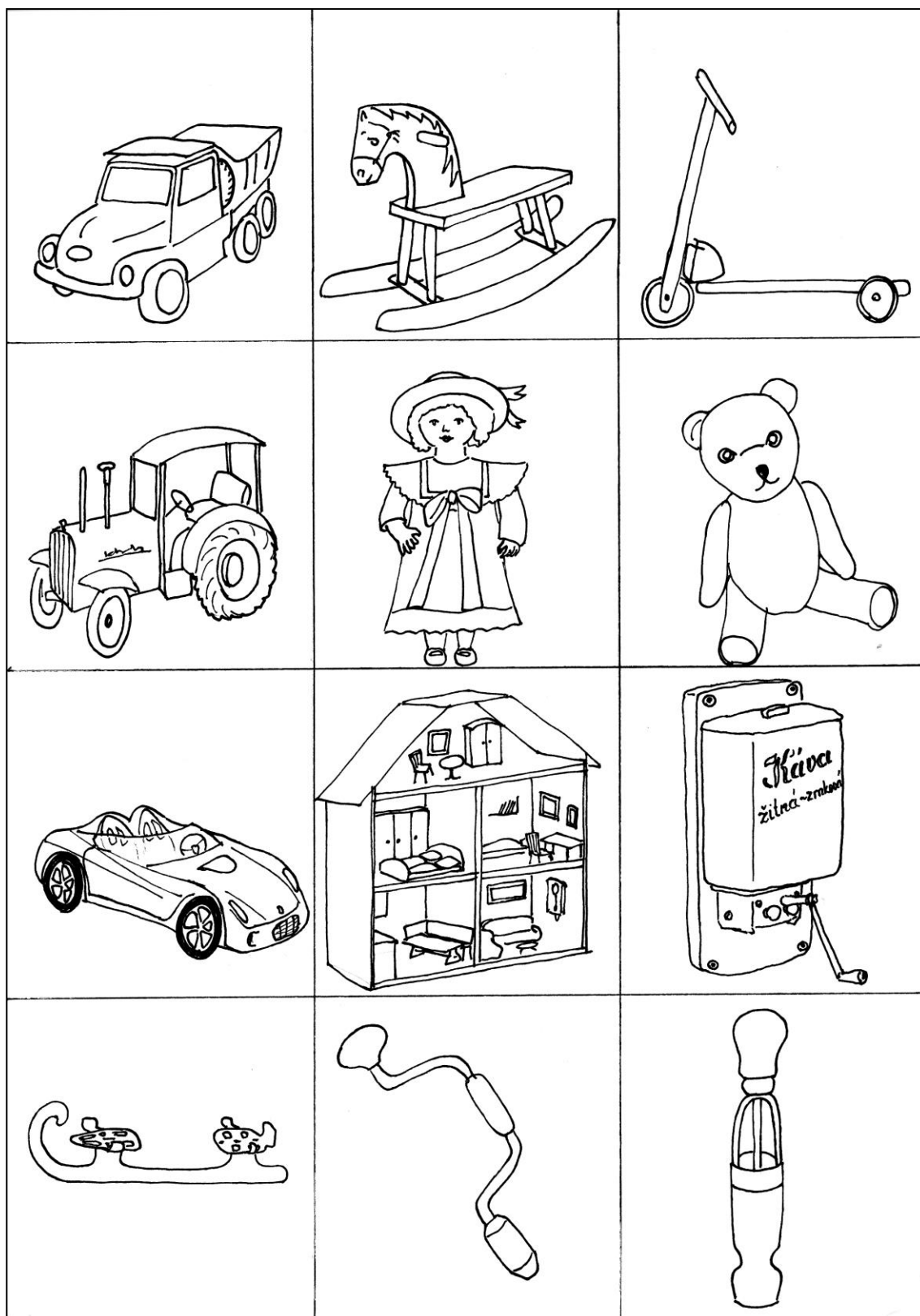
Obrázek č. 6: Obrázky sbírkových předmětů

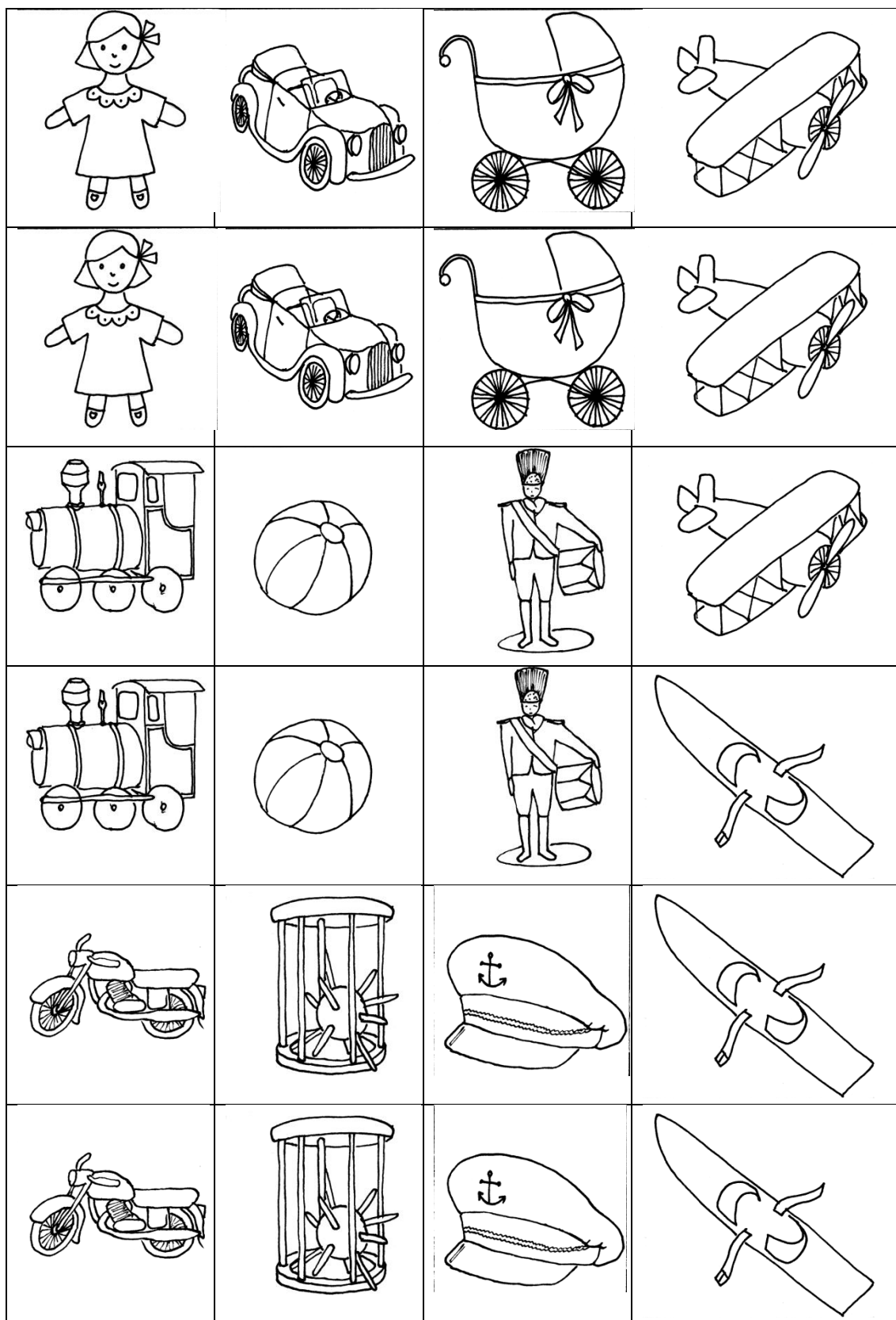
Obrázek č. 7: Obrázky sbírkových předmětů

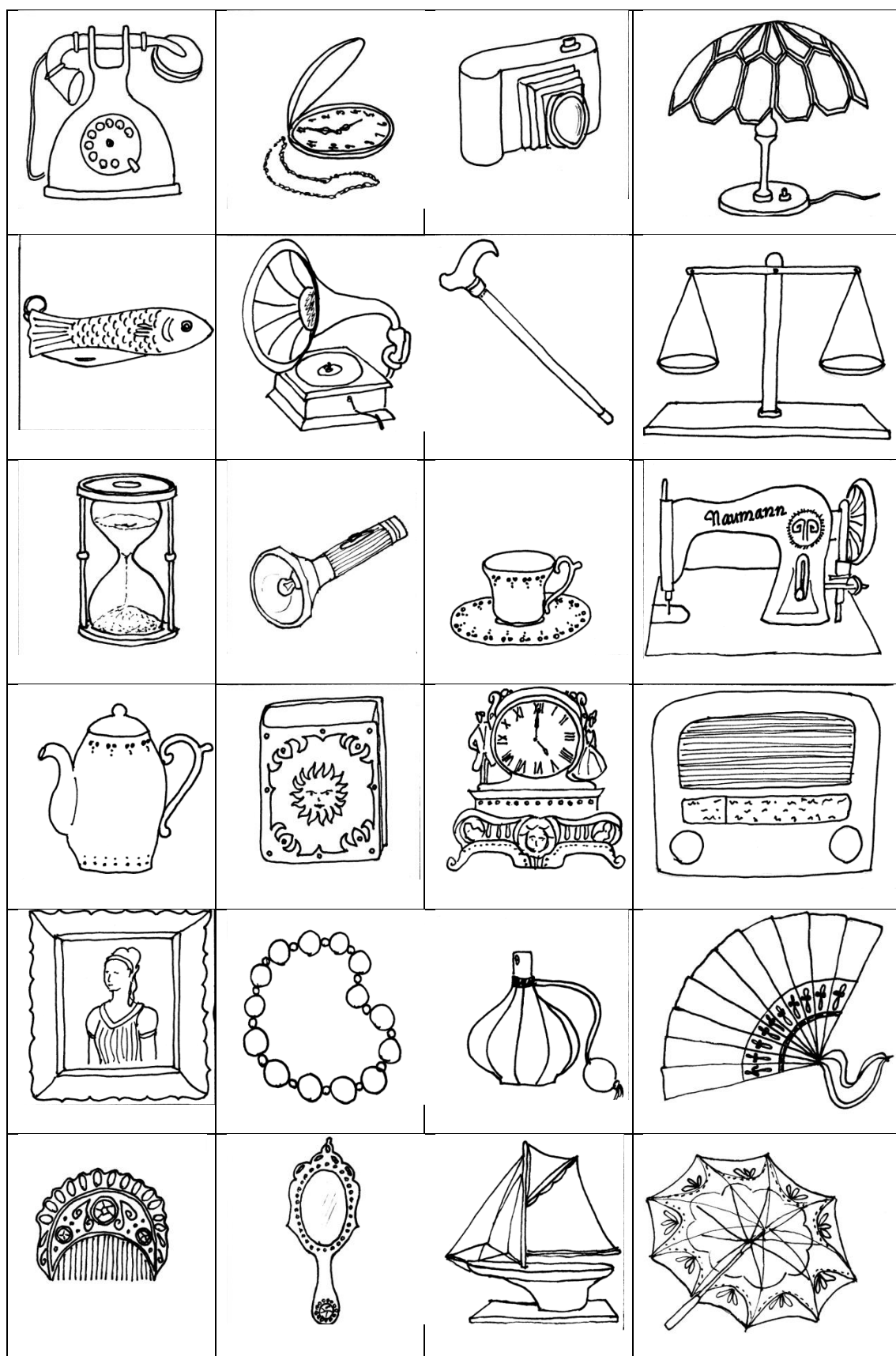
Obrázek č. 8: Etnografie, Hudební fond

Obrázek č. 9: Hračky a nové přírůstky

Obrázek č. 10: Hračky

Obrázek č. 11: Obchod a řemesla, Umělecký průmysl

6.2.2 Tvorba pracovních listů

K programu *Tajemství muzea* jsem vytvořila dvě varianty pracovních listů. Pro děti z mateřské školy, pro žáky 1. – 3. ročníku základní školy a základní školy praktické a pro žáky základní školy speciální jsou určeny listy s označením A. Zde jsem úkoly upravila tak, aby žáci nemuseli údaje zaznamenávat písmem. Žákům 4. a 5. ročníku základní školy a základní školy praktické jsem zhotovila listy s označením B. Jelikož starší žáci dokáží pojmout více informací, zařadila jsem zde jeden úkol navíc a závěrečnou reflexi jsem pojala jinou formou než ve variantě A. V Pracovních listech B žáci zaznamenávají údaje písmem, protože dovednost psaní mají již zautomatizovanou.

Všechny černobílé verze pracovních listů A a B a konečnou verzi barevných pracovních listů jsem tvořila v programu Microsoft Word 2010. Pouze první verze barevných listů vznikla v programu Photoshop.

Pracovní listy jsou v programu jednou ze stěžejních pomůcek. Proto jsem jejich koncipování musela náležitě promyslet, aby řazení úkolů korespondovalo s průběhem programu.

6.2.2.1 První návrh pracovních listů – varianta A

Na první stranu jsem vložila obrázek Huberta, který žáky vítá a vybízí je k řešení prvního úkolu, kterým je kresba předmětu, který žáci objevili. Protože jsem na tuto stranu umístila také logo Vlastivědného muzea a název programu, zabírá místo pro kresbu asi polovinu plochy strany. Při realizaci programu jsem si ověřila, že takový prostor pro výtvarné ztvárnění žákům zcela vyhovuje (obr. č. 12).

V další části programu následoval zápis předmětu do evidenční karty, proto jsem tabulku s obrázky pro výběr materiálu, velikosti a stáří předmětu zařadila na druhou stranu. Po různých kombinacích jsem zvolila rozmístění obrázků, které lze vidět na obr. č. 13. První řádek obsahuje názvy položek, u nichž jsem zvolila písmo Century Gothic, velikost 14. Do druhého a třetího řádku jsem vložila sedm symbolů pro materiál. V dalších řádcích je zařazen název položky, se stejným typem i velikostí písma jako v prvním řádku, a pět symbolů pro výběr velikosti. Protože jsem nad sebe umístila položku s dvěma řádky po čtyřech buňkách a položku s pěti buňkami, musela jsem najít společný násobek čísla 4 a 5 a vytvořit tedy dvacet sloupců. Potřebný počet buněk jsem

pak sloučila v jednu. Položku se symboly stáří předmětu jsem situovala na pravou stranu tabulky. Obrázky jsou řazeny svisle. V konečné fázi tedy vznikla tabulka s 13 sloupci a 21 řádky, které jsem podle potřeby slučovala. Protože je však tabulka orientována na šířku, sloupec je v tomto případě řádkem a řádek sloupcem. Nad tabulkou je umístěna instrukce doplněná symbolem psaní – perem.

V další části programu jsme pracovní listy nepotřebovali. S žáky jsme prakticky zkoušeli restaurátorské techniky v muzejní herně a předměty, s kterými žáci pracovali, jsme ukládali do symbolického depozitáře.

Po aktivitě v restaurátorské dílně měli žáci vytvořit návrh své vlastní výstavy. K tomu měli prostor na třetí straně pracovního listu. Zde jsem pomocí čar a křivek zkonstruovala výstavní místnost. Abych vyvolala zdání reálné místnosti, snažila jsem se dodržet pravidla perspektivy. Inspirovala jsem se skutečnou výstavní místností, proto jsem zde zobrazila výklenky, podstavce na exponáty a polici. Žáci tedy mohli obrázky sbírkových předmětů, které si vybrali ze souboru obrázků, instalovat jako ve skutečné expozici. Nad výstavní místnost jsem opět napsala instrukce a vložila obrázek Huberta, který sleduje tvůrčí činnost žáků (obr. č. 14).

Poslední strana nabízela prostor pro realizaci závěrečné reflexe. Jako nejvhodnější způsob jsem zvolila rekapitulaci pomocí obrázků jednotlivých aktivit, které měli žáci seřadit podle toho, jak po sobě následovaly úkoly během programu. Pod text s instrukcemi a obrázek Huberta jsem vložila šest oválů, které jsem si vybrala v nabídce obrázků. Do nich jsem umístila obrázek momentu, kdy se předmět dostane do muzea, fotografování, zápisu do evidenční karty, restaurování, uložení do depozitáře a vystavení. Ovály s obrázky jsem rozmístila tak, aby působily neuspořádaně (obr. č. 15).

Pracovní listy musely být nejen funkční, ale pro děti také graficky zajímavé. Grafická úprava však prošla určitým vývojem. Změny grafické podoby popíšu v kapitole *Druhý návrh pracovních listů – varianta A* a *Konečná podoba pracovních listů – varianta A*.

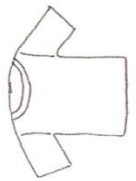
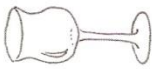
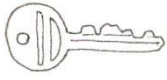
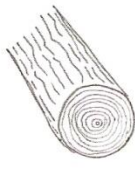
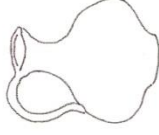
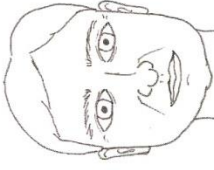
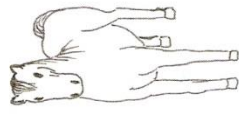
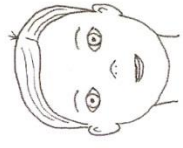
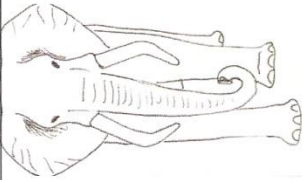
Tajemství muzea

Vítám vás, milí kolegové, v muzeu. Jmenuji se Hubert
a pomohu vám odhalit tajemství muzea.
Pokud jste už objevili své předměty, zde máte
prostor, kde můžete zaznamenat jeho podobu.

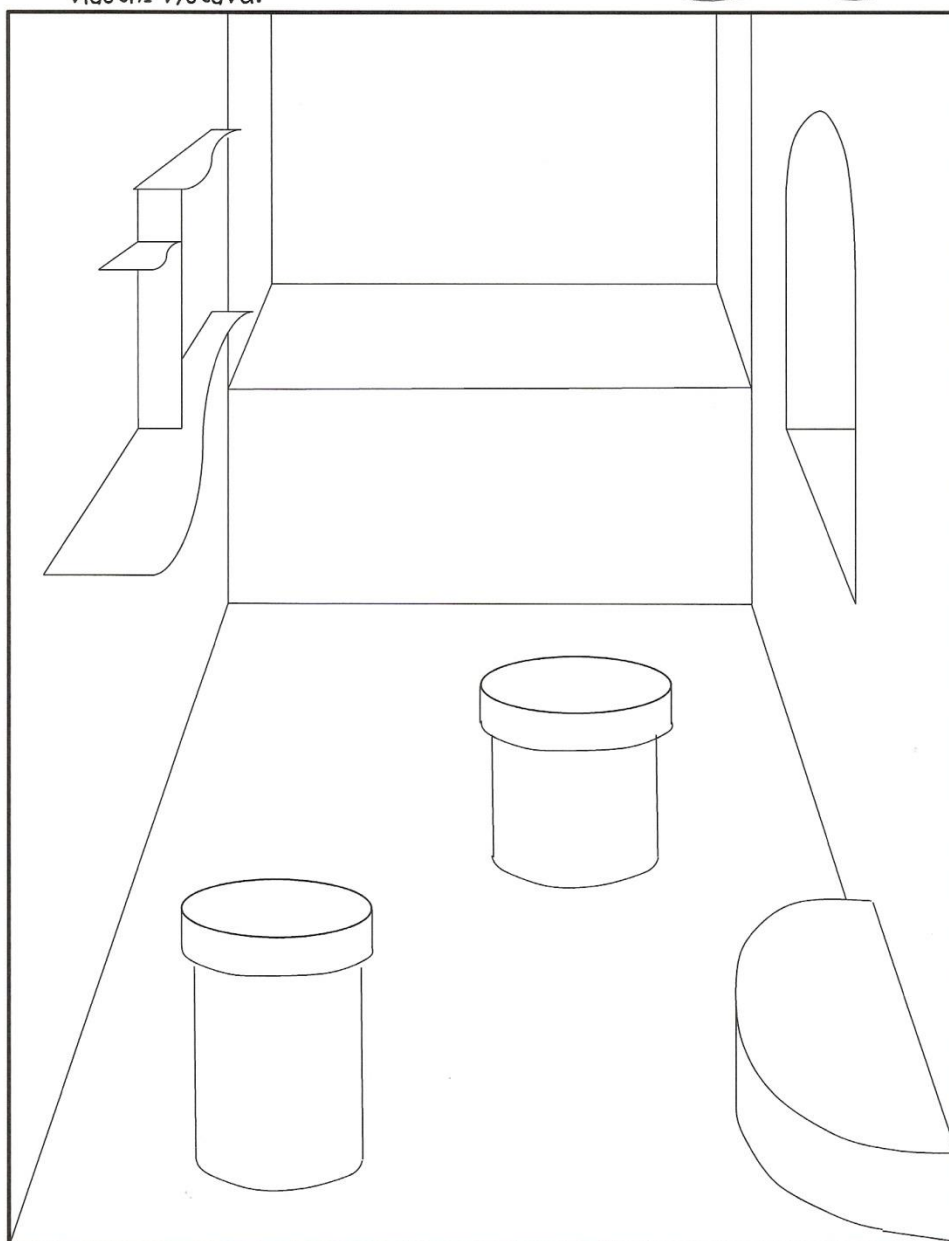
Obrázek č. 12: První návrh pracovních listů - varianta A 1. strana

 Každý předmět v muzeu má svoji kartu. Vyplň tedy i vašemu předmětu.

MATERIÁL				STÁŘÍ
				
				
VELIKOST				
				
				

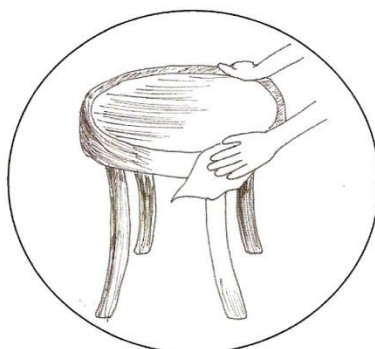
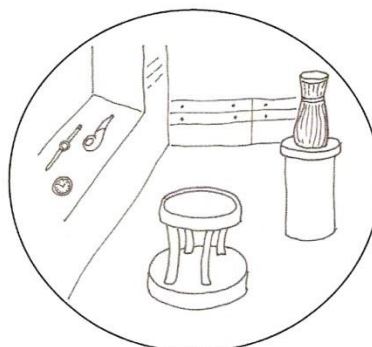
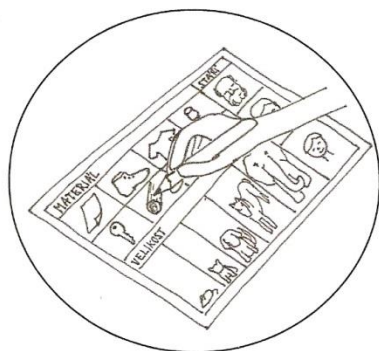
Obrázek č. 13: První návrh pracovních listů - varianta A 2. strana

Tady je výstavní místnost a ty si můžeš vytvořit
vlastní výstavu.

Obrázek č. 14: První návrh pracovních listů - varianta A 3. strana

Milí kolegové muzejníci, jste na konci cesty muzeem.
 Už znáte jeho tajemství, a proto určitě dovedete spojit
 tyto obrázky ve správném pořadí.

Obrázek č. 15: První návrh pracovních listů - varianta A 4. strana

6.2.2.2 Druhý návrh pracovních listů – varianta A

Pořadí úkolů v pracovních listech zůstalo nezměněno. Vedoucí práce mi ale doporučila upravit textové části listů a doplnit několik grafických prvků.

Po obsahové stránce jsem text na každé straně upravila tak, aby zadání na sebe logicky navazovalo a aby instrukce byly stručné a jasné. Upřesnila jsem také názvy položek v evidenční kartě, aby byly pro žáky pochopitelné. Např. položku *Materiál* jsem doplnila na *Materiál, z něhož je předmět vyroben* (obr. č. 17).

Po formální stránce bylo nutné zrušit mezery za řádky, které byly přednastaveny na 10 b. Dále jsem musela zvolit takový typ písma, které obsahuje české znaky, např. písmena č, ě, ř. V prvním návrhu pracovních listů jsem nastavila písmo Kristen ITC, velikost 12 a 14. Pro druhý návrh jsem zvolila písmo Comic Sans MS a velikost písma jsem sjednotila na 14 b. Protože text plnil funkci přímé řeči průvodce Huberta, odlišila jsem jej ohraničením. Na místo každého textu jsem umístila textové pole ve tvaru zaobleného obdélníkového popisku s černým obrysem, do kterého jsem vložila řeč maňáska. Na textová pole jsem nastavila funkci *Stín* z nabídky *Efekty obrazců* (obr. č. 16, 17, 18, 19).

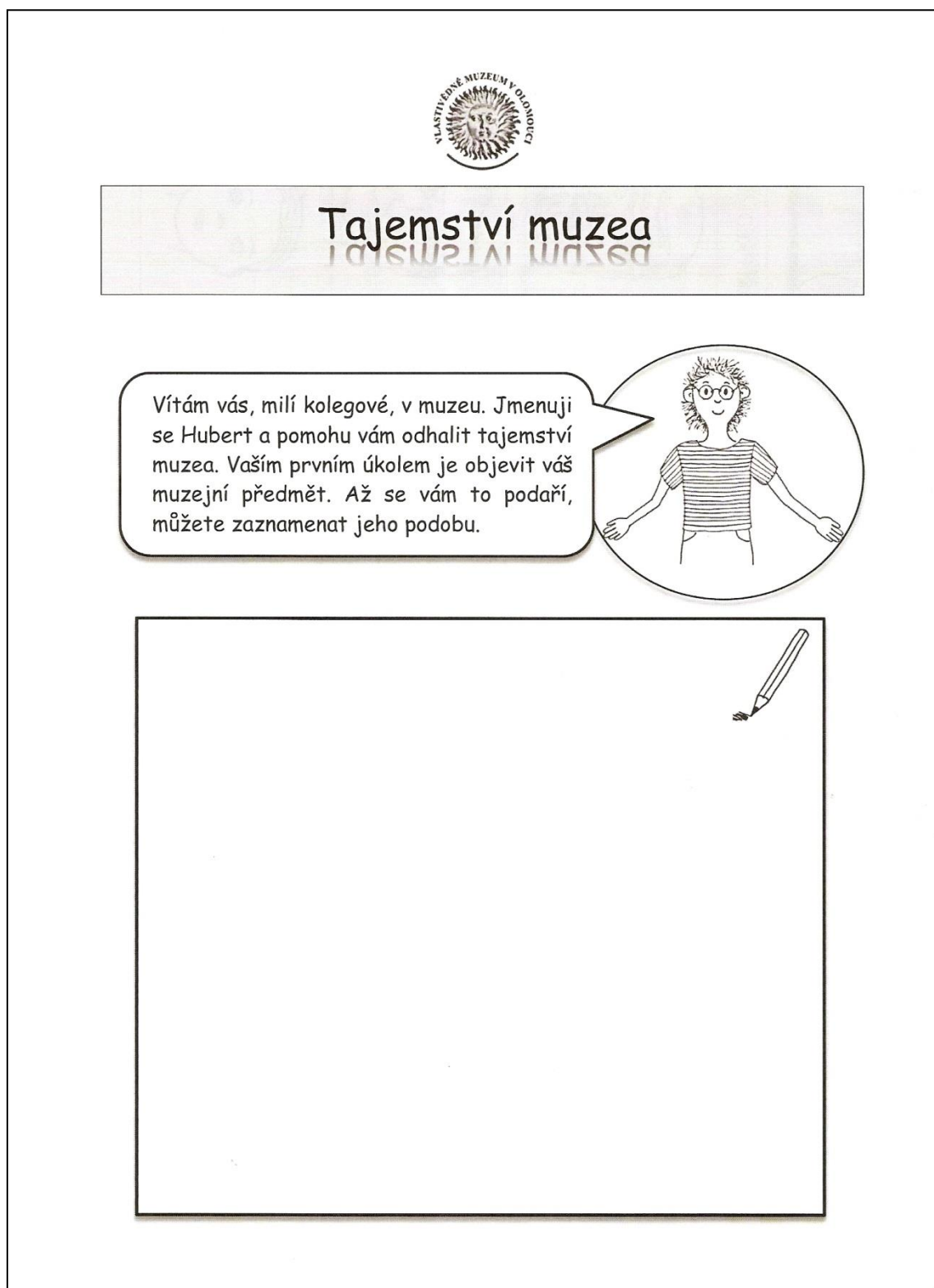
V textové části bylo nutné zvýraznit název programu. Použitý textový efekt *Odras* jsem ponechala. Název jsem však vložila do textového pole obdélníkového tvaru s černým obrysem a šedou výplní (obr. č. 16).

Na první straně pracovních listů jsem upravila logo Vlastivědného muzea v Olomouci. Pro první návrh pracovních listů jsem použila logo z plakátu muzea, který mi poskytla muzejní pedagožka pro inspiraci při tvorbě pozvánky. Logo jsem ořízla na tvar oválu, proto je v prvním návrhu kolem loga patrný okraj. Do druhého návrhu jsem již vložila oficiální logo, které jsem si vyžádala od muzejní pedagožky. Původní barva písma loga byla fialová a slunce mělo zlatou barvu. Proto jsem použila grafický efekt *Fotokopie*, aby při tisku bylo logo výrazné a čitelné. Malou změnu jsem provedla s obdélníkovým prostorem pro kresbu, na který jsem nastavila stín (obr. č. 16).

Stejný efekt jako na logo jsem využila také na obrázky Huberta, symbolů tužky a pera a na obrázky v evidenční kartě a závěrečné reflexi. Obrázky se pak tiskly výrazněji. Huberta a symbol pera jsem odlišila umístěním do oválu. Abych vyvolala dojem prostorovosti, vždy jsem na ovál nastavila *Stín* z nabídky *Efekty obrazců*.

Poslední úpravy jsem provedla na třetí straně pracovních listů. Čáry a křivky některých obrazců přesahovaly okraje nebo byly nedotažené. Proto jsem je zkrátila nebo

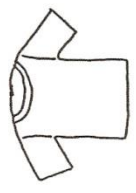
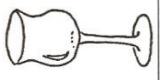
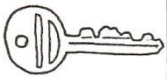
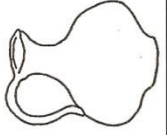
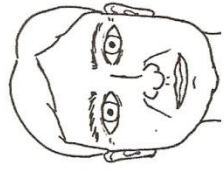
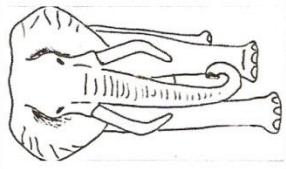
prodloužila. Čáry a křivky podstavců a police jsem zesílila, aby byly více zřetelné a odlišily se od linií místnosti (obr. č. 18).

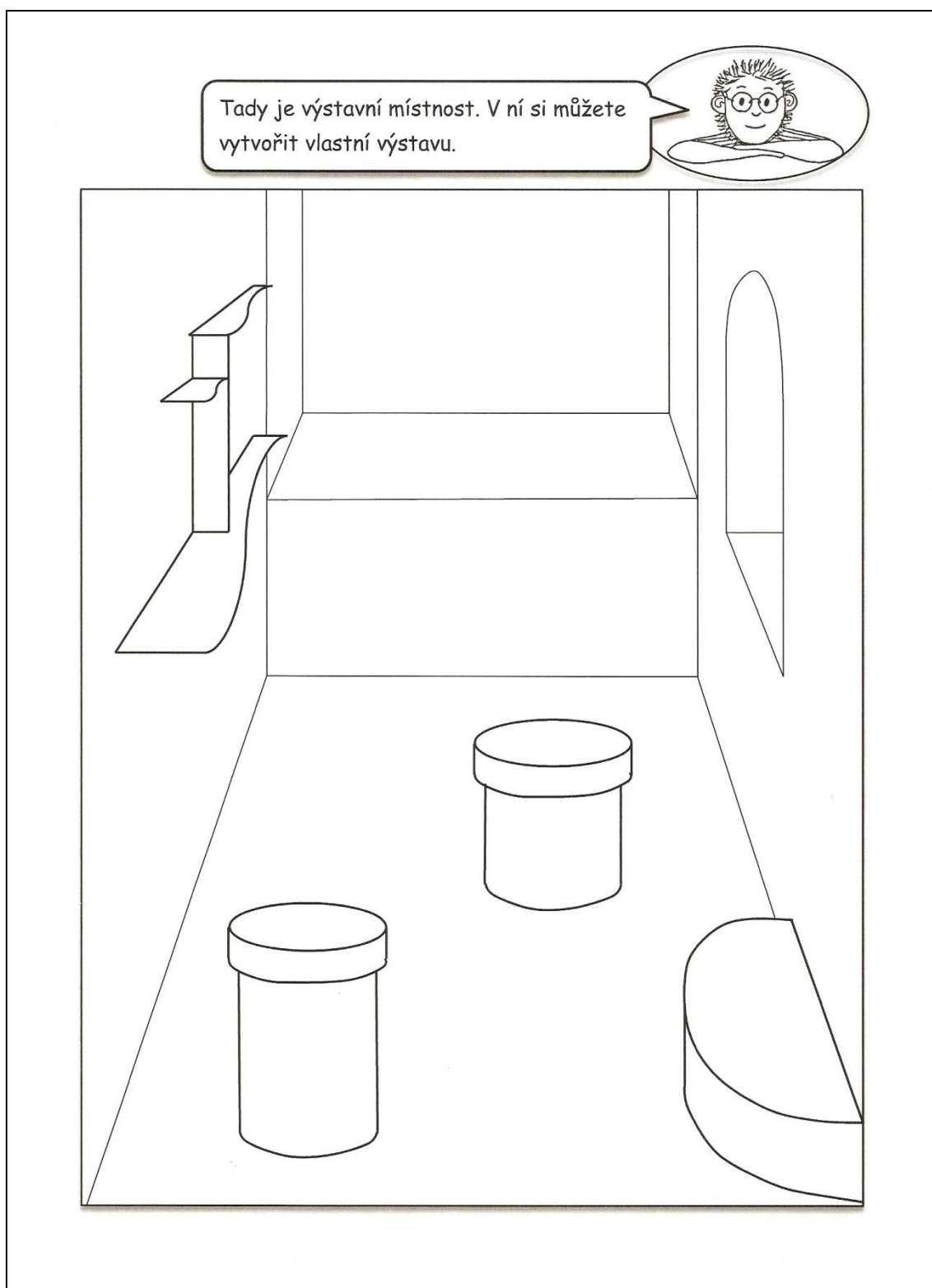
Obrázek č. 16: Druhý návrh pracovních listů – varianta A 1. strana

Každý předmět v muzeu má svoji kartu. Vyplňte tedy i vašemu předmětu.

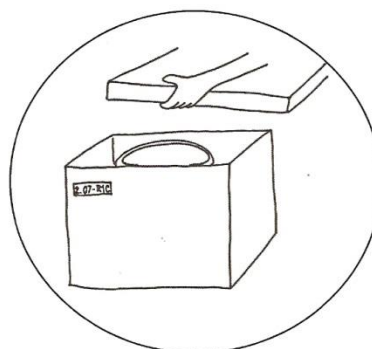
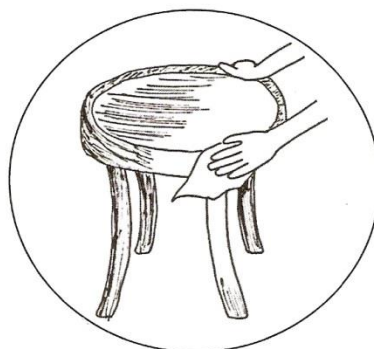
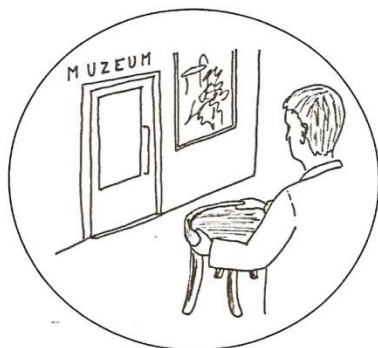
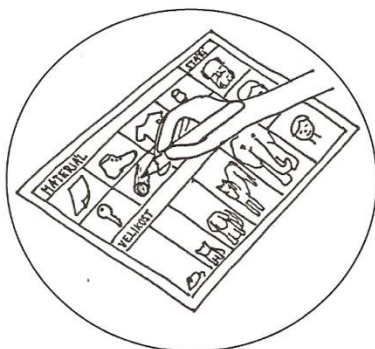
MATERIÁL, Z NĚHOŽ JE PŘEDMĚT VYROBEN				STÁŘÍ PŘEDMĚTU
				
				
VELIKOST PŘEDMĚTU				
				

Obrázek č. 17: Druhý návrh pracovních listů – varianta A 2. strana

Obrázek č. 18: Druhý návrh pracovních listů – varianta A 3. strana

Milí kolegové muzejníci, už znáte tajemství muzea, a proto hravě zvládnete splnit poslední úkol. Na obrázcích putuje předmět muzeem. Naznačte šipkami správné pořadí obrázků tak, jak jsme dnes plnili naše aktivity.

Obrázek č. 19: Druhý návrh pracovních listů – varianta A 4. strana

6.2.2.3 Konečná podoba pracovních listů – varianta A

V konečné verzi jsem zdokonalila grafickou úpravu a doplnila některé prvky. Část úprav byla provedena po pilotním ověření listů a lze konstatovat, že úpravy přispěly k větší přehlednosti a jasnosti.

Nejvýznamnější změnou bylo zarovnání všech prvků pracovních listů tak, že jsem na všech stranách dodržela okraje 2,5 cm. Např. textové pole s názvem programu na první straně jsem zúžila a pole pro kresbu jsem rozšířila.

V textových polích jsem na konci řádku rozdělila slova, abych dosáhla pravidelných mezer mezi slovy, např. v poli s úvodním slovem Huberta (obr. č. 20).

Malou změnou prošly také obrázky Huberta a symbol pera. Přišla jsem na to, že když na list vložím např. obrázek Huberta, oříznu jej na tvar oválu a nastavím černý obrys a stín, z plochy listu vystupuje celý obrázek. V druhém návrhu jsem na ohraničení Huberta použila tvar oválu, tudíž obrázek po nastavení stínu vypadal jako v kulatém rámu (obr. č. 20, 21, 22, 23).

Protože jsem konečnou podobu černobílých pracovních listů tvořila současně s barevnou variantou, využila jsem zkušenosti z tvorby barevné výstavní místnosti. Zde jsem podstavce tvarovala z obrazce *Plechovka*, jelikož jen obrazce lze vybarvit. Tento prvek jsem tedy použila také v černobílé verzi. Nahrazením podstavců vytvořených z čar a křivek přesnými tvary válce jsem odstranila drobné, ale stále viditelné nedostatky (obr. č. 22).

V závěrečné reflexi jsem ještě doplnila instrukci k plnění úkolu. Vedle spojení obrázků jsem žákům nabídla očíslování podle pořadí. Především jsem ale změnila tvar a pozice obrázků. Mým původním záměrem bylo rozmístění, které by vyvolávalo dojem neuspořádanosti. Vedoucí práce mi však sdělila, že i neuspořádanost musí mít svá pravidla, především je nutné dodržet stanovené okraje stránky a mezery mezi obrázky. Rozhodla jsem se proto změnit oválný tvar obrázků za zaoblený obdélník. Obrázky jsem umístila do kruhu, postavení obrázků tak připomíná květinu. Mezi tvary jsem nastavila stejně velké mezery. Na tuto stranu jsem také do spodní části vlevo vložila tiráž. Zde jsem uvedla název programu, ke kterému jsou pracovní listy určeny, název výstavy, na kterou program navazuje, jméno autora pracovních listů, oficiální název muzea a rok vytvoření pracovních listů (obr. č. 23).

Jak jsem zmínila výše, do konečné podoby jsem doplnila dva prvky. Jedná se o textové pole pro zapsání názvu předmětu, které jsem vložila do spodní části plochy

pro kresbu na první straně (obr. č. 20). Druhým prvkem je textové pole umístěné ve spodní části výstavní místnosti na třetí straně. Zde mohou žáci zaznamenat název své výstavy (obr. č. 22).

Tajemství muzea

Vítám vás, milí kolegové, v muzeu. Jmenuji se Hubert a pomohu vám odhalit tajemství muzea. Vaším prvním úkolem je objevit váš muzejní předmět. Až se vám to podaří, můžete zaznamenat jeho podobu.

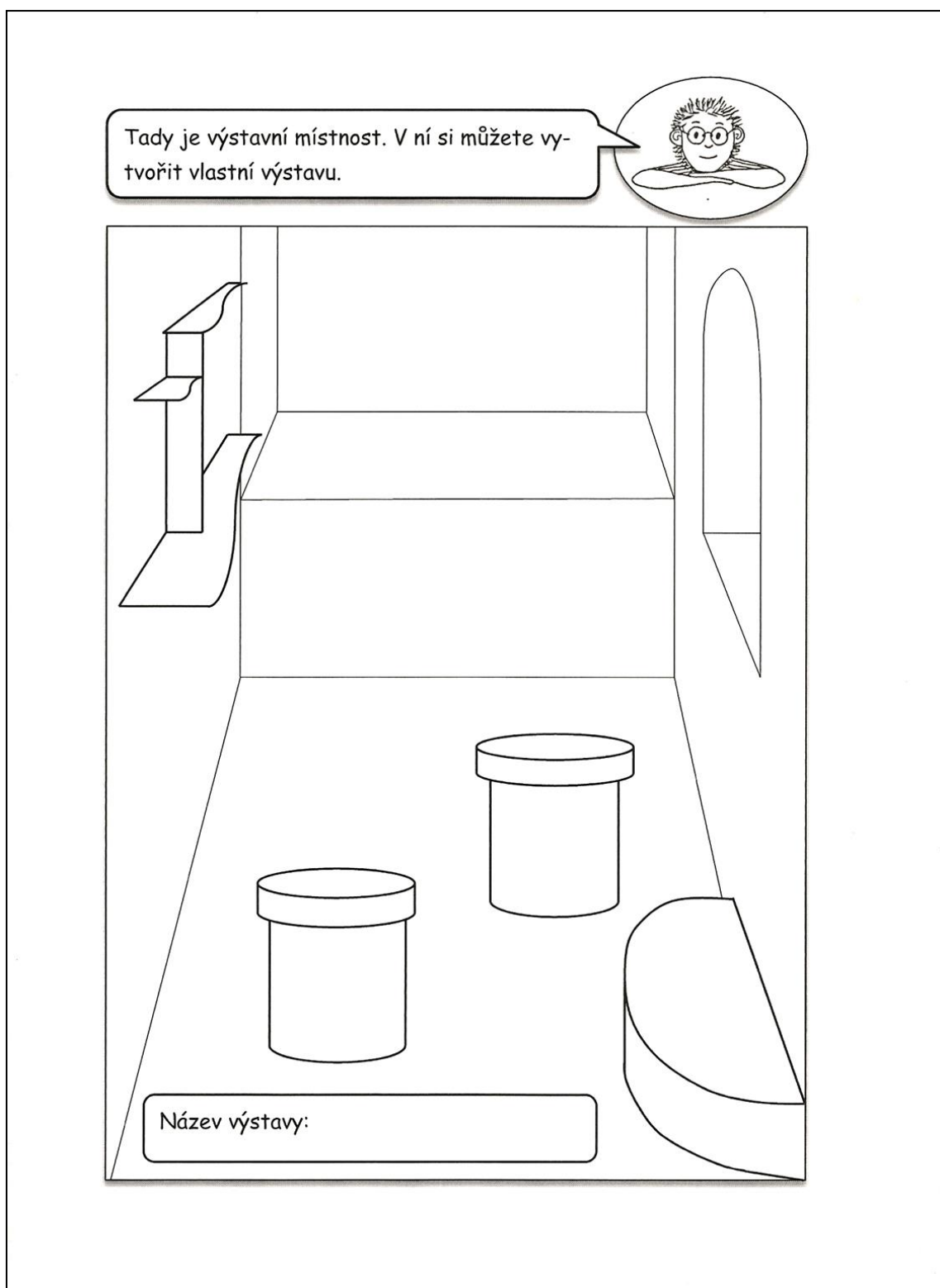
Název předmětu:

Obrázek č. 20: Konečná podoba pracovních listů – varianta A 1. strana

Každý předmět v muzeu má svoji kartu. Vyplňte tedy i vašemu předmětu.

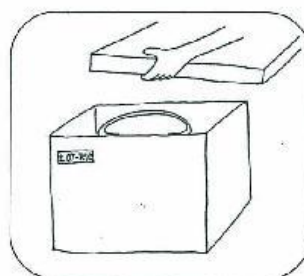
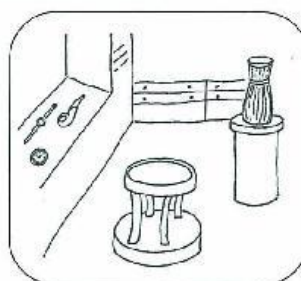
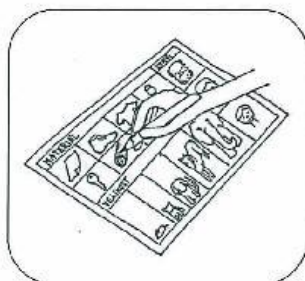
MATERIÁL, Z NĚHOŽ JE PŘEDMĚT VYROBEN				STÁŘÍ PŘEDMĚTU
VELIKOST PŘEDMĚTU				

Obrázek č. 21: Konečná podoba pracovních listů – varianta A 2. strana

Obrázek č. 22: Konečná podoba pracovních listů – varianta A 3. strana

Milí kolegové, už znáte tajemství muzea,
a proto hravě zvládnete splnit poslední úkol.
Na obrázcích putuje předmět muzeem. Spojte
nebo očísľujte obrázky ve správném pořadí
tak, jak jsme dnes plnili naše aktivity.

Pracovní listy k programu Tajemství muzea
ke stálé expozici Olomouc – patnáct století města
Autor: Hana Hajdová
Vlastivědné muzeum v Olomouci 2013

Obrázek č. 23: Konečná podoba pracovních listů – varianta A 4. strana

6.2.2.4 První návrh pracovních listů – varianta B

Při tvorbě pracovních listů varianty B jsem postupovala obdobně jako u varianty A. V tomto případě jsem však zvolila odlišné uspořádání úkolů.

Všechny úkoly z verze A jsem zachovala. Starším žákům jsem ale přidala úkol se zápisem předmětu do přírůstkové knihy, pro kterou jsem vytvořila tabulku podle originálu. Žáci do ní zaznamenávají přírůstkové číslo, které předmětu přidělí, datum získání, název předmětu, počet kusů, způsob nabytí a cenu, údaje o předmětu a uložení ve sbírce. Pro názvy položek jsem zvolila písmo Century Gothic, stejně jako v evidenční kartě, protože tento typ odpovídal písmu skutečné přírůstkové knihy. Zde jsem jako vzor zapsala dva předměty. Abych vyvolala dojem, že je kniha vyplněná psacím písmem, zvolila jsem typ Viner Hand ITC, velikost 11. Tabulka se ale na první stranu nevešla, proto jsem ji i s prostorem pro kresbu vložila na druhou stranu (obr. č. 25). Tím se však ostatní úkoly posunuly a pracovní listy se rozšířily na pět stran. V úvodu zůstalo pouze logo s názvem programu a obrázek Huberta s uvítací formulí.

Na vzniklou plochu jsem přesunula závěrečnou reflexi, kterou jsem zde pojala formou křížovky. Netradiční řazení jsem v programu využila jako motivaci. Žákům jsem po rozdání pracovních listů sdělila, že tajenku budeme schopni odhalit teprve, až projdeme celým programem. Otázky v křížovce vycházejí z informací, které bych ráda během programu žákům předala. Týkají se činnosti muzea a jeho pracovníků, zapisování do přírůstkové knihy a evidenční karty a účelu depozitáře. V tajence je ukryto slovo *kurátor*. Je to proto, že tento pracovník pracuje s muzejními předměty nejčastěji a v programu je zařazeno nejvíce aktivit, které jsou náplní práce právě kurátora (obr. č. 24). Křížovku jsem vytvořila pomocí tabulky se 14 sloupci a 7 řádky. Do prvního sloupce jsem vždy umístila otázku. Buňky v řádku jsem podle potřeby slučovala a u přebývajících buněk jsem rušila ohraničení. Sloupec, ve kterém se má objevit tajenka, jsem zvýraznila orámováním o síle čáry $2\frac{1}{4}$ b. Pro přesnost na sloupec s tajenkou ještě ukazuje šipka, kterou jsem vložila z nabídky obrazců.

Podoba tabulky s evidenční kartou je v této verzi pracovních listů přiblížena skutečnosti. Při sestavování jsem vycházela z reálné evidenční karty, jejíž vzor mi poskytla kurátorka Vlastivědného muzea. Tabulka obsahuje některé náležitosti z přírůstkové knihy, dále položky *Datace*, tedy stáří předmětu, *Materiál* a *Rozměry*. Do části nazvané *Poznámka* mohou žáci uvést informace o předmětu, které považují

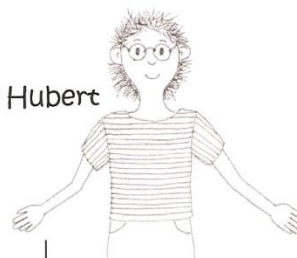
za důležité (obr. č. 26). Údaje žáci zaznamenávají písmem. Při této činnosti využívají především pozorování, ale také měření a odhad.

Výstavní místnost nebylo nutné měnit, je proto totožná s místností zobrazenou v pracovních listech varianty A. Instrukce jsem taktéž ponechala stejné (obr. č. 27).

Tajemství muzea

Vítám vás, milí kolegové, v muzeu. Jmenuji se Hubert
a pomohu vám odhalit tajemství muzea.

1. Jak se jmenuje kniha, do
které se zapisují všechny
muzejní předměty?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. Jak se jmenuje instituce, ve které se uchovávají
sbírky, pořádají výstavy a programy k výstavám?

3. Kdo v muzeu čistí a opravuje
poškozené předměty?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

4. Jak se jmenuje budova, ve
které ukládají všechny sbírky?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

5. Kdo v muzeu pořizuje snímky předmětů, a tím
zaznamenává jejich podobu?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

6. Které cizí slovo je synonymem slova výstava?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

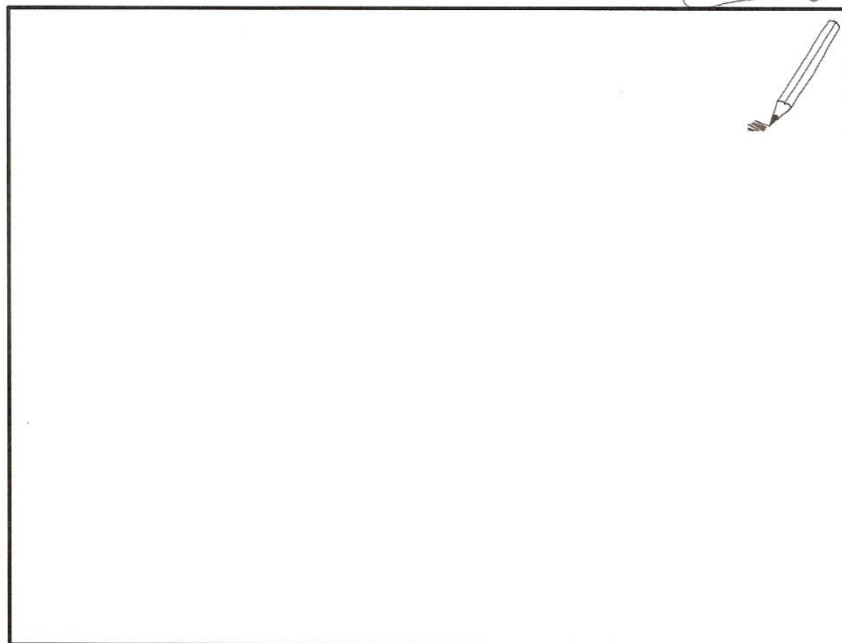
7. Kdo v muzeu ošetřuje předměty
různými chemickými látkami, aby byla
zachována jejich podoba?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Tajenka:.....je muzejní pracovník, který přijímá
předměty do muzea, spravuje sbírky, organizuje výstavy ad.

Obrázek č. 24: První návrh pracovních listů – varianta B 1. strana

Pokud jste už objevili váš předmět, zde máte možnost
Zaznamenat jeho podobu.

Zde запиš předmět do přírůstkové knihy.

PŘÍR. ČÍSLO	DATUM ZÍSKÁNÍ	OZNAČENÍ PŘEDMĚTU	POČET KUSŮ	ZPŮSOB NABYTÍ, CENA	ÚDAJE O PŘEDMĚTU (VZNIK, UŽITÍ, NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI)	ULOŽENÍ PŘEDM.
17 / 2012	6. 9. 2012	Psací stroj Continental	1	600,-	1. pol. 20. stol.	0
18 / 2012	2. 10. 2012	Slaměný koník	1	dar	Dětská hračka	0

Obrázek č. 25: První návrh pracovních listů – varianta B 2. strana

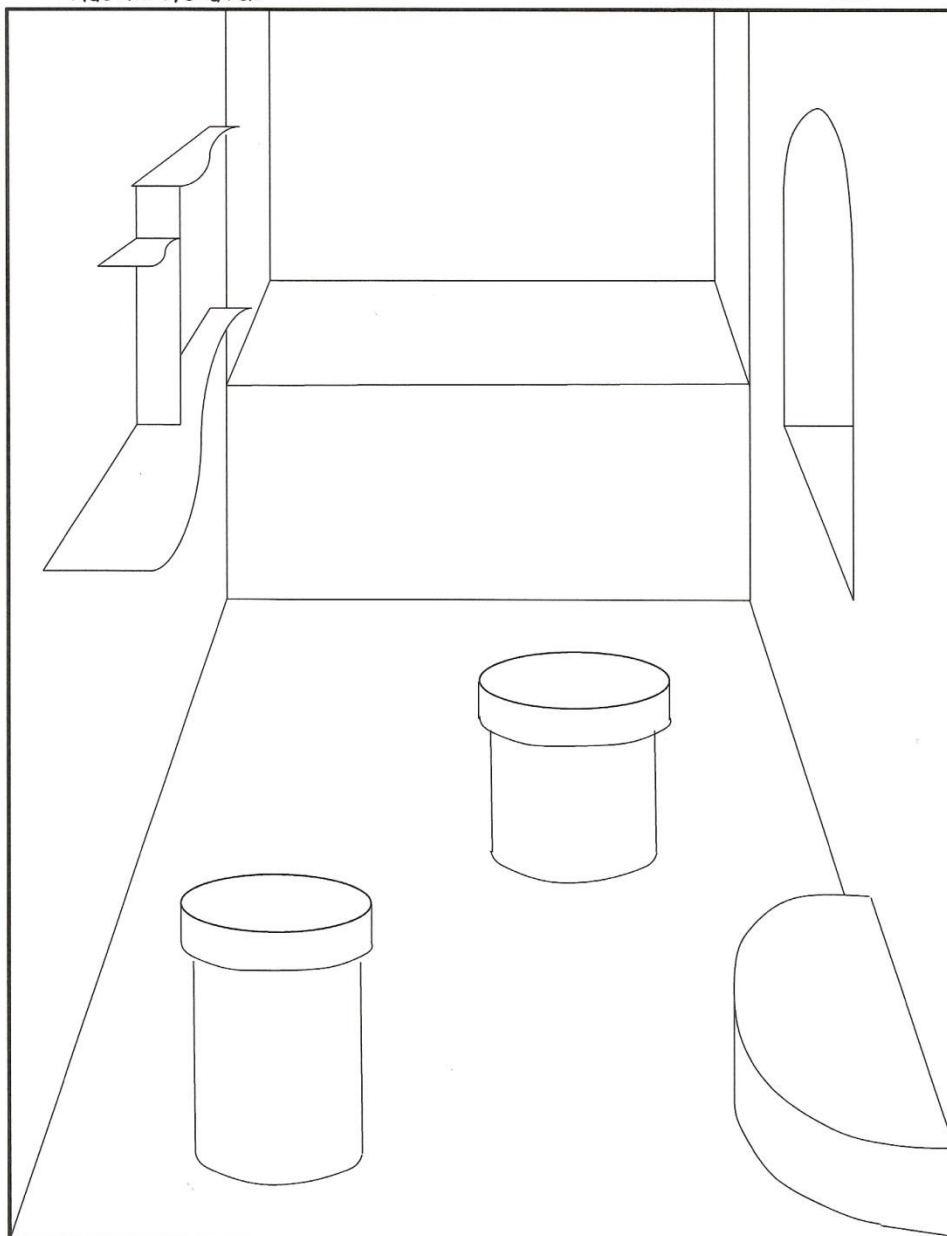

Každý předmět v muzeu má svoji evidenční kartu. Proto ji vyplň i k vašemu předmětu.

ČÍSLO PŘÍRŮSTKOVÉ:	PŘEDMĚT:	ULOŽENÍ:
ZPŮSOB NABYTÍ:	DATUM:	POČET:
MATERIÁL:		
ROZMĚRY:		
POZNÁMKA:		

Obrázek č. 26: První návrh pracovních listů – varianta B 3. strana

Tady je výstavní místnost a ty si můžeš vytvořit
vlastní výstavu.

Obrázek č. 27: První návrh pracovních listů – varianta B 4. strana

6.2.2.5 Druhý návrh pracovních listů – varianta B

Stejně jako ve variantě A zde zůstalo zachováno pořadí úkolů. Text a grafická úprava musely ale projít změnou.

Text bylo nutné z hlediska obsahu lépe formulovat. Úvodní slovo Huberta jsem rozvedla a doplnila o první instrukci, abych dodržela logickou návaznost dalších zadání (obr. č. 28). Změnu sdělení jsem provedla ještě na poslední straně u výstavní místnosti (obr. č. 31).

Formální stránka vyžadovala sjednocení mluvnických kategorií osoby a čísla sloves na osobu druhou, číslo množné. Opět jsem písmo Kristen ITC, velikost 14, nahradila písmem s českými znaky Comic Sans MS, velikost 14. V tabulce přírůstkové knihy jsem pro zapsané předměty nastavila písmo s českými znaky Segoe Script, velikost 11, dojem psacího písma zůstal zachován (obr. č. 29).

Pro otázky v křížovce na první straně jsem použila číslování a text otázky jsem zarovnala vlevo.

Každé zadání jsem vložila do textového pole s černým obrysem a nastavila jsem stín. V případě, že se jednalo o přímou řeč Huberta, dostalo pole tvar zaobleného obdélníkového popisku (obr. č. 28, 29, 31). Pole s tajenkou a instrukcí k vyplnění přírůstkové knihy jsou pouze zaoblenými obdélníky (obr. č. 28, 29). Název programu jsem vložila do textového pole obdélníkového tvaru s černým obrysem a šedou výplní, stejně jako v pracovních listech A (obr. č. 28).

Stávající logo, výřez z plakátu, jsem nahradila oficiálním logem a zvýraznila jsem ho použitím grafického efektu *Fotokopie* (obr. č. 28). Efekt jsem využila také u obrázků Huberta a tužky. Huberta jsem odlišila vložením do oválu, u kterého jsem nastavila stín. Ten jsem použila také na pole pro kresbu (obr. č. 29).

Závěrečné úpravy jsem provedla na poslední straně ve výstavní místnosti. Odstranila jsem nedostatky nedotažených a přesahujících čar a linie podstavců a police jsem zesílila z původních 0,75 b. na 1,5 b. Na pole s výstavní místností jsem nastavila stín (obr. č. 31).

1. Jak se jmenuje kniha, do níž se zapisují všechny muzejní předměty?

--	--	--	--	--
2. Jak se jmenuje instituce, ve které se uchovávají sbírky, pořádají výstavy a programy k výstavám?
3. Kdo v muzeu čistí a opravuje poškozené předměty?

--	--	--	--	--
4. Jak se jmenuje budova, v níž se ukládají všechny sbírky?

--	--	--	--	--
5. Kdo v muzeu pořizuje snímky předmětů, a tím zaznamenává jejich podobu?
6. Které cizí slovo je synonymem slova výstava?
7. Kdo v muzeu ošetřuje předměty různými chemickými látkami, aby byla zachována jejich podoba?

--	--	--	--	--

Tajenka: je muzejní pracovník, který přijímá předměty do muzea, spravuje sbírky, organizuje výstavy ad.

74

Pokud jste už objevili váš předmět, zde máte možnost zaznamenat jeho podobu.

Zde запиšte předmět do přírůstkové knihy.

PŘÍR. ČÍSLO	DATUM ZÍSKÁNÍ	OZNAČENÍ PŘEDMĚTU	POČET KUSŮ	ZPŮSOB NABYTÍ, CENA	ÚDAJE O PŘEDMĚTU (VZNIK, UŽITÍ, NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI)	ULOŽENÍ PŘEDM.
17/ 2012	6. 9. 2012	Prací stroj Continental	1	600,-	1. pol. 20. stol.	0
18/ 2012	2. 10. 2012	Slaměný koník	1	dar	Dětská hračka	0

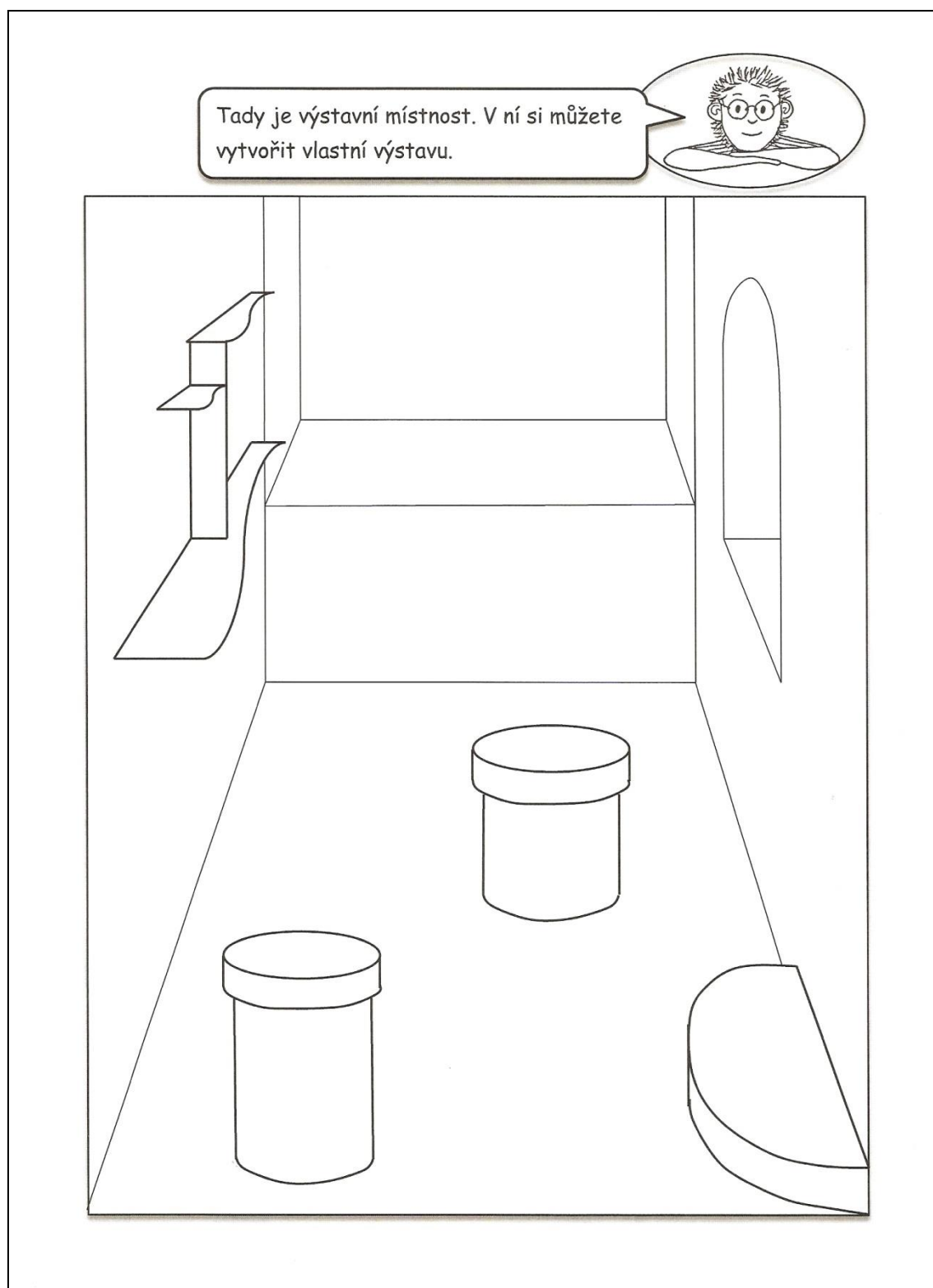
Obrázek č. 29: Druhý návrh pracovních listů – varianta B 2. strana

Každý předmět v muzeu má svoji evidenční kartu. Proto ji vyplňte i k vašemu předmětu.

ČÍSLO PŘÍRŮSTKOVÉ:	PŘEDMĚT:	ULOŽENÍ:
ZPŮSOB NABYTÍ:	DATUM: DATE:	POČET:
MATERIÁL:		
ROZMĚRY:		
POZNÁMKA:		

Obrázek č. 30: Druhý návrh pracovních listů – varianta B 3. strana

Obrázek č. 31: Druhý návrh pracovních listů – varianta B 4. strana

6.2.2.6 Konečná podoba pracovních listů – varianta B

V konečné verzi pracovních listů B jsem provedla shodné úpravy jako v konečné verzi pracovních listů varianty A.

Všechny prvky pracovních listů jsem zarovnala k okrajům, které jsem nastavila na 2,5 cm. Mezery mezi slovy v textových polích jsem sjednotila rozdělením slov na koncích řádků. Text v poli na úvodní straně jsem poněkud zkrátila.

Oválné rámy a původní obrázky Huberta jsem odstranila a obrázky vložila znovu. Ořízla jsem je na tvar oválu a nastavila černé ohraničení a stín z nabídky *Efekty obrázků*. Z plochy listu tak vystoupil celý obrázek (obr. č. 32, 33, 34, 35).

Ve výstavní místnosti jsem podstavce z čar a křivek nahradila přesnými tvary obrazce *Plechovka*. Do spodní části místnosti jsem navíc umístila textové pole pro uvedení názvu vytvořené expozice. Pod pole s výstavní místností jsem vložila tiráž, kterou jsem rozdělila do dvou sloupců. Zde jsem uvedla název programu, ke kterému jsou pracovní listy určeny, název výstavy, na kterou program navazuje, jméno autora pracovních listů, oficiální název muzea a rok vytvoření pracovních listů (obr. č. 35).

Těmito úpravami vznikla finální podoba pracovních listů.

Tajemství muzea

Vítám vás v muzeu. Jmenuji se Hubert a pomohu vám odhalit tajemství muzea. Až ho poznáte, dovedete vyluštit tajenku. Vaším prvním úkolem je objevit váš muzejní předmět.

1. Jak se jmenuje kniha, do níž se zapisují všechny muzejní předměty?
2. Jak se jmenuje instituce, ve které se uchovávají sbírky, pořádají výstavy a programy k výstavám?
3. Kdo v muzeu čistí a opravuje poškozené předměty?
4. Jak se jmenuje budova, v níž se ukládají všechny sbírky?
5. Kdo v muzeu pořizuje snímky předmětů, a tím zaznamenává jejich podobu?
6. Které cizí slovo je synonymem slova výstava?
7. Kdo v muzeu ošetřuje předměty různými chemickými látkami, aby byla zachována jejich podoba?

Tajenka: je muzejní pracovník, který přijímá předměty do muzea, spravuje sbírky, organizuje výstavy ad.

Obrázek č. 32: Konečná podoba pracovních listů – varianta B 1. strana

Pokud jste už objevili váš předmět, zde máte možnost zaznamenat jeho podobu.

Zde запиšte předmět do přírůstkové knihy.

PŘÍR. ČÍSLO	DATUM ZÍSKÁNÍ	OZNAČENÍ PŘEDMĚTU	POČET KUSŮ	ZPŮSOB NABYTÍ, CENA	ÚDAJE O PŘEDMĚTU (VZNIK, UŽITÍ, NÁLEZO- VÉ OKOLNOSTI)	ULOŽENÍ PŘEDM.
17/ 2012	6. 9. 2012	Psací stroj Conti- nental	1	600,-	1. pol. 20. stol.	0
18/ 2012	2. 10. 2012	Slaměný koník	1	dar	Dětská hračka	0

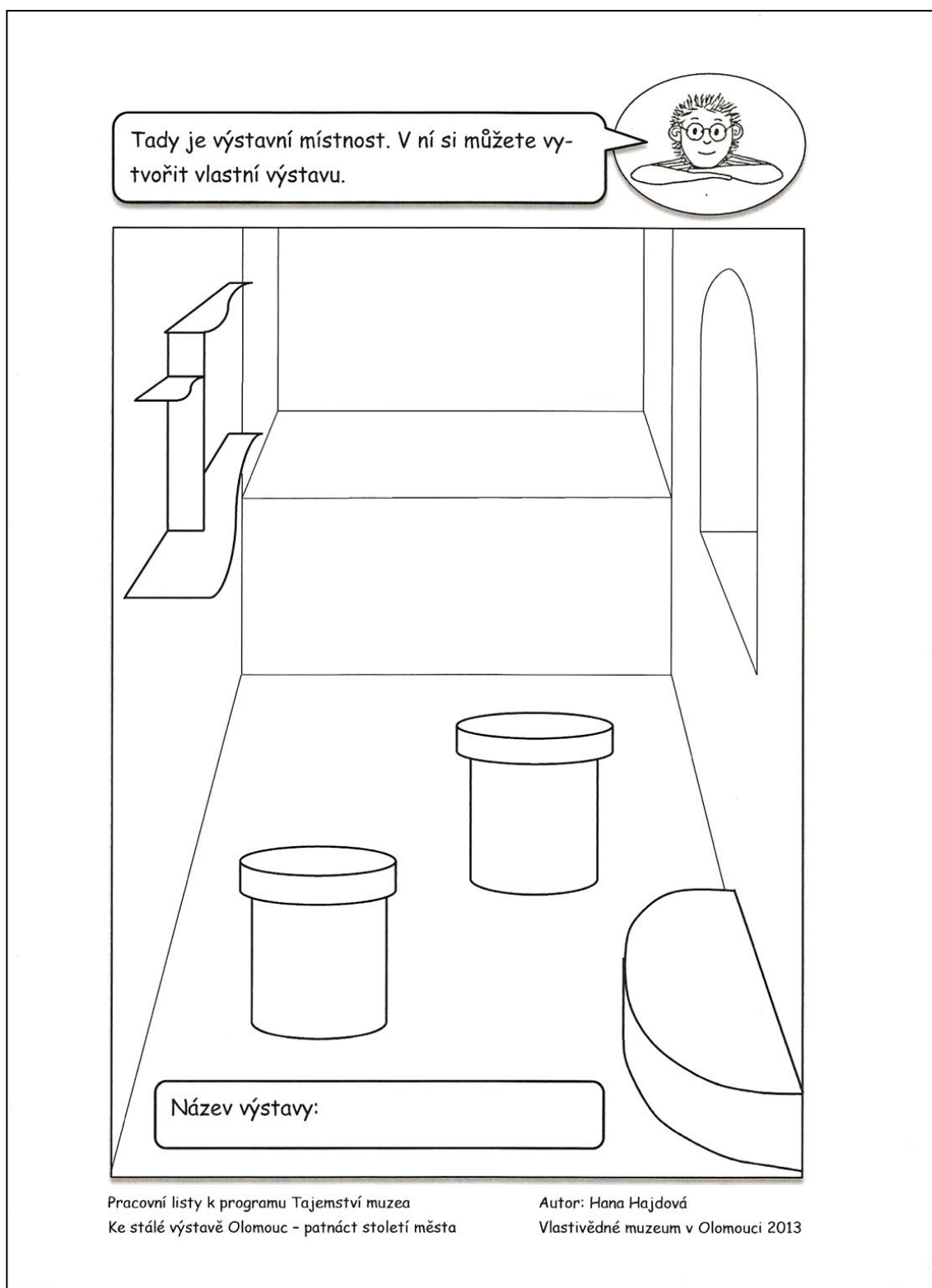
Obrázek č. 33: Konečná podoba pracovních listů – varianta B 2. strana

Každý předmět v muzeu má svoji evidenční kartu. Proto ji vyplňte i k vašemu předmětu.

ČÍSLO PŘÍRŮSTKOVÉ:	PŘEDMĚT:	ULOŽENÍ:
ZPŮSOB NABYTÍ:	DATUM:	POČET:
	DATE:	
MATERIÁL:		
ROZMĚRY:		
POZNÁMKA:		

Obrázek č. 34: Konečná podoba pracovních listů – varianta B 3. strana

Obrázek č. 35: Konečná podoba pracovních listů – varianta B 4. strana

6.2.2.7 První návrh barevných pracovních listů – varianta A

První verze barevných pracovních listů je vytvořena v programu Photoshop. Domnívala jsem se totiž, že barevná úprava vyžaduje práci ve speciálním programu. Protože však v programu Photoshop neumím pracovat, požádala jsem studenta, který práci v tomto programu ovládá lépe, o spolupráci. Společně jsme upravili pracovní listy varianty A, řazení úkolů zůstalo nezměněno.

Na strany je použito duhové pozadí. Nechtěla jsem, aby barevné pozadí tvořilo jednotitou plochu, proto je na každé straně utvořen bílý okraj o šířce 1 cm. Vedoucí práce mi ale doporučila okraje odstranit, protože působí rušivě. Název programu je na duhovém pozadí umístěn v bílé barvě a zvýrazněn podtržením. Logo muzea je převedeno do původní podoby.

Obrázky Huberta, tužky a pera jsou vybarveny a výstavní místnost je ozvláštněna různými texturami. Na výklenek a podlahu jsou však použity vzory, jejichž obrazce narušují perspektivu. V konečné podobě jsem tuto chybu napravila.

Všechny obrysy textových polí i tabulek zůstaly zachovány.

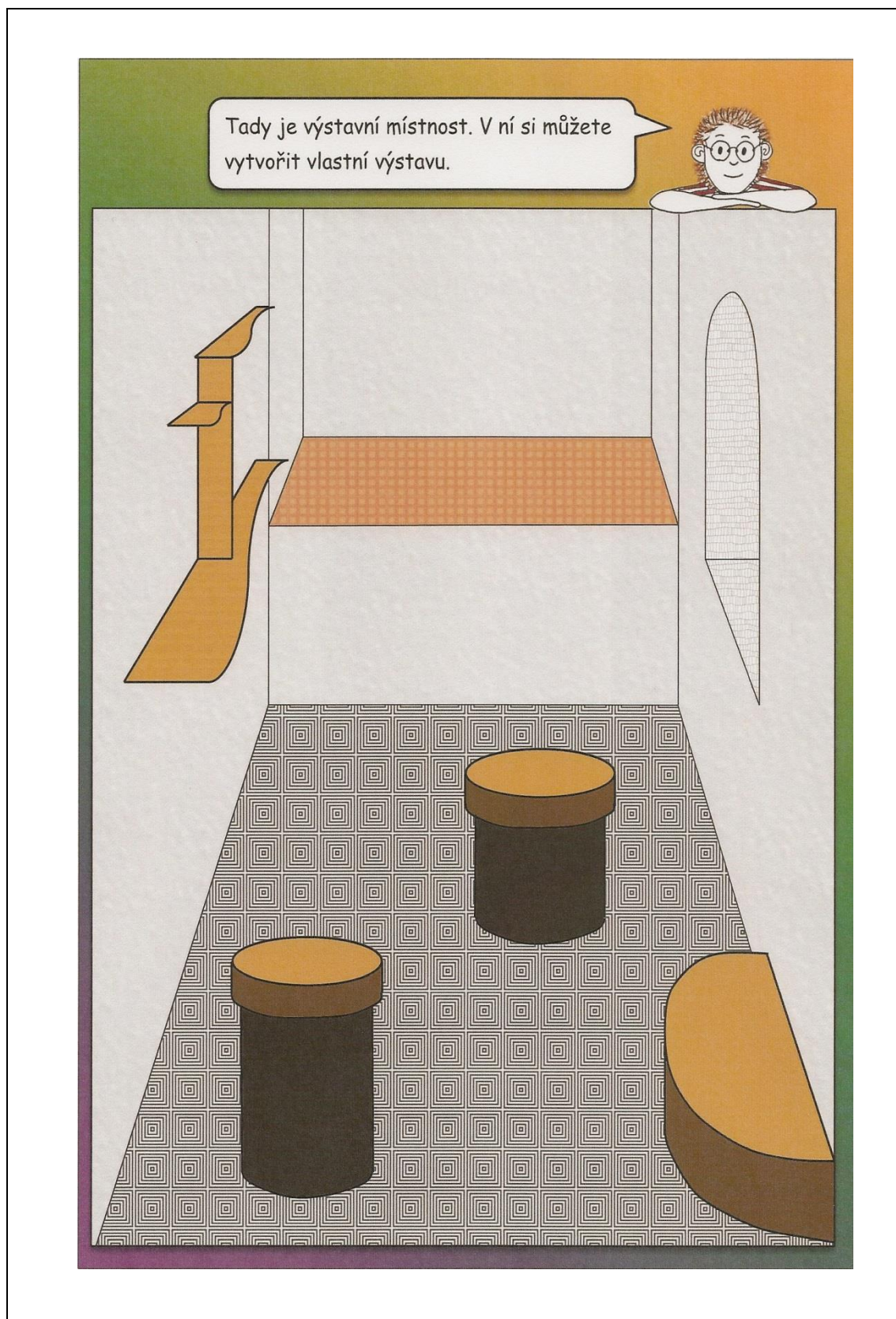

Obrázek č. 36: První návrh barevných pracovních listů – varianta A 1. strana

Každý předmět má svoji kartu. Vyplňte tedy i vašemu předmětu.

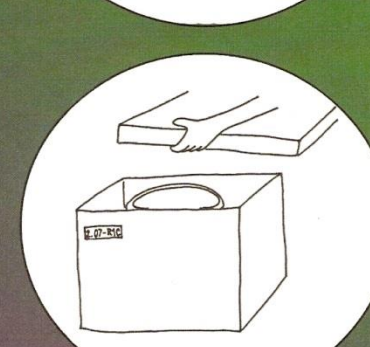
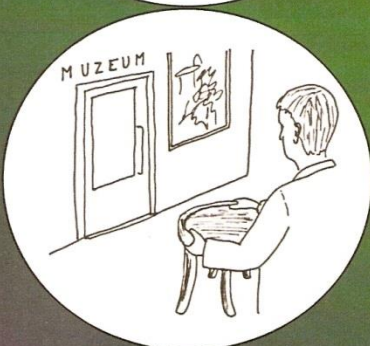
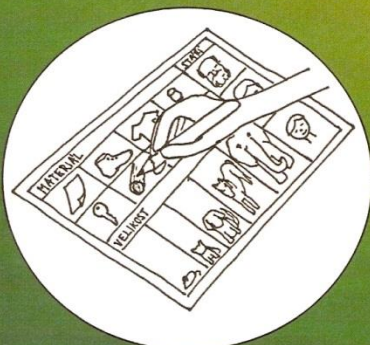
MATERIÁL, Z NĚHOŽ JE PŘEDMĚT VYROBEN				STÁŘÍ PŘEDMĚTU		
VELIKOST PŘEDMĚTU						

Obrázek č. 37: První návrh barevných pracovních listů – varianta A 2. strana

Obrázek č. 38: První návrh barevných pracovních listů – varianta A 3. strana

Milí kolegové muzejníci, už znáte tajemství muzea, a proto hravě zvládnete splnit poslední úkol. Na obrázcích putuje předmět muzeem. Naznačte šipkami správné pořadí obrázků tak, jak jsme dnes plnili naše aktivity.

Obrázek č. 39: První návrh barevných pracovních listů – varianta A 4. strana

6.2.2.8 Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A

Konečnou verzi jsem nakonec vytvořila v programu Microsoft Word 2010. Ukázalo se totiž, že speciální software není nutný a že i Word poskytuje dostatek nástrojů pro tvorbu jednoduchých textových pomůcek. V praxi si je muzejní pedagog buď připravuje sám pomocí dostupných nástrojů, nebo – v ideálním případě – spolupracuje s profesionálním grafikem. Vzhled černobílých pracovních listů jsem zachovala, jen jsem provedla barevné a jemné grafické úpravy.

Pro variantu A jsem zvolila pozadí žluté barvy. Okraje, jako v prvním návrhu, jsem nezaváděla. Aby písmo nepůsobilo příliš tvrdě, nastavila jsem hnědou barvu, kterou jsem použila pro instrukce v textových polích, tiráž a také název programu. U něj jsem zrušila umístění v textovém poli a nastavila jsem všechna velká písmena. Odraz názvu jsem ponechala. Logo muzea jsem vložila v původní barvě a ořízla na tvar kruhu (obr. č. 40).

Všechna textová pole jsem vyplnila světlým odstínem barvy strany. Protože se tím pole odlišilo, mohla jsem odstranit černé obrysy. Také u pole pro kresbu jsem zrušila obrys, čímž vznikl dojem skutečného listu papíru.

Tvrdotu černých linií tabulky jsem zmírnila nastavením žluté barvy totožné s barvou strany (obr. č. 41).

Výstavní místnost jsem musela vytvořit jiným způsobem než černobílou variantu. Tvary z čar a křivek totiž nelze vyplnit barvou. Všechny plochy místnosti jsem utvořila z geometrických tvarů – obdélníku, lichoběžníku, trojúhelníku a oválu, který jsem ořízla. Na stěny jsem použila odstíny šedé. Na podlahu jsem zvolila z nabídky *Výplň obrazce* texturu recyklovaného papíru, která nenarušuje perspektivu místnosti. Polici jsem vytvarovala ze tří obrazců *Krychle*. Na podstavce jsem použila, stejně jako v konečné černobílé variantě, tvar *Plechovky* z nabídky obrazců. Do barevné místnosti jsem však nezařadila podstavec, který je v černobílé variantě umístěn v pravém dolním rohu. Takový tvar nelze vytvořit z žádného tělesa v nabídce (obr. č. 42).

V závěrečné reflexi jsem jen odstranila černé obrysy obrázků, uspořádání jsem zachovala (obr. č. 43).

Obrázky Huberta, tužky a pera jsem vybarvila v programu *Malování*. Po vložení do pracovních listů jsem je opět ořízla na tvar oválu, již jsem na ně ale nenastavovala stín.

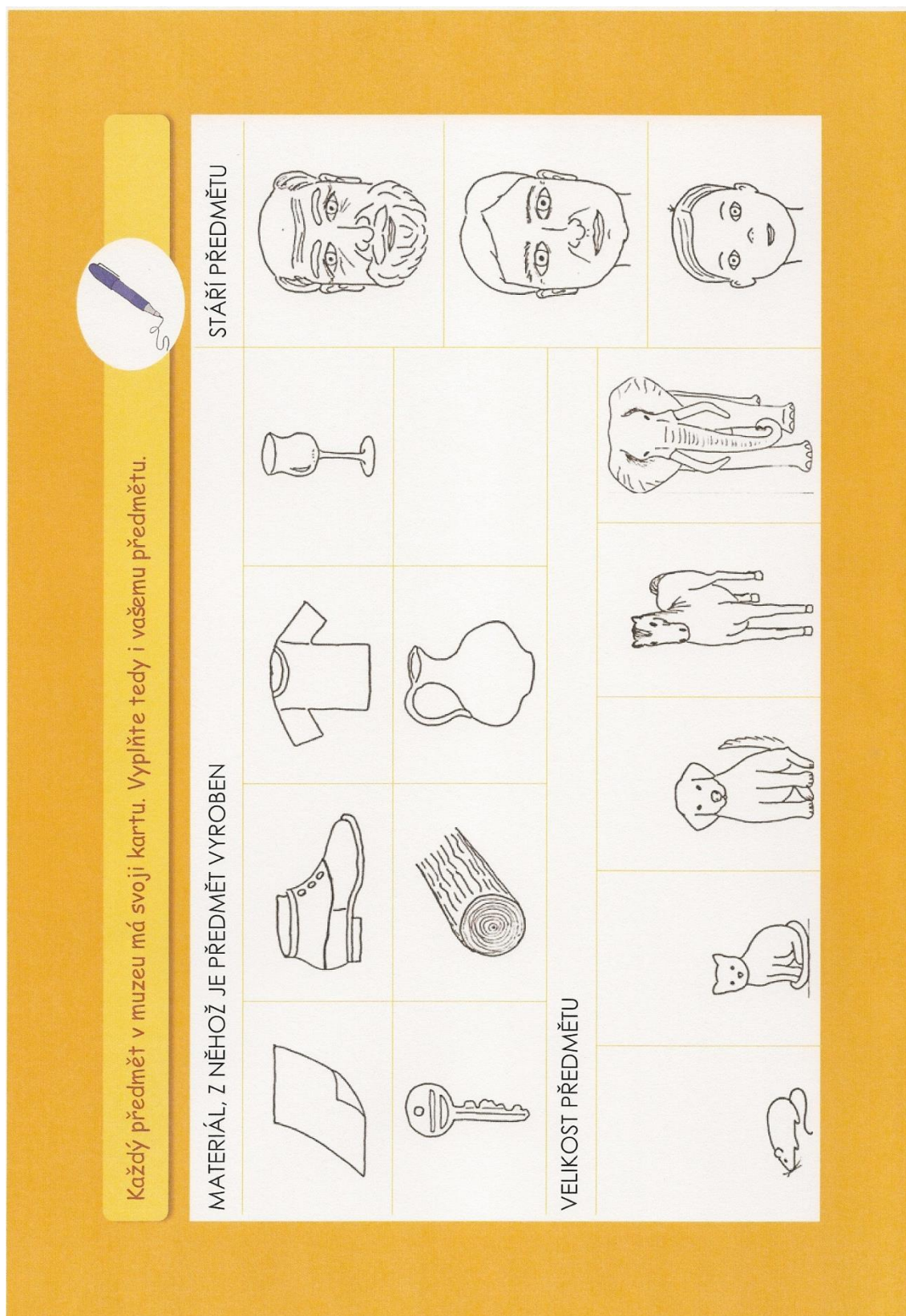
TAJEMSTVÍ MUZEA

Vítám vás, milí kolegové, v muzeu. Jmenuji se Hubert a pomohu vám odhalit tajemství muzea. Vaším prvním úkolem je objevit váš muzejní předmět. Až se vám to podaří, můžete zaznamenat jeho podobu.

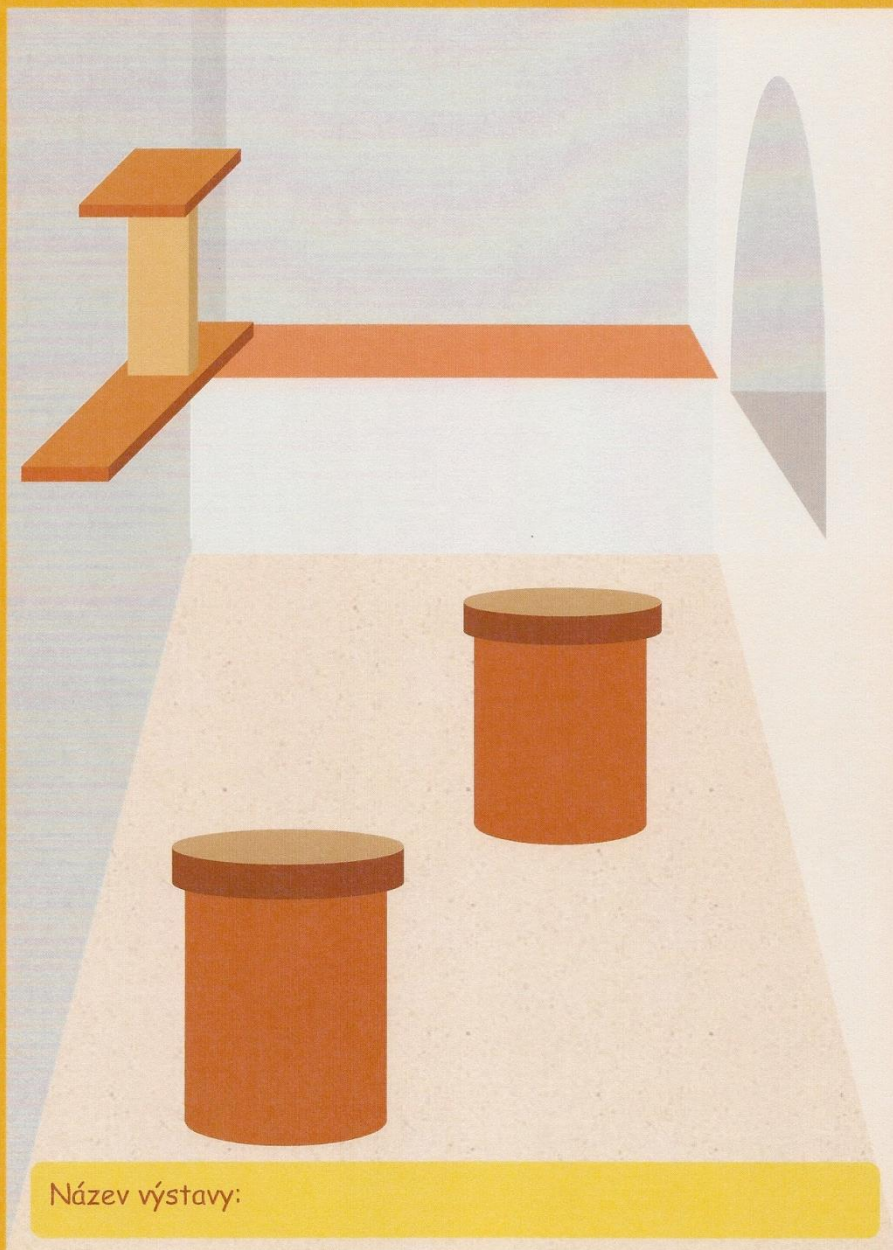
Název předmětu:

Obrázek č. 40: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A 1. strana

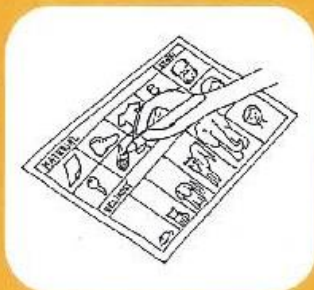
Obrázek č. 41: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A 2. strana

Tady je výstavní místnost. V ní si můžete vytvořit vlastní výstavu.

Obrázek č. 42: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A 3. strana

Milí kolegové, už znáte tajemství muzea,
a proto hravě zvládnete splnit poslední úkol.
Na obrázcích putuje předmět muzeem. Spoj-
te nebo očísľujte obrázky ve správném pořadí
tak, jak jsme dnes plnili naše aktivity.

Pracovní listy k programu Tajemství muzea
ke stálé expozici Olomouc - patnáct století města
Autor: Hana Hajdová
Vlastivědné muzeum v Olomouci 2013

Obrázek č. 43: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A 4. strana

6.2.2.9 Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B

Vzhled černobílé verze zůstal zachován, jen jsem upravila barevné zpracování a některé grafické prvky. Protože jsem zde provedla shodné změny jako ve variantě A, popíšu zde pouze ty změny, které jsou charakteristické pro variantu B.

Pro pozadí jsem zvolila zelenou barvu. Textová pole jsem vyplnila světlým odstínem této zelené a písmu jsem nastavila tmavě zelenou barvu.

V křížovce na úvodní straně jsem na linie tabulky použila barvu totožnou s pozadím. Ohraničení sloupce s tajenkou jsem zhotovila v tmavším odstínu zelené. Šipka nad sloupcem dostala barvu písma (obr. č. 44).

Linie tabulky přírůstkové knihy jsem upravila stejně jako u křížovky. Pro názvy položek jsem zvolila tmavě zelenou barvu jako u instrukcí v textových polích. U předmětů uvedených v tabulce jsem barvu písma ponechala, aby zůstal zachován dojem skutečného zápisu (obr. č. 45).

Stejně změny jsem provedla také v tabulce s evidenční kartou. Barvu linií jsem přizpůsobila pozadí a názvy položek jsem převedla do barvy tmavě zelené (obr. č. 46).

Výstavní místnost je totožná s místností ve variantě A (obr. č. 47).

TAJEMSTVÍ MUZEA

Vítám vás v muzeu. Jmenuji se Hubert a pomohu vám odhalit tajemství muzea. Až ho poznáte, dovedete vyluštit tajenku. Vaším prvním úkolem je objevit váš muzejní předmět.

1. Jak se jmenuje kniha, do níž se zapisují všechny muzejní předměty?
2. Jak se jmenuje instituce, ve které se uchovávají sbírky, pořádají výstavy a programy k výstavám?
3. Kdo v muzeu čistí a opravuje poškozené předměty?
4. Jak se jmenuje budova, v níž se ukládají všechny sbírky?
5. Kdo v muzeu pořizuje snímky předmětů, a tím zaznamenává jejich podobu?
6. Které cizí slovo je synonymem slova výstava?
7. Kdo v muzeu ošetřuje předměty různými chemickými látkami, aby byla zachována jejich podoba?

Tajenka: je muzejní pracovník, který přijímá předměty do muzea, spravuje sbírky, organizuje výstavy ad.

Obrázek č. 44: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B 1. strana

Pokud jste už objevili váš předmět, zde máte možnost zaznamenat jeho podobu.

Zde запиšte předmět do přírůstkové knihy.

PŘÍR. ČÍSLO	DATUM ZÍSKÁNÍ	OZNAČENÍ PŘEDMĚ- TU	POČET KUSŮ	ZPŮSOB NABYTÍ, CENA	ÚDAJE O PŘEDMĚTU (VZNIK, UŽITÍ, NÁLEZO- VÉ OKOLNOSTI)	ULOŽENÍ PŘEDM.
17/ 2012	6. 9. 2012	Psací stroj Con- tinental	1	600,-	1. pol. 20. stol.	0
18/ 2012	2. 10. 2012	Slaměný koník	1	dar	Dětská hračka	0

Obrázek č. 45: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B 2. strana

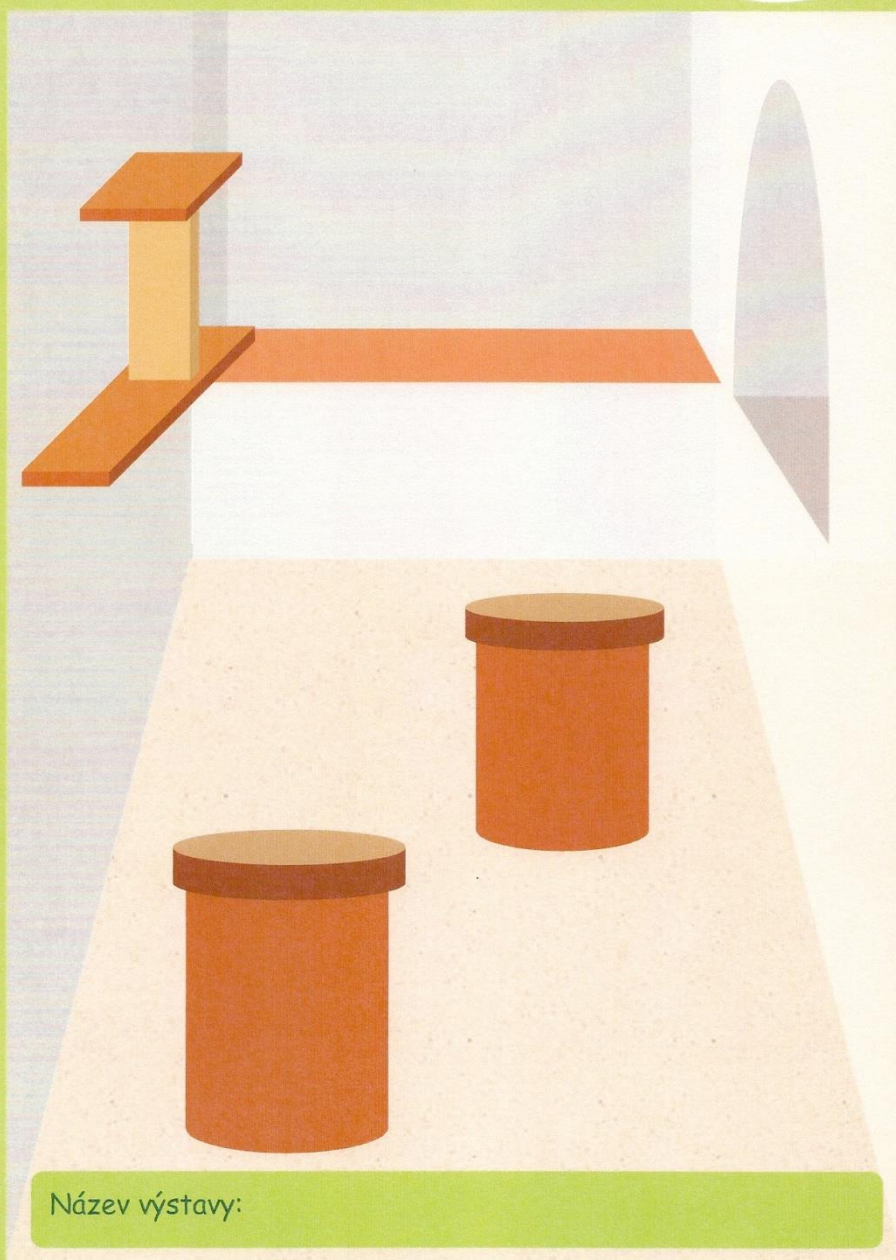
Každý předmět v muzeu má svoji evidenční kartu. Proto ji vyplňte i k vašemu předmětu.

ČÍSLO PŘÍRÚSTKOVÉ:	PŘEDMĚT:	ULOŽENÍ:
ZPŮSOB NABYTÍ:	DATUM: DATE:	POČET:
MATERIÁL:		
ROZMĚRY:		
POZNÁMKA:		

Obrázek č. 46: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B 3. strana

Tady je výstavní místnost. V ní si můžete vytvořit vlastní výstavu.

Pracovní listy k programu Tajemství muzea
Ke stálé výstavě Olomouc - patnáct století města

Autor: Hana Hajdová
Vlastivědné muzeum v Olomouci 2013

Obrázek č. 47: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B 4. strana

6.3 Pomůcky

Animační program *Tajemství muzea* je poměrně náročný na množství pomůcek. Je možné, že by to mohl někdo považovat za negativum. Myslím si ale, že k naplnění záměru programu a k přiblížení se muzejní realitě jsou tyto pomůcky nezbytné.

Prvním úkolem bylo vytvořit podle scénáře programu seznam pomůcek, které budu využívat. Do seznamu jsem zahrnula:

- pracovní listy verze A, verze B;
- čtyři předměty pro badatelskou práci - nástěnný mlýnek na kávu, dětskou brusli, špuntovač na láhve, nebozez;
- kancelářské potřeby – tužky, pastelky, nůžky, lepidla, fixy, samolepky na jmenovky;
- psací podložky;
- podložky na sezení;
- hmatové bedny;
- bílá plátna;
- bílé rukavice;
- čtyři krejčovské metry;
- dřevěné rámy na obrázky;
- abrazivní prášek Pemza;
- kousky látky;
- nádoby na vodu;
- železné pásoviny;
- pilníky;
- brusný papír;
- igelitové ubrusy;
- čtyři kartonové krabice;
- balicí papír na oblepení krabic;
- bílou textilií;
- krabici na odstřížky;
- obrázky sbírkových předmětů;
- dřevěné přihrádky na obrázky sbírkových předmětů;
- zvoneček;
- maňáska.

Z výčtu pomůcek jsem vyčlenila ty, které mi mohlo poskytnout samo muzeum. Jednalo se o kancelářské potřeby, psací podložky, podložky na sezení, hmatové bedny (obr. č. 48), nádoby na vodu, bílou textilií a krabici na odstřížky.

Některé položky jsem opatřila z jiných zdrojů. Z domu jsem přivezla předměty, se kterými děti posléze pracovaly – nástěnný mlýnek na kávu (obr. č. 49), dětskou brusli (obr. č. 50), špuntovač na láhve (obr. č. 51) a nebozez nebo také kolovrátek (obr. č. 52), dále rámy na obrázky (obr. č. 53), které jsem použila na aktivitu restaurování a kousky látky na čištění dřeva. Čtyři bílá plátna jsem ustrihla z vyřazeného prostěradla a okraje jsem zahnula na šicím stroji.

Maňáska jsem sama ušila ze zbytků látky (obr. č. 54). Hlavu jsem vycpala hrubou vlnou a obličej vyšila barevnými bavlnkami. Vlasy maňáska jsou vyhotoveny z hnědého silonu, který jsem na hlavu našívala, a jednotlivé pramínky spolu svazovala, aby vlasy nevypadávaly.

Na depozitář (obr. č. 55) jsem potřebovala čtyři kartonové krabice od banánů, které jsem dostala na požádání v supermarketu. Stěny dvou krabic jsem uřezala tak, že vznikla dvě víka. Krabice i víka jsem oblepila šedým balicím papírem. Na dno jsem rozprostřela bílou textilií (obr. č. 56), která se používá v depozitáři jako ochrana proti poškození uložených předmětů.

Ostatní pomůcky – železné pásoviny (obr. č. 57), osm pilníků (150/2), brusný papír (zrnitost 80), abrazivní prášek Pemza (G1 – velikost zrn 20 – 500 µm), krejčovské metry (obr. č. 58), rukavice, balicí papír a igelitové ubrusy – bylo nutné zakoupit. Protože je však hradilo muzeum, musela jsem nejdříve provést průzkum cen jednotlivých pomůcek v Olomouci. Největším problémem bylo sehnat abrazivní prášek. V žádném obchodě v Olomouci, který jsem navštívila, nevěděli, o co se jedná, a ani mi nedokázali poradit, kde je možné toto zboží koupit. Nepomohl mi ani odborník na brusné materiály, který v obchodě s potřebami pro kutily pořádal prezentaci tohoto zboží. Abrazivní prášek jsem si tedy vyhledala na internetu a objednala od firmy, která se specializuje na brusiva.

V průběhu programu jsem zjistila, že je potřeba ještě vyrobit přihrádky na obrázky sbírkových předmětů. Proto jsem požádala truhláře z Vlastivědného muzea o zhotovení této pomůcky (obr. č. 59). Uspořádání obrázků tak bylo mnohem přehlednější.

6.4 Pozvánka na program *Tajemství muzea*

Pozvánku jsem tvořila v programu Microsoft Word 2010. Při sestavování jsem se inspirovala obsahem několika plakátků Vlastivědného muzea, které mi poskytla muzejní pedagožka.

Do pozvánky jsem zařadila název muzea, stálé expozice, na kterou program navazuje, a název animačního programu. Dále jsem uvedla popis a cíle programu, zvolené metody a aktivity, návaznost na Rámcový vzdělávací program, cílové skupiny, pro které je program určen, maximální počet účastníků, délku programu, počet lektorů a cenu vstupného. Připojila jsem také informaci, že program je součástí mé diplomové práce. Uvedla jsem tedy své jméno, univerzitu, fakultu, ročník a název oboru, který studuji. Aby se všechny tyto údaje vešly na jednu stranu, zmenšila jsem okraje na 1,25 cm.

Pro název programu jsem použila písmo Papyrus, velikost 36, řez písma tučný, barvu fialovou. V nabídce *Textové efekty* jsem nastavila stín diagonálně doprava nahoru. Ostatní text jsem psala písmem Times New Roman, nadpisy velikostí 16 fialovou barvou, informace velikostí 12 azurovou barvou. Na nadpisy jsem nastavila stejný stín jako u názvu programu.

Do pozvánky jsem vložila fotografii Vlastivědného muzea v Olomouci, kterou jsem sama pořídila (obr. č. 60).

Vlastivědné muzeum v Olomouci
Vás zve na animační program
ke stálé expozici
Olomouc – patnáct století města

Tajemství muzea

program je součástí diplomové práce Hany Hajdové
(Univerzita Palackého Olomouc, Pedagogická fakulta, obor Učitelství pro 1. Stupeň a speciální pedagogika,
5. roč.)

Popis programu:

Vzdělávací program je zaměřen na seznámení s činností muzejních pracovníků (kurátora, restaurátora a konzervátora, správce depozitáře) a s cestou muzejního předmětu na výstavu. Děti si samy vyzkouší práci s muzejními předměty a jejich dokumentaci.

Cíle programu:

- prostřednictvím praktických aktivit seznámit účastníky s činností muzejních pracovníků,
- rozvíjet u dětí pozitivní vztah k lidské práci a ke kulturnímu dědictví,
- podněcovat zájem o kulturní instituci,
- rozvíjet dovednost vyjádřit své myšlenky, spolupráci ve skupině, rozvíjet schopnost pozorování.

Metody a aktivity:

- práce ve skupinách,
- praktické aktivity s muzejními předměty,
- práce s pracovními listy,
- tvorba koláže.

Cílová skupina:

- děti z MŠ (5 – 6 let)
- žáci 1. stupně ZŠ
- žáci 1. stupně ZŠ praktické a speciální

Návaznost na RVP:

RVP pro předškolní vzdělávání:

Vzdělávací oblast Dítě a společnost

Vzdělávací oblast Dítě a jeho psychika, podoblast Jazyk a řeč

RVP pro základní vzdělávání, RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, RVP pro obor vzdělání Základní škola speciální:

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, tematický okruh Lidé a čas

Vzdělávací oblast Člověk a svět práce

Max. počet účastníků: 30

Počet lektorů: 1

Délka programu: 120 min

Cena: 30 Kč/žák, držitelé průkazu ZTP zdarma

Obrázek č. 60: Pozvánka na program *Tajemství muzea*

7 Cílové skupiny programu *Tajemství muzea*

Pro realizaci svého programu jsem si jako cílové skupiny zvolila děti předškolního věku, žáky 1. stupně základní školy a žáky 1. stupně základní školy praktické a speciální. Při tvorbě programu jsem musela zohlednit specifika daných skupin v oblasti vnímání, paměti, pozornosti, představivosti, myšlení a řeči. Proto každou cílovou skupinu charakterizuji z hlediska vývoje kognitivních procesů.

Podle kvalifikovaného odhadu cca 65 % návštěvníků muzeí tvoří děti a mládež. Odhad uvádí J. Žalman ve svém příspěvku *Metodika práce muzeí s dětmi* ve sborníku *Děti, mládež ... a muzea?*. Skupina dětí a mládeže však zahrnuje množství dalších podskupin, které jsou charakterizovány věkem, vzděláním, zájmy, příslušností k etniku nebo zdravotním stavem. Žalman zdůrazňuje potřebu vymezit jednotlivé skupiny a získat o nich aktuální informace, především z výzkumů. Jedině na základě znalostí všech cílových skupin lze přistoupit k metodice komunikace muzea s nimi (Žalman, 2003).

R. Atkinsonová (2003) v publikaci *Psychologie* charakterizuje jednotlivé poznávací procesy. Vnímání rozděluje na oblast lokalizace, prostřednictvím které je člověk schopen určit polohu objektu v prostoru, jeho vzdálenost a směr pohybu, a oblast rozpoznávání, pomocí níž člověk zařazuje objekt do určité kategorie. Pozornost definuje jako „*schopnost vybírat určité informace pro následné podrobné zpracování a opomíjet jiné informace.*“ (Atkinson, 2003, s. 172). Paměť pak shromažďuje množství jevů naší existence do jednoho celku a dává nám pocit kontinuity, na které závisí naše sebepojetí. Myšlení lze nazvat jazykem mysli. Proces myšlení se objevuje ve formě myšlení propozičního, imaginativního a motorického. Řeč je zde charakterizována jako primární prostředek komunikace (Atkinson, 2003).

7.1 Děti předškolního věku

„*Je to typický věk hry, která je převládající a nejdůležitější činností dítěte v té době.*“ (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 69). Vývoj poznávacích procesů u dětí předškolního věku je velmi intenzivní. Dítě v tomto období vnímá předměty celistvě, nevyčleňuje podstatné části. Zrakem vnímá především předměty, které jej zaujaly a mají vztah k činnosti. Začíná rozlišovat doplňkové barvy. Sluchové vnímání se zpřesňuje, dítě dovede rozeznat různé zvuky. Nejvýznamnějším zdrojem informací je

hmat. Pro děti předškolního věku je typické aktivní vnímání, tzn., že musí být spojeno s činností nebo experimentováním. Jeho kvalitu ovlivňuje úroveň myšlení a také zkušenost dítěte (Šimíčková Čížková, et al., 2005). Ke konci období globální vnímání ustupuje a dítě začíná rozlišovat části vnímaného předmětu, dovede analyzovat části určitých skupin prvků (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

Paměť je typická konkrétností a mimovolností. Úmyslná paměť se projevuje až na konci tohoto období. Dominuje mechanická paměť a postupně se rozvíjí slovně logická (Šimíčková Čížková, et al., 2005).

Pozornost je nestálá, ale čím je dítě starší, tím se soustředí lépe. Objevují se počátky úmyslné pozornosti (Šimíčková Čížková, et al., 2005).

O zdokonalení představivosti svědčí schopnost dítěte reprodukovat děj a popsat prožitou událost. Představy se uplatňují ve výtvarném projevu i v námětových hrách. Pro období předškolního věku je charakteristické splývání představ s realitou (Šimíčková Čížková, et al., 2005).

V oblasti myšlení dochází k posunu od předpojmového myšlení k názornému, dítě tedy začíná uvažovat celostně. Přetrvává myšlení egocentrické, tzn., že dítě nedokáže přijmout názor druhého. Dovede již vyvodit závěr, který je však závislý na názornosti. Pozvolna nastupuje fáze pojmového myšlení, kdy dítě začíná používat analýzu, syntézu a srovnávání. Pojmové myšlení se projevuje dovedností utvářet všeobecné rodové pojmy, dítě tedy dokáže skupinu předmětů pojmenovat souhrnným názvem. Fáze pojmového myšlení se nejintenzivněji rozvíjí mezi 4. - 6. rokem věku (Šimíčková Čížková, et al., 2005). Přestože dochází k pokroku v myšlení, dítě ještě stále není schopno postupovat podle logických operací, myšlení je tedy „předoperační“, tzn., že přetrvává závislost na činnosti. Logické myšlení se objevuje až kolem 6. roku věku (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

Rozvoj poznávacích procesů jedince odráží řeč. Dítě prochází tzv. obdobím „proč“, kdy se neustále ptá a tím si velmi rozšiřuje svoji slovní zásobu. Během předškolního období se rozroste o 2000 až 2500 nových výrazů. V šesti letech obsahuje slovní zásoba dítěte 3000 až 4000 slov. Zdokonaluje se také mluvnická stránka projevu (Šimíčková Čížková, et al., 2005). Příhoda (1963) uvádí, že s takto obsáhlým slovním fondem dovede šestileté dítě vyjádřit vše, co má na mysli. „*Řeč se stala nástrojem hbité komunikace, výrazem přání i odmítání a vyjádřením myšlenek i citů.*“ (Příhoda, 1963, s. 270).

7.2 Žáci 1. stupně základní školy

Cílové skupině žáků 1. stupně odpovídá vývojové období mladšího školního věku, kdy školní práce převládá nad hrou. Mladší školní věk bývá označován za „období střízlivého realizmu“. Dítě pozvolna opouští fantazijní, magické myšlení a vyhledává nové zdroje věcných informací, např. encyklopedie, knihy, časopisy nebo televizní pořady. Zpočátku se jedná o realizmus naivní, tzn., že dítě je závislé na názoru dospělého, postupem času se stává vůči autoritám kritičtější, což je označováno jako „realismus kritický“ (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

Poznávací procesy se v mladším školním věku vyznačují rostoucí aktivitou. Dítě se chce všeho osobně zúčastnit, pochopit souvislosti, objevovat vlastnosti předmětů a jevů, je více pozorné, vytrvalé, zvědavé a soustavné. Vnímání se stává cílevědomým a záměrným pochodem, kterým dítě objevuje nové vztahy a souvislosti. Dochází k přeměně vnímání konkrétních předmětů na vnímání všeobecné. Ke konci období, tedy v 10 až 11 letech, je vnímání svou přesností velmi blízké vnímání dospělého, „*dítě má však méně zkušeností pro třídění informací a vyvozování souvislostí.*“ (Šimíčková Čížková, et al., 2005, s. 95).

Na začátku období přetrvává paměť neúmyslná, mechanická. Rychle se však zdokonaluje a přechází v paměť záměrnou. Jakmile si dítě uvědomí účel zapamatování, záměrnou paměť začne využívat častěji, objevuje se také racionální a logický úsudek (Šimíčková Čížková, et al., 2005). Paměť se stává stabilnější, proto si člověk z tohoto období pamatuje více událostí (Langmeier, Langmeier, Krejčířová, 1998).

V mladším školním věku je pro kvalitu poznávacích procesů rozhodující pozornost. Velmi ovlivňuje úspěšnost v oblasti učení. V počátcích období převládá krátkodobá, spontánní pozornost, typická je neschopnost odolat rušivým podnětům. Záměrná pozornost je pro dítě velmi namáhavá, proto pedagog musí častěji střídát aktivity a dítě opakovaně motivovat a povzbuzovat v činnosti (Šimíčková Čížková, et al., 2005).

Představitivost zde dosahuje vrcholu. Vlivem školní práce přechází od bezděčné, spontánní fáze ke schopnosti představy vyvolávat záměrně. Dítě začíná rozlišovat fantazii a realitu, do níž stále více proniká. „*Schopnost operovat s představami předchází schopnosti operovat s pojmy.*“ (Šimíčková Čížková, et al., 2005, s. 95).

Dalším z poznávacích procesů, který výrazně ovlivňuje školní činnost, je myšlení. Dítě se odpoutává od názorného myšlení a postupně si osvojuje schopnost

logických operací, která se opírá o konkrétní věci a jevy. Objevuje se schopnost propojení několika myšlenkových procesů současně (Šimíčková Čížková, et al., 2005).

S vývojem myšlení se podstatně obohacuje řeč. Při vstupu do školy jsou mezi dětmi patrné rozdíly ve slovní zásobě, skladbě řeči i výslovnosti. Protože se dítě ve škole učí řeč psanou a čtenou, všechny vyjmenované složky řeči se výrazně rozvíjí. Obohacuje se slovní zásoba, věty a souvětí nabývají na délce i složitosti, zdokonaluje se větná stavba a u některých dětí i artikulace (Šimíčková Čížková, et al., 2005).

7.3 Žáci 1. stupně základní školy praktické

Do tohoto typu vzdělávání jsou zařazeny děti s lehkou mentální retardací. IQ jedinců s lehkou mentální retardací se nachází v pásmu 50 – 69. Příčinou může být dědičnost, organické poškození CNS, vlivy rodinného prostředí ad. Pro osobnost jedince s mentální retardací je typický nerovnoměrný vývoj psychických funkcí (Müller, 2001). Švarcová (2006) upozorňuje na skutečnost, že přes všechny zobecňující charakteristiky, které se snaží podat popis osobnosti jedince s mentální retardací, je každý mentálně postižený „*svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy.*“ (Švarcová, 2006, s. 39 a 41).

Vnímání je pomalé a zjednodušené, děti dovedou vnímat jen menší počet předmětů a jevů. Obtíže jim činí výběr z více objektů, je tedy silně narušena schopnost diferenciací figury a pozadí. Problémy mají také s rozlišením jednotlivých částí a vlastností předmětů. Odlišné od intaktní populace je také vnímání prostoru, času a pohybu, což vyplývá z výše uvedených percepčních nedostatků (Müller, 2001). Nedokonalost počitků a vjemů představuje základní příčinu zpomaleného rozvoje vyšších psychických procesů, zejména myšlení (Švarcová, 2006).

Proces paměti je narušen ve všech fázích – při zapamatování, udržení i vybavování. Paměť u jedinců s lehkou mentální retardací má spíše charakter mechanického ukládání. Logickou paměť nelze zcela vyloučit, ale její vývoj je velmi obtížný a nikdy nedosáhne takové kvality jako u intaktních jedinců. Pro paměť je typická „*pomalost a nepevnost, nepřesnost vybavování pamětních stop a malá schopnost včasného využití vědomostí v praxi.*“ (Müller, 2001, s. 39). Děti si spíše zapamatují vnější znaky předmětů nebo jevů než vnitřní logické souvislosti (Švarcová, 2006).

V oblasti pozornosti se projevují nedostatky v koncentraci a zacílení, proto je obtížné vzbudit a zaměřit pozornost těchto jedinců. Časté přenášení pozornosti z jednoho předmětu na druhý svědčí o její nestálosti. V momentě kdy ji zaměří na jeden objekt, unikají jim ostatní. Charakteristická je rychlá unavitelnost záměrné pozornosti. Žák v 1. ročníku dovede pozornost udržet jen 5 – 10 minut, ve vyšších ročnících se doba soustředění prodlužuje na 15 – 20 minut (Müller, 2001).

Zvláštností představivosti je nejasnost a nepřesnost představ. Vyznačuje se rovněž útržkovitostí a neúplností, představy se nezachovávají v patřičných souvislostech (Müller, 2001).

Myšlení jedinců s lehkou mentální retardací obvykle zůstává na úrovni myšlení konkrétního. Mohou se dopracovat na úroveň abstraktního myšlení, jeho rozvoj je však obtížný a zdoluhavý. Důkazem, který uvádí Švarcová, může být dovednost abstrahovat množství, což začíná pochopením pojmů „hodně – málo“ (Švarcová, 2006). Problémy se projevují ve všech rovinách myšlenkových operací, tzn. v analýze a syntéze, ve srovnání a třídění, v abstrakci a zobecňování. Specifické je stereotypní, nedůsledné a nekritické myšlení, které ulpívá na jednom způsobu řešení (Müller, 2001). Děti své jednání předem nepromýšlí, nepředvídají jeho důsledky a v případě potřeby nejsou schopné využít již osvojených rozumových operací (Švarcová, 2006).

Vývoj řeči je u osob s lehkou mentální retardací narušen. Příčinou je nedostatečný rozvoj fonemického sluchu, artikulace a snížená schopnost porozumění řeči. Deformace se tedy projevuje po obsahové i formální stránce (Müller, 2001). Přesto dokáží řeč účelně užívat v běžném životě, udržovat konverzaci, komunikovat a začlenit se do sociálního prostředí. V rozvoji řeči dospějí až na úroveň zobecňování a abstrahování, ale schopnost usuzování bude stále narušena (Bendová, Zíkl, 2011).

7.4 Žáci 1. stupně základní školy speciální

V základní škole speciální se vzdělávají žáci „s takovými nedostatky rozumového vývoje, pro které se nemohou vzdělávat podle vzdělávacích programů běžné základní školy ani základní školy praktické, jsou však schopni osvojit si elementární vzdělání“. Základní školu speciální zpravidla navštěvují žáci se středně těžkou (IQ 35 – 49) a těžkou mentální retardací (IQ 20 – 34), (Švarcová, 2006, s. 79).

Vývoj poznávacích procesů u osob se středně těžkou mentální retardací je podobný jako u osob s lehkou mentální retardací, je ale více narušen. Mezi příslušníky

skupiny existují podstatné rozdíly v úrovni rozvoje schopností. Výrazně je opožděn rozvoj užívání a porozumění řeči. Někteří jedinci dovedou vést jednoduchou konverzaci, jiní naopak dokáží s obtížemi vyjádřit alespoň své základní potřeby nebo se dokonce nenaučí mluvit nikdy (Švarcová, 2006). U některých osob s tímto stupněm retardace se objevují i další přidružená postižení, např. autismus, tělesné postižení či neurologické popřípadě psychiatrické onemocnění (Bendová, Zíkl, 2011). Značně prohloubené individuální rozdíly se projevují u osob s těžkou mentální retardací. Kromě narušení poznávacích procesů je zde významně poškozen i vývoj motoriky a častěji se vyskytují přidružená postižení (Švarcová, 2006).

8 Edukační program *Tajemství muzea*

Název edukačního programu: Tajemství muzea	
Anotace programu: Na dobu animačního programu se děti stanou muzejními pracovníky. Jeho prostřednictvím se seznámí s procesem, kterým prochází muzejní předmět, než může být uložen do depozitáře nebo vystaven. Po nalezení a prozkoumání předmětu si účastníci vyzkouší jeho dokumentaci, zápis do přírůstkové knihy, vyplnění evidenční karty, jednoduché restaurátorské techniky a symbolické uložení do depozitáře. Na závěr si děti, inspirované stálou expozicí, vytvoří vlastní muzejní výstavu technikou koláže. Program trvá 120 min.	
Cílová skupina: Děti z MŠ, žáci 1. stupně ZŠ, žáci 1. stupně ZŠ praktické a speciální	
Cíle programu: Po absolvování programu budou žáci schopni: - pochopit význam muzea jako instituce - vybavit si průběh a podmínky procesu přeměny určitého předmětu na předmět muzejní - popsat povolání osob, které s předmětem pracují (kurátor, fotograf, restaurátor, konzervátor, správce depozitáře) - vysvětlit pojmy muzeum, kurátor, restaurování, konzervace, depozitář, expozice	
Obsah programu:	Na jakou expozici či výstavu program navazuje? Stálá expozice Vlastivědného muzea v Olomouci: Olomouc – patnáct století města
	Který z exponátů je nositelem obsahu programu? - exponáty stálé expozice

	- v průběhu programu nástěnný mlýnek na kávu, dětská brusle, špuntovač na láhve, nebozez (stáří předmětů cca 100 let) Které vědomosti, dovednosti či hodnoty jsou obsahem programu? - povědomí o kulturním významu muzea - proces přeměny předmětu na výstavní exponát - náplň povolání osob, které během tohoto procesu s předmětem pracují - pojmy muzeum, expozice, kurátor, restaurování, konzervace, depozitář - šetrné zacházení s věcmi Má program souvislost se školním kurikulem? RVP pro předškolní vzdělávání - vzdělávací oblast Dítě a společnost Děti se seznamují se světem lidí, kultury a umění, osvojují si základní poznatky o prostředí, v němž žijí. Vytvářejí si základy aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivní vztahy ke kultuře a umění, rozvíjejí dovednosti umožňující tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat. - vzdělávací oblast Dítě a jeho psychika, podoblast Jazyk a řeč Rozvíjíme u dětí komunikativní dovednosti (verbální i neverbální), kultivovaný projev, produktivní jazykové dovednosti (vytváření pojmů). - vzdělávací oblast Dítě a jeho psychika, podoblast Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace Rozvíjíme a kultivujeme představivost a fantazii, zpřesňujeme a kultivujeme smyslové vnímání, posilujeme přirozené poznávací city (zvědavost, zájem, radost z objevování apod.), (Smolíková, 2004). RVP pro základní vzdělávání, RVP pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením - vzdělávací obsah oblasti Člověk a jeho svět, tématický okruh Lidé a čas:
--	--

	Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti, učí se všimnout si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvarů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich. - vzdělávací obsah oblasti Člověk a svět práce: V závislosti na věku žáků se postupně buduje systém, který žákům poskytuje důležité informace ze sféry výkonu práce a pomáhá jim při odpovědném rozhodování o dalším profesním zaměření. Žáci přicházejí do přímého kontaktu s lidskou činností a technikou v jejich rozmanitých podobách a širších souvislostech (Jeřábek, Tupý, 2007). RVP pro obor vzdělání Základní škola speciální - vzdělávací obsah oblasti Člověk a jeho svět Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět rozvíjí psychické funkce prostřednictvím smyslového vnímání. Cílevědomým vytvářením vztahů smyslového vnímání, myšlení a řeči rozvíjí jednotlivé smyslové analyzátory a jejich funkce, které jsou podmínkou správného vnímání, koncentrace pozornosti, prostorové, směrové a časové orientace a základem pro vytváření představ a pojmů. - vzdělávací obsah oblasti Člověk a svět práce: Zahrnuje pracovní činnosti, které vedou žáky k získání základních pracovních dovedností a návyků. Cíleně se zaměřuje na rozvíjení motorických schopností a dovedností, základních hygienických návyků a činností v oblasti sebeobsluhy a systematicky je ovlivňuje (Jeřábek, Tupý, 2008).
Bodový scénář edukačního programu v celkové délce 120 min:	
Název a stručný popis aktivity	Metody, organizační formy, didaktické prostředky, časová náročnost
	- metody:

1. První kontakt s exponáty Po přivítání a krátkém rozhovoru si žáci sami projdou expozici. Prohlédnou si vystavené předměty a seznámí se s prostorem. Metodická poznámka: Kráká prohlídka má sloužit k adaptaci na nové prostředí. Součástí je také navázání kontaktu s lektorkou (studentkou) prostřednictvím krátkého motivačního rozhovoru a maňáska, který má funkci průvodce a odborníka. Žáci jsou v této části také poučeni o bezpečnosti. Slovo: <i>Lektor:</i> „Dobrý den, vítám Vás ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Já se jmenuji Hanka a provedu Vás dnešním programem. Teď jsme ve stálé expozici (výstavě), která se jmenuje Olomouc – patnáct století města a je o historii Olomouce od nejstarší doby až po současnost. V prostorách výstavy nesmíme běhat, abychom něco nerozbili a aby se nikomu nic nestalo. Nesmíme také sahat na vystavené předměty a na skla. Já jsem si s sebou vzala zvoneček, na který budu zvonit proto, abychom se utišili a poslechli si další úkol. Vy jste přišli na program Tajemství muzea a my se to tajemství spolu pokusíme odhalit. Já jsem si pozvala svého kamaráda, Huberta a ten vám poví, co bude dál.“ <i>Hubert:</i> „Ahoj, jmenuji se Hubert a dnes vám pomohu ve vašem bádání. Teď projdeme výstavou, vy si můžete všechno sami prohlédnout a my na vás s Hankou počkáme na konci druhého sálu, kde je pro vás připraven první úkol.“	slovní (rozhovor, vysvětlování), pozorování - místo aktivity: 1. sál stálé expozice - didaktické prostředky: maňásek, zvoneček - 10 min
2. Objevení předmětů Po prohlídce výstavy požádám žáky, aby se rozdělili do čtyř skupin, popř. si vytvoříme jmenovky. Žáci se ve skupinách přesunou vždy k jedné hmatové bedně, v níž je pro ně zatím neznámý předmět. Po krátké motivaci si každý žák ze skupiny skrze otvory předmět v bedně ohmatá. V průběhu aktivity si	- metody: praktická činnost (manipulace – hmatové vnímání předmětu), slovní (vysvětlování, rozhovor)

navzájem sdělí své zážitky a domněnky o podobě předmětu. Činnost ukončím, rozdám žákům bílé rukavice a vysvětlím jejich význam. Pak požádám první skupinu, aby sdělila všem své dojmy a odhady. Poté mohou otevřít bednu, předmět vyzvednout, zhodnotit správnost svých předpokladů a ukázat jej ostatním. Poté sdělím název předmětu a jeho účel a popř. předvedu jeho funkci. Předmět uložíme zpět do bedny, už ji ale nezavřeme. Teprve pak přejdu k další skupině a činnost opakuji. Až všechny skupiny vyzvednou předmět z bedny, rozdám každé skupině bílé plátno, na které mohou žáci předmět položit. V této chvíli si mohou sundat rukavice a uložit je zpět do krabice. Metodická poznámka: Při ohmatávání předmětu mohou žáci zavřít oči, aby mohli intenzivněji vnímat hmatem a nerozptylovaly je okolní podněty. Sdělování zážitků před vyzvednutím předmětu z bedny slouží ke gradaci napětí, rozvoji dětské fantazie a dovednosti formulovat své myšlenky a dojmy. Slovo: <i>Lektor:</i> (žáci jsou už rozděleni do skupin a sedí u hmatových beden) „Dnes budeme pracovat jako týmy odborníků a budeme zkoumat předměty. Když jste procházeli výstavou, viděli jste spoustu předmětů. Všechny mají svůj příběh a nějak se musely do muzea dostat. Muzeum může předmět koupit nebo jej někdo donese a muzeu daruje. Pak s ním pracují muzejní odborníci. Když se jim však do rukou dostane nový předmět, je to pro ně něco neznámého, možná i tajemného. Vy si vyzkoušíte to neznámo také prozkoumat. Budete to mít trochu ztížené tím, že předmět nevidíte a budete jej moci zkoumat jen rukama (hmatem). Při zkoumání zkuste odhadnout, jaký předmět se v bedně ukrývá nebo aspoň jaký je, z čeho je vyrobený. Můžete začít.“ <i>Hubert:</i> (činnost ukončím zvonečkem) „Teď právě nastává ta chvíle, kdy budeme moci odhalit	- místo aktivity: 2. sál stálé expozice - didaktické prostředky: hmatové bedny, předměty (nástěnný mlýnek na kávu, dětská brusle, špuntovač na láhve, nebozez) bílé rukavice, bílé plátno, podložky na sezení, zvoneček, maňásek - 15 min
--	---

předměty. Nejdřív ale od Hanky dostanete bílé rukavice, protože každý odborník pracuje s předměty v rukavicích, aby se nijak nepoškodily.“ (po rozdání rukavic přistupuji k první skupině) <i>Lektor:</i> (skupiny vyzvedly své předměty, ale mají je ještě v bednách) „Abychom mohli předměty vyzvednout a pečlivě prozkoumat, položíme je na bílá plátna. Tím bude předmět v bezpečí, a proto si můžete sundat rukavice. Hubert vám teď poví jaký je váš první úkol.“	
3. Dokumentace Žáci se ve skupině radí, jaký mají před sebou předmět, k čemu sloužil, jak je asi starý. Mohou požádat o radu maňáska jako odborníka. Poté následuje fotodokumentace, kterou symbolicky nahradíme kresbou předmětu do pracovního listu. Předmět s mou pomocí, zapíší do přírůstkové knihy, jejíž vzor mají v pracovním listu. Metodická poznámka: Pro tuto aktivitu žáci potřebují podložky na sezení a na psaní (kreslení). Mohou vyzkoušet funkci mechanických částí předmětů. Kresba by měla být jednoduchá, žáci však mohou zakreslit detaily, které je zaujaly a pokládají je za důležité. Skupiny žáků, které mají pracovní listy A, nezapisují předmět do přírůstkové knihy. Ostatním vysvětlím položky přírůstkové knihy. <i>Hubert:</i> „Každý předmět, který se do muzea dostane, se musí vyfotografovat. To v muzeu provádí profesionální fotograf. My ale fotoaparát nemáme, proto si předmět nakreslíme do pracovního listu (ukázka listu). Můžete jej nakreslit jednoduše tak, aby bylo poznat, o který předmět se jedná.“ (rozdám podložky s pracovními listy a tužky)	- metody: slovní (rozhovor, vysvětlování, práce s textem), pozorování, praktická činnost (kresba) - místo aktivity: 2. sál stálé expozice - didaktické prostředky: předměty (nástěnný mlýnek na kávu, dětská brusle, špuntovač na láhve, nebozez), pracovní listy, psací a kreslicí potřeby, kreslicí podložky, podložky na sezení, zvoneček, maňásek

	- 20 min
4. Evidenční karta V pracovním listu A žáci vyplní zjednodušenou podobu evidenční karty. Musí tedy zjistit materiál, z kterého je předmět vyrobený, zaznamenat velikost přirovnáním ke zvířeti a určit stáří přirovnáním ke stáří člověka. Žáci s pracovními listy B musí zapsat název a funkci předmětu, odkud jej získali, jeho stáří, rozměry a z kterého materiálu je vyroben. Metodická poznámka: Úkolem je podrobně prozkoumat předmět a spolupracovat ve skupině. Žáci si vyzkoušejí měření, prověří své znalosti o materiálech nebo se s novými seznámí. Informace, které nelze získat pozorováním ani měřením, mohou žáci zjistit od maňáska jako odborného poradce. Pro skupiny žáků, s pracovními listy A je evidenční karta upravena – zápis provádí výběrem symbolů. U všech skupin účastníků je nutné položky evidenční karty objasnit krátkým vysvětlením a vyplňování doplnit instrukcemi. Slovo: <i>Lektor:</i> „Každý předmět musí mít také evidenční kartu. Mohli bychom ji přirovnat k adrese, podle které pak předmět najdeme v depozitáři, kde je uložený.“ (vysvětlím symboly nebo jednotlivé položky a upozorním na to, aby žáci ve skupině spolupracovali, domluvili se, aby měli ve skupině stejné údaje) <i>Hubert:</i> (informace pro starší děti) „Tyto úkoly, které jsme teď plnili, v muzeu provádí kurátor. Ten předmět přijímá, zapisuje a vyplňuje evidenční kartu.“ <i>Lektor:</i> „Protože předměty se do muzea nedostanou v tak dobrém stavu, tak krásné, jako vidíte tady na výstavě, musejí se také vyčistit a opravit – zrestaurovat. To se děje v restaurátorské dílně, kam se teď podíváme a vyzkoušíme si práci restaurátora. Všechno s čím jste dosud pracovali, nechte tady a uspořádejte to na jedno místo na bedny. Plátna složte a vraťte zase mně.“	- metody: slovní (vysvětlování, popis, práce s textem), pozorování, praktická činnost (měření) - místo aktivity: 2. sál stálé expozice - didaktické prostředky: předměty (nástěnný mlýnek na kávu, dětská brusle, špuntovač na láhve, nebozez), pracovní listy, psací potřeby, krejčovské metry, zvoneček, maňásek - 15 min

S sebou si vezměte jen váš předmět.“	
5. Restaurování, konzervování Žáci si vyzkoušejí čištění kovu a dřeva. V případě kovu je to mechanické odstranění koroze – obroušení železné pásoviny brusným papírem a zbroušení hran pilníkem. Restaurování dřeva simuluje aktivita s dřevěnými rámkami na obrazy – čištění vlhkým hadříkem s abrazivním práškem. Na začátku aktivity upozorním účastníky na zrestaurovanou část na jejich předmětu. Žáci tak mohou porovnat podobu předmětu před a po restaurování a pochopí smysl následující činnosti. Před zahájením vlastní práce provedu ukázkou obou technik. Metodická poznámka: V této části programu bude celá skupina žáků rozdělena na dvě poloviny (popř. na třetiny – v herně jsou tři stoly), není nutné, aby byli členové skupinek pohromadě. Asi po deseti minutách činnosti se žáci vymění nebo prohodím pomůcky na stolech – záleží na velikosti skupiny, co bude z hlediska organizace snadnější. Stoly je potřeba po aktivitě utřít. Je nutné dbát na bezpečnost a hygienu. Tato aktivita slouží také k uvědomění si toho, kolik řemesel musí restaurátor ovládat. Slovo: <i>Lektor:</i> (děti sedí u stolů a mají před sebou položeny předměty) „Teď nás čeká restaurování. Na našich předmětech jsou některé části už vyčištěné, opravené. Zkuste je najít.“ (dám dětem čas na prozkoumání a pak se zeptám, co objevily) „Na mlýnku jsou dřevěné části vyčištěné lihem a čpavkem, kovové části jsou čištěny mechanicky – ocelovým kartáčem a brusným papírem. Nebozez má na kulaté ručce vyčištěnou polovinu abrazivním práškem a kovová část je zase čištěna mechanicky. Špuntovač na lahve má mechanicky ošetřenu kovovou část a natřenu barvou. Brusle má mechanicky ošetřenou polovinu břitů a z ní je ještě část ošetřena ponořením do kyseliny. Protože všechny naše	- metody: slovní (popis, instruktáž), předvádění, pozorování, praktická činnost: <i>kov</i> – mechanické odstranění koroze, zbroušení hran <i>dřevo</i> – čištění abrazivním práškem - místo aktivity: herna - didaktické prostředky: předměty (nástěnný mlýnek na kávu, dětská brusle, špuntovač na láhve, nebozez), železné pásoviny (délka cca 20 cm), staré rámkové obrazy, brusný papír, pilníky, abrazivní prášek, kousky látky, nádoby na vodu, igelitové ubrusy, zvoneček, maňásek

předměty jsou vyrobeny ze dřeva nebo z kovu, vyzkoušíme si restaurování těchto dvou materiálů.“ Dřevo – „Do nádoby s vodou namočím kousek látky, vyždímám a naberu abrazivní prášek (pemzu) – stačí se jen dotknout, aby se prášek nalepil na mokrý hadřík. Pak tře plochu na dřevě, dokud se neobjeví původní barva dřeva. Pak hadřík znova vyperu a přebytečný prášek ze dřeva setru.“ Kov – „Rez z pásoviny odstraním třením brusným papírem. Ostré hrany zabrousím pilníkem. Brousím vždy směrem od sebe.“ (rozdám pomůcky) (po skončení si děti umyjí ruce, stoly musí být setřené a na ně vrátíme předměty) „Vyzkoušeli jste si, že práce restaurátora není vůbec jednoduchá, že jste museli vynaložit hodně úsilí. Myslíte, že by vás ta práce bavila?“ (informace pro starší děti) „Po restaurování se předmět ještě konzervuje různými chemickými látkami – lakuje se, voskuje se včelím voskem atd., což provádí konzervátor.“	- 30 min
6. Uložení do depozitáře Zdokumentovaný a zrestaurovaný předmět děti uloží do symbolického depozitáře – kartonové krabice oblepené balicím papírem, v níž je rozprostřena bílá textilie, zabraňující pohybu a poškození uložených předmětů. Metodická poznámka: Před uložením se děti dozví pár informací o depozitáři – k čemu slouží, jaké se tam musí udržovat prostředí a jak jsou předměty chráněné proti krádeži. Dětem 3. – 5. ročníku je možné sdělit bližší informace o stálé teplotě a vlhkosti (50%), bezpečnostních opatřeních (požární zařízení, magnety v oknech, které při vloupání spustí alarm). Uložením do depozitáře navodíme jakousi obřadní atmosféru, protože tím se předmět definitivně stává muzejním předmětem. Slovo:	- metody: slovní (vysvětlování, popis), praktická činnost (uložení předmětu) - místo aktivity: herna - didaktické prostředky: předměty (nástěnný mlýnek na kávu, dětská brusle, špuntovač na láhve, nebozez), krabice

<i>Hubert:</i> „Když je předmět zrestaurovaný, můžeme jej uložit do depozitáře. To je velká místnost nebo i celá budova, kde jsou regály nebo bedny. V nich je rozprostřena textilie, aby měl předmět sucho teplo a měkoučko a aby se nepoškodil.“ (děti mohou textilií v bedně ohmatat, pak uloží předměty a bednu uzavřou) „Předměty v depozitáři ale neleží pořád. Někdy se připravuje výstava, a proto se z něj zase vyzvednou a umístí na výstavu. My se teď vrátíme do expozice, kde si výstavu také zkusíme vytvořit.“	s bílou textilií, zvoneček, maňásek - 5 min
7. Vytvoření výstavy Technikou koláže v kombinaci s kresbou si děti, inspirované historickou expozicí v druhém sále, vytvoří v pracovním listu svou vlastní výstavu. Žáci mohou vymyslet a zapsat název výstavy, kterou vytvořili. Metodická poznámka: Tato aktivita je důležitá pro uzavření celého procesu práce s muzejním předmětem. Zde mají děti prostor projevit a rozvinout svou tvořivost a fantazii. Předškolní děti a žáci 1. ročníků budou mít téma a výběr předmětů stanoven (Hračky), aby neměli problém s obsahem výstavy. Starší žáci budou mít na výběr z více skupin předmětů, jejich úkolem bude tedy vymyslet vlastní název výstavy. Slovo: <i>Hubert:</i> „Výstava má vždy nějaké téma. Např. tato se jmenuje Olomouc – patnáct století města. Pokud se vyberou předměty z jedné sbírky, např. hraček, může být výstava na téma Hračky. My si dnes můžeme vybrat předměty z několika sbírek – Umělecký průmysl, Obchod a řemesla, Hračky, Etnografie a Nové přírůstky.“ (mladší žáci mají k dispozici jen sbírky hraček) <i>Lektor:</i> „Vyberte si několik obrázků. Můžete si je obříznout, vybarvit a nalepit do výstavní místnosti v pracovním listu.“	- metody: Slovní (vysvětlování, popis, instruktáž) praktická činnost (stříhání, lepení, kresba) - místo aktivity: 2. sál stálé expozice - didaktické prostředky: pracovní listy, obrázky sbírkových předmětů v dřev. přihrádkách, nůžky, lepidla, kreslicí potřeby, kreslicí podložky, podložky na sezení, zvoneček - 20 min

(ukážu list a popíšu, co se nachází v prostoru výstavy) „Odstřížky pak vyhazujte do připravené krabice.“	
8. Závěrečná reflexe V pracovním listu verze A žáci seřadí obrázky, symbolizující jednotlivé aktivity a tím si zrekapitulují celý program. Seřazení provedou spojením čarou nebo očíslováním od 1 do 6. Žáci mohou také sdělit své zážitky a pocity. V pracovním listu verze B se žáci vrací na začátek listu, kde mají na základě získaných vědomostí vyplnit křížovku, a tak si nové poznatky znovu uvědomit a upevnit. Metodická poznámka: Shrnutí a zopakování slouží pro žáky i pro lektorku jako zpětná vazba a uvědomění si významu muzea a důležitosti práce muzejních pracovníků. Žáci si upevní nové vědomosti a zhodnotí čas strávený v muzeu. Slovo: <i>Hubert:</i> (pochválí výtvary) „Jsme na konci naší cesty, čeká nás poslední úkol. Na poslední straně listu jsou umístěny obrázky. Ty znázorňují aktivity, které jsme dnes prožili. První obrázek připomíná, jak jsme vyplňovali kartu, na vedlejší je fotografování, které jsme si nahradili kresbou. Další obrázek představuje začátek, kdy předmět někdo do muzea donese a vedlejší ukazuje poslední část – výstavu. Spodní obrázky znázorňují restaurování a uložení do depozitáře. Zkuste si vzpomenout na ty dnešní aktivity, jak šly za sebou a očísľujte obrázky od 1 do 6 (spojte je čarou).“ (varianta pro starší žáky) „Teď, když jsme prošli cestu muzeem, se můžeme vrátit na začátek našeho listu. Dozvěděli jste se spoustu nových informací, dokážete tedy vyluštit tajemku křížovky.“ <i>Lektor:</i> „Teď už tedy znáte tajemství muzea. Dozvěděli jste se, co se děje s předměty, když se dostanou do muzea, že se musí	- metody: slovní (popis, rozhovor, práce s textem) - místo aktivity: 2. sál stálé expozice - didaktické prostředky: pracovní listy, podložky na sezení, zvoneček, maňásek - 5 min

zapsat, zrestaurovat, uložit do depozitáře. Někdy se ze sbírek vyzvednou, aby se uspořádala výstava, z které se můžeme dozvědět mnoho nových věcí. V muzeu můžeme také něco nového zažít, jako třeba dnes. Pokud se vám tady líbilo, budu ráda, když přijdete zase, třeba i s rodiči. Já se s vámi rozloučím. Jako odborníci jste pracovali skvěle. Listy vám zůstanou jako vzpomínka na vaši odbornou práci. Děkuju vám, že jste přišli a na shledanou.“	
Didaktické poznámky: - sdělování informací související s muzeem musí být přiměřené věku žáků, - na každém předmětu, s kterým budou žáci pracovat, je určitá část vyčištěná a zrestaurovaná do původní podoby, tato skutečnost má dětem sloužit jako ukázka reálné restaurátorské práce, - pracovní listy jsou vyhotoveny ve dvou verzích – varianta A pro děti z MŠ a žáky běžné ZŠ a ZŠ praktické 1. – 3. ročníku a ZŠ speciální, varianta B pro žáky běžné ZŠ a ZŠ praktické 4. a 5. ročníku.	

9 Evaluace edukačního programu

9.1 Realizace programu se skupinou žáků ze ZŠ speciální

První animační program absolvovala skupina žáků ze speciální třídy ZŠ prof. Z. Matějčka. Programu se zúčastnilo osm žáků se středně těžkou a těžkou mentální retardací, z nichž jeden žák měl přidružené tělesné postižení. S žáky přišlo sedm pedagogů a osobních asistentů.

Skupinu jsem přivítala v 1. sále expozice. Krátce jsem je seznámila s tématem výstavy a upozornila jsem je na pravidla chování ve výstavních prostorách. Společně jsme pak prošli expozicí. Žáci si s doprovodem prohlédli exponáty a sešli jsme se na konci 2. sálu expozice. Zde jsme plnili několik úkolů. Pozornost žáků jsem upoutávala zvonečkem. Nejprve jsem požádala žáky, aby se představili, v tak malém počtu to bylo možné. S rozdělením na dvojice pomohl pedagogický doprovod. Poté už jsme mohli začít s činnostmi. Sdělila jsem dětem, jak muzejní pracovníci získávají předměty do sbírek a že jedním z mnoha jejich úkolů je předměty prozkoumat. Prvním úkolem bylo poznávat předmět hmatem v hmatových bednách (obr. č. 61). Protože žáci pracovali ve dvojicích, proběhla tato část v kratším čase, než jsem předpokládala. Přesto jsem jim nechala dostatek prostoru pro vstřebání zážitků a pocitů, které jsme si pak také sdělili.

Objevování hmatem žáky velmi zaujalo. Jeden žák měl ale strach vložit do otvoru bedny ruku. Paní učitelka mu předmět otvorem povytáhla, aby jej viděl. Teprve pak byl schopen na předmět sáhnout. Pokud při vyjádření vjemů někdo nedokázal popsat materiál nebo velikost, ptala jsem se na pocity – jestli je předmět studený/teplý, hladký/drsný. Většina však dokázala určit materiál a jedné dvojici se podařilo uhodnout, o jaký předmět se jedná. Před vyzvednutím předmětů z beden si žáci nasadili bílé rukavice. Tím se zvýšilo napětí před odhalením předmětu. Po otevření bedny si žáci sami předmět vyzvedli a prohlédli. Každý předmět jsem ukázala i ostatním, předvedla jsem jeho funkci a prozradila název.

Předmět pak mohli žáci podrobněji prozkoumat na bílém plátně, rozprostřeném na zemi. Poté mohli předmět zaznamenat kresbou do pracovního listu a vyplnit evidenční kartu (obr. č. 62, 63). Tu jsem přirovnala k adrese, podle které se pak předmět hledá ve sbírce v depozitáři. Úkoly jsem vždy ukázala na svém pracovním listě a vysvětlila jsem symboly na kartě.

Další část programu probíhala v muzejní herně, kterou jsem uvedla jako restaurátorskou dílnu. Zde si žáci vyzkoušeli dvě restaurátorské techniky – čištění dřeva a kovu (obr. č. 64, 65). Činnosti jsem předvedla názorně a doplnila potřebnými instrukcemi. Až na jednoho žáka, který odmítl podstoupit tento úkol, se do práce všichni vložili s velkým úsilím, včetně pedagogického doprovodu. Po ukončení následovala hygiena rukou a ukázka vyčištěných částí na našich předmětech. Zde měli žáci možnost porovnat původní a zrestaurovaný stav. Předměty jsme uložili do symbolického depozitáře. K němu jsem sdělila několik základních informací.

S žáky jsme se vrátili zpět do expozice, kterou se měli inspirovat při tvorbě vlastní výstavy v pracovním listě. Výstavu vytvářeli technikou koláže na téma „Hračky“ (obr. č. 66). Obrázky hraček byly předem nastříhané a rozmístěné na stolku ve středu volného prostoru tak, aby měli ke stolku všichni přístup.

Poslední úkol, spojení obrázků symbolizujících aktivity programu, zvládli za pomoci pedagogického doprovodu. Na závěr jsem poukázala na poslání muzea, které bylo tím tajemstvím. Pochválila jsem žáky za dobrou práci a rozloučila jsem se s tím, že budu ráda, když muzeum zase znovu navštíví.

Program proběhl plynule. Nenastala žádná situace, která by jej vážně zkomplikovala. Jen skutečnost, že žák s tělesným postižením absolvoval program na invalidním vozíku, vyžadovala okamžitou reakci při uspořádání pomůcek. Např. hmatovou bednu jsem musela improvizovaně umístit na stolek, aby měl žák otvory v bedně v přijatelné výšce. Ostatní žáci měli bedny na zemi a seděli u nich na sedácích.

Z hlediska udržení pořádku na pracovním místě jsem zjistila několik nedostatků:

- rukavice, které si žáci svlékli před kresbou předmětu, by pak měli srolovat a vrátit do krabice, aby neležely na zemi a nepřekážely na pracovním místě;
- před odchodem z expozice jsem měla požádat žáky, aby všechny pomůcky – sedáky, podložky s pracovními listy a bílá plátna – uspořádali na jedno místo na hmatovou bednu. To je nutné kvůli ostatním návštěvníkům expozice, kterým by mohly pomůcky při prohlídce překážet. Program totiž probíhal v době, kdy je expozice přístupná veřejnosti;
- na odstřižky z obrázků jsem nepřichystala žádný koš, vše tedy zůstalo na zemi;
- v restaurátorské dílně bylo na místě utřít stoly, které byly po aktivitě znečištěné od vody, pemzy a rzi.

Z hlediska didaktického působení jsem při sebereflexi zpětně zaznamenala tyto nedostatky:

- během programu jsem málo využívala maňáska (jen na začátku a na konci);
- pro upoutání pozornosti jsem měla zvonit zvonečkem do té doby, než by se všichni utišili;
- někdy jsem začala mluvit dříve, než nastalo ticho, motivace a instrukce tedy zanikly v šumu doznívajícího hovoru;
- při ukázce předmětů jsem k některým stála zády;
- mluvila jsem, když jsem se shýbala pro pomůcky;
- v restaurátorské dílně jsem ukázala vyčištěné části předmětů až po skončení aktivity, žáci tedy nemuseli pochopit smysl jejich úsilí;
- při posledním úkolu spojování obrázků, jsem měla nabídnout možnost obrázky očíslovat – přítomní žáci ovládali psaní číslic a posloupnost čísel.

Přestože jsem s maňáskem pracovala minimálně, podle posouzení přítomné muzejní pedagožky jsem dobře střídala řeč maňáska a svou. Ve všech částech jsem sdělila důležité informace vztahující se k muzeu a jeho poslání. Po sdělení instrukcí k úkolům jsem obcházela skupiny a případně jsem individuálně pomohla s plněním nebo znovu vysvětlila náplň úkolu. Z pozorování žáků během programu mohu říct, že je aktivity zaujaly a při činnostech se bavili. Paní učitelky program chválily a připravené aktivity hodnotily kladně.

Z předpokládaných 120 minut trval program pouze 85 minut. Žádná část nebyla záměrně zkrácena ani urychlena. Přestože nemám zkušenosti s přímou prací s dětmi s těžším stupněm mentální retardace, vedení programu jsem zvládla dobře. Jako první realizaci hodnotím program jako vydařený.

9.2 Realizace programu se skupinou žáků 5. ročníku základní školy

Programu se účastnilo 17 žáků z 5. ročníku ZŠ Komenium a jedna učitelka jako pedagogický doprovod.

Vedení programu bylo náročnější než vedení programu předešlého. Nejen proto, že byla skupina žáků početnější, ale také proto, že žáci byli více hluční a neposední. Během procházení výstavními prostory však projevili velký zájem o exponáty

a především o interaktivní prvky expozice. Odpovídala jsem na jejich dotazy k exponátům, popřípadě jsem upozornila na popisky k vystaveným předmětům.

Před zahájením činnosti si místo představování nalepili na oblečení jmenovky. Žáky velmi zaujal maňásek a ve volné chvíli během programu s ním, s mým svolením, také zkoušeli manipulovat. Stejně tak jejich pozornost upoutal hned první úkol s hmatovými bednami (obr. č. 67). Všechny skupiny dovedly určit materiál předmětů a dvě skupiny téměř uhodly, který předmět byl v bedně ukrytý.

V tomto programu jsem na doporučení muzejní pedagožky zvolila trochu jiný postup. Po sdělení pocitů a úvah jedné skupiny jsme hned otevřeli jejich bednu a vyjmuli předmět. Žáci tedy měli možnost se hned přesvědčit o pravdivosti svých domněnek. Tím se také zvýšilo napětí ostatních skupin. Kresby předmětu se žáci zhostili velmi dobře (obr. č. 68). Někteří stále výtvar opravovali, proto jsem musela znovu upozornit na jednoduchost kresby, která dostačuje našemu záměru.

Po vyslechnutí instrukcí k vyplnění evidenční karty, pracovali žáci samostatně a s velkým zaujetím (obr. č. 69, 70). Obtíže jim činil jen odhad stáří předmětu. Proto jsem se snažila každé skupině podat takové informace, podle kterých by byl jejich odhad reálný. Po dokončení jsem doplnila informaci k těmto činnostem, které jsou náplní práce kurátora.

V další fázi programu v restaurátorské dílně jsem nejprve žáky vyzvala, aby zkusili na předmětech najít zrestaurované části, tzv. sondy. Vysvětlila jsem použitou techniku čištění kovových a dřevěných částí a provedla ukázkou technik, které byly dalším úkolem. Jako zajímavost jsem doplnila informaci o původu a vlastnostech pemzy. Žáci do práce vložili hodně energie a někteří chtěli v činnosti pokračovat i po ukončení aktivity (obr. č. 71, 72).

Následovalo uložení do depozitáře. Žáci pozorně vyslechli informace o stálé teplotě a vlhkosti vzduchu, o protipožárních opatřeních a také o ochranných prvcích proti vloupání. Přes neochotu dál plnit úkoly po návratu do expozice se do tvorby koláže pustili s velkým zaujetím (obr. č. 73, 74). Žáky jsem požádala, aby si po dokončení uklidili pracovní místo a odstřížky vyhazovali do připraveného koše. Upozornila jsem, že nás čeká poslední úkol.

V pracovním listě jsme se vrátili na začátek, kde měli žáci vyluštit křížovku. Po absolvování programu získali potřebné informace, díky kterým byli schopni úkol vyplnit. Tím se měla uzavřít naše cesta muzeem. Program jsem zakončila sdělením, že

teď už žáci znají tajemství a poslání muzea, co je tedy smyslem práce muzejních pracovníků a smyslem pořádání výstav.

Během programu jsem se dopustila několika chyb:

- na začátku jsem nevysvětlila, že zvoneček slouží k upoutání pozornosti;
- přestože měli žáci jmenovky, neoslovovala jsem je jménem;
- neupozornila jsem na to, že se ve skupině mají žáci dohodnout na náležitostech, které zapisují do přírůstkové knihy i do evidenční karty, aby jako tým měli stejné údaje;
- neupozornila jsem při popisu položek evidenční karty, že některé údaje zjistí z přírůstkové knihy, kterou vyplňovali v předchozím úkolu;
- po ukázce a vysvětlení první techniky restaurování jsem hned poslala pomůcky, skupina, která tedy pracovala touto technikou, se hned pustila do práce a už si nevyslechla instrukce vztahující se k druhé technice a ty zanikly v jejich hovoru;
- popis ochranných prvků v depozitáři byl poněkud zmatený, proto by bylo dobré si jej lépe promyslet;
- při odchodu z restaurátorské dílny jsem zapomněla zvoneček, po zbytek programu jsem tedy musela pozornost žáků získávat zvýšeným hlasem;
- obrázky, potřebné k vytvoření výstavy, jsem rozložila na stolek stejně jako v prvním programu. Pro tuto skupinu žáků jsem však připravila soubor obrázků, reprezentujících předměty z více sbírek. Obrázků bylo tedy větší množství a po několikátém výběru se pomíchaly. Obrázky by bylo vhodnější umístit do krabice s přihrádkami;
- po vylúštění křížovky jsme si tajenku neřekli společně a činnost tedy neměla řádné zakončení.

V tomto programu jsem více využívala maňáska, ale v některých částech jsem přestala rozlišovat řeč maňáska a řeč svou. Přestože se maňasci používají pro motivaci mladších dětí, žáci na něj reagovali pozitivně. Dále jsem vyladila nedostatky s udržením pořádku. Pomůcky jsme průběžně uklízeli a při odchodu z expozice žáci podle mých pokynů své pomůcky uspořádali na jedno místo. V průběhu jsem také sdělovala všechny informace potřebné k vylúštění křížovky. Při jejím vyplňování jsem individuálně pomohla a poskytla rady. Během programu jsem zaznamenala zdánlivou neochotu žáků zapojit se do činností. S muzejní pedagožkou jsme se však shodly, že to

byl spíš projev nastupující puberty než nezájmu. Úkoly všichni plnili s velkým zapálením. Z této skutečnosti a ze spontánních kladných hodnocení žáků mohu soudit, že si program získal jejich pozornost.

Program trval 102 minuty a proběhl bez komplikací. Z mého pohledu byl program vydařený a z hlediska organizační stránky jej hodnotím lépe než první program.

9.3 Realizace programu se skupinou žáků 2. ročníku základní školy

Realizace programu se zúčastnilo 18 žáků 2. roč. ze ZŠ Komenium a jedna učitelka. Program si paní učitelka objednala na základě doporučení své kolegyně, která program navštívila se žáky 5. ročníku ze ZŠ Komenium. Měla jsem tedy možnost porovnat práci s žáky ze stejné cílové skupiny, ale různého věku.

Po přivítání v prvním sále jsem s dětmi prošla expozicí (obr. č. 75). Prohlídka trvala déle, než jsem předpokládala, a v průběhu jsem ztrácela přehled nad žáky. Zatímco většina žáků se zastavila u interaktivních prvků expozice, někteří žáci si výstavu prohlédli poměrně rychle a zkoumali exponáty na konci druhého sálu. Proto u žáků, kteří se zdrželi na začátku expozice, zůstala paní učitelka a já jsem šla k žákům ve druhém sále. Na individuální prohlídku jsem však žákům poskytla dostatek času a plynule jsme přešli k programu. Požádala jsem žáky, aby se sami rozdělili do skupin a obsadili místa u hmatových beden.

Objevení předmětů bylo pro děti velmi zajímavé a napínavé (obr. č. 76). Z předmětů, které byly ukryté v bednách, žáci po hmatu poznali jen mlýnek na kávu. Avšak i po odhalení předmětů nebylo pro žáky snadné určit, o jaký předmět se jedná (obr. č. 77). Nechala jsem jim ale dostatek času pro vyjadřování jejich domněnek tak, aby si prožili zkušenost vlastního objevu.

Po zaznamenání podoby předmětu kresbou (obr. č. 78), žáci vyplňovali evidenční kartu (obr. č. 79). Přestože jsem se snažila podat instrukce srozumitelně, bylo potřeba je znovu vysvětlit individuálně. Žáky jsem také upozornila, aby ve skupině spolupracovali a společně se radili. Jisté obtíže opět činil odhad stáří předmětu, proto jsem některým skupinám poradila.

Před částí s aktivitou restaurování jsem žáky motivovala ještě v expozici. Tím se zvýšil jejich zájem a očekávání. V muzejní herně jsme nejprve na předmětech rozeznávali restaurované části – sondy. Zde se projevíly dobré pozorovací schopnosti těchto žáků. Všimli si i nenápadných vyčištěných ploch. Obě techniky restaurování

jsem nejdříve předvedla a až poté jsem žákům rozdala pomůcky. Žáci byli velmi nadšení z práce, protože hned viděli výsledek svého úsilí a činnost nechtěli ukončit (obr. č. 80, 81).

Než jsme naše předměty uložili do depozitáře, sdělila jsem žákům několik informací a umožnila jsem jim prozkoumat hmatem textilií, na kterou se předměty v depozitáři pokládají (obr. č. 82).

Poté jsme se vrátili zpět do expozice, kde jsem žákům vysvětlila následující úkol. Seznámila jsem je krátce se sbírkami, které reprezentovaly předložené obrázky předmětů, a upozornila jsem je, že si mohou vytvořit výstavu na své vlastní téma (obr. č. 83, 84). Tvorbu výstavy jsem však musela uzavřít dřív, než ji žáci dokončili, protože na poslední aktivitu už zbývalo málo času.

K závěrečnému úkolu jsem podala vysvětlení. Popsala jsem, co vyjadřují obrázky a sdělila žákům, že jejich úkolem je očíslovat obrázky v takovém pořadí, v jakém jsme dnes plnili úkoly. Někteří žáci byli bezradní a ptali se, co mají dělat. Poté, co jsem vše znovu vysvětlila a ukázala, který obrázek je první v pořadí, úkol pochopili a splnili. Program jsem opět ukončila sdělením, co je tajemstvím a posláním muzea.

Během programu jsem se dopustila těchto chyb:

- po uvítání jsem se nepředstavila a nevzala jsem si s sebou zvoneček, abych vysvětlila, k čemu jej budu po dobu programu používat – to jsem učinila až ve druhém sále před zahájením činnosti;
- při sdělení pravidel chování v prostorách výstavy jsem neupozornila na zákaz dotýkat se exponátů;
- během programu jsem sdělila žákům méně informací o muzeu;
- před tvořením výstavy jsem žáky neupozornila, aby odštířky vyhazovali do určené krabice, přestože jsem to pak sdělila každé skupině zvlášť, někteří žáci se znovu ptali, kam mají papírový odpad vyhazovat.

Při této realizaci jsem si již byla ve vedení programu jistější. Tuto skutečnost zaznamenala také přítomná muzejní pedagožka. Uvědomila jsem si však jednu nepříjemnou skutečnost. Spoléhala jsem na to, že se jedná již o třetí realizaci a scénář programu jsem si před začátkem znovu nepročetla. V důsledku toho jsem zapomněla žákům sdělit některé informace a z mého pohledu byl o to program ochuzen. Myslím, že takový postup je neprofesionální a pro další realizace se jej vyvaruji. Více se mi

dařila práce s maňáskem. Lépe jsem střídala svou řeč a řeč maňáska. Můj řečový projev pozitivně hodnotila také muzejní pedagožka. Instrukce jsem sdělovala pomalu a přiměřeně věku žáků. V části tvorby výstavy jsem doplnila informace k předkládaným obrázkům. Seznámila jsem žáky s jednotlivými sbírkami, které reprezentovaly skupiny obrázků.

Z pozitivních reakcí žáků bylo patrné, že je program opravdu upoutal. Všechny činnosti vykonávali s nadšením a byli velmi zaujati vyprávěním o práci muzejních pracovníků. Žáci mi spontánně vyprávěli, že navštívili muzeum s rodiči nebo prarodiči. Sdělení jsem si vždy poslechla. Byla jsem ráda, že žáci projevíli zájem o kontakt se mnou. Nevěděla jsem však, jak jejich vyprávění ukončit, aby se doba trvání programu příliš neprodlužovala. Muzejní pedagožka mi poradila, že je vhodné zdvořile upozornit, že teď budeme zase pokračovat v programu.

Program trval 123 minut, mírně tedy přesáhl předpokládanou časovou dotaci. S muzejní pedagožkou jsme se shodly, že program je pro tuto věkovou skupinu velmi vhodný. Pokud bych si předem lépe promyslela doprovodné slovo, byl by program ještě lepší, přesto jej – sama za sebe – hodnotím jako vydařený.

9.4 Realizace programu se skupinou žáků ze ZŠ praktické

Čtvrtého animačního programu se zúčastnila skupina deseti žáků 5. ročníku ze ZŠ prof. Z. Matějčka a dva pedagogové. Žáci navštěvují základní školu praktickou, tudíž se jedná o žáky s lehkým mentálním postižením. Před zahájením programu mě paní učitelka upozorňovala, že žáci neudrží pozornost a že dvě hodiny bude pro ně příliš dlouhá doba. Obavy se ale nenaplnily. Žáci nejen že zvládli program v trvání 123 minut, ale byli také velmi zvědaví a pozorní.

Žáky jsem uvedla do prvního sálu stálé expozice. Sdělila jsem všechny důležité informace o výstavě a bezpečnosti. Výstava žáky zaujala. Během prohlídky se ptali na informace o vystavených exponátech a využívali interaktivní prvky výstavy.

Prvním úkolem byli velmi zaujati. Po hmatu dokázali všichni žáci určit materiál, z kterého je předmět vyroben, a dvěma skupinám se podařilo uhodnout název předmětu (obr. č. 85). Když jsme předměty vyjmuli z beden, nechala jsem žákům prostor, aby přemýšleli, k čemu sloužily předměty, které neznali. Úvahy většiny žáků se ubíraly správným směrem. U nebozezu dovedli v poměrně krátkém čase uhodnout jeho funkci.

Funkci špuntovače na lahve nikdo neodhalil, přesto však žáci projevili dobrou schopnost logického myšlení.

S kresbou žáci neměli velké problémy (obr. č. 86). Vyplňování evidenční karty jsem podrobně vysvětlila a doplnila informacemi, k čemu slouží. Všechny skupiny jsem obešla a podle potřeby jsem žákům poradila. Před aktivitou v restaurátorské dílně jsem žáky motivovala ještě v expozici. Už jen představa, že si budou moci vyzkoušet restaurátorské techniky, vzbudila u žáků velký zájem.

V restaurátorské dílně jsme na předmětech hledali zrestaurované části. Žáci předměty pečlivě zkoumali a téměř všechny sondy objevili. Obě techniky jsem předvedla a teprve poté jsem žákům rozdala pomůcky. Téměř všichni se do práce zcela ponořili (obr. č. 87, 88). Pouze jeden žák nečinně seděl u stolu a nevěděl, co má dělat. Zopakovala jsem mu postup práce a pomohla jsem začít s prvním krokem. Při práci jsem mu vedla ruku. Až poté začal samostatně pracovat. Protože žáků bylo pouze deset, umožnila jsem jim umytí rukou po obou technikách.

Uložení předmětů do krabic – depozitáře se žáci ujali sami. Hmatem prozkoumali textilií uvnitř depozitáře a spontánně sdělovali dojmy (obr. č. 89).

V expozici si žáci vytvořili vlastní výstavu (obr. č. 90, 91). K dispozici jsem jim dala obrázky předmětů ze všech sbírek. Žáci projevili své tvůrčí schopnosti a činností byli zcela zaujati. Nechala jsem jim dostatek času na dokončení a úklid místa. Potom jsme přešli k poslednímu úkolu. Zadání, které jsem opět podrobně popsala, rychle pochopili a většinou úkol zvládli bez pomoci (obr. č. 92). Žáci ve skupinách spolupracovali a radili se. Všechny skupiny jsem obešla a popř. poskytla radu.

Program jsem uzavřela shrnutím funkce a poslání muzea. Žákům jsem poděkovala za pozornost a dobrou práci a rozloučila jsem se s nimi.

Ve vedení programu jsem se poučila z předchozí realizace a připomněla jsem si scénář a svoji řeč. V úvodu jsem se představila a sdělila všechny informace k výstavě, bezpečnosti a vysvětlila jsem účel zvonečku, kterým upoutávám pozornost. Ke všem úkolům jsem se snažila podat jasné a srozumitelné informace a vždy jsem odpovídala na dotazy žáků, ať už se týkaly výstavy nebo programu. V části, kde jsme vyzvedávali předměty z hmatových beden, jsem vždy sdělila název předmětu a vysvětlila a předvedla jejich funkci. Účel špuntovače jsem názorně předvedla na prázdné lahvi od vína. V dalším programu bych mohla zkusit postup otočit. Nejprve bych ukázala, jak se předmět používá, aby měli žáci možnost přijít na funkci sami. Až potom bych sdělila název předmětu. V tomto programu jsem mohla provést také malé vylepšení v části, kde

jsme s žáky tvořili výstavu. Požádala jsem truhláře z Vlastivědného muzea, aby mi na každou obrázkovou sbírku muzejních předmětů vyrobili přihrádky. Byly dokončeny až na tento program, proto jsem je dříve použít nemohla. Díky tomu ale mohu zhodnotit efektivitu této pomůcky. Přihrádky se velmi osvědčily. Uspořádání sbírek je přehlednější a při výběru se obrázky nepomíchají. Po skončení programu také usnadnily úklid.

Z mého pohledu jsem se během realizace nedopustila závažnějších chyb. Program proběhl plynule v čase 123 minut.

9.5 Realizace programu se skupinou dětí z mateřské školy

Poslední realizace programu se zúčastnily děti z MŠ Rožňavská v počtu 22 a dvě paní učitelky. Přítomné děti byly ve věku pěti a šesti let.

Začátek proběhl obvyklým způsobem, sdělila jsem všechny informace a dala jsem dětem pokyn k samostatné prohlídce. Ta však trvala déle než u ostatních skupin. Paní učitelky svolaly děti a společně si výstavu prohlíželi od začátku. Před zahájením aktivit jsem měla obavy, že budou mít děti problém s rozdělením do skupin. Děti to však zvládly i s menší pomocí paní učitelky.

Aktivita s objevováním předmětů děti velmi bavila (obr. č. 93). Skupiny byly pěti- a šesti- členné, proto jsem děti nabádala, aby se u zkoumání hmatem vystřídalily. Během aktivity mi děti spontánně sdělovaly své domněnky o materiálu předmětu a odhadovaly, co se v bedně skrývá. Všechny skupiny dokázaly u předmětu materiál určit a dvě skupiny uhodly, který předmět je v bedně ukrytý. Při nasazování rukavic před odhalením předmětů měly některé děti potíže, proto jsem jim s navlékáním pomohla. Když jsme předměty vyzvedli z beden, podněcovala jsem děti k tomu, aby funkci předmětu odhalili sami (obr. č. 94).

V části programu, kde děti zaznamenávaly podobu svého předmětu, jsem předpokládala, že jim kresba bude činit obtíže. Ztvárnění předmětu se však většina zhostila velmi dobře (obr. č. 95). Jen asi tři děti si s kresbou neuměly poradit, proto jsem jim pomohla. Pouze jsem ale poradila, každý si předmět nakreslil sám.

Postup při vyplňování evidenční karty jsem zvolila jiný než u předešlých skupin. Nejprve jsem vysvětlila první krok – výběr materiálu, z kterého je předmět vyrobený. Ten jsme společně označili a přešli jsme k dalšímu kroku – odhadu velikosti předmětu. Stejně tak jsme společně určili stáří předmětu. Poté jsem děti motivovala k činnosti

v restaurátorské dílně. Vysvětlila jsem, co je restaurování a kdo je restaurátor, a prozradila jsem, že si děti vyzkouší restaurátorskou práci.

V dílně jsme nejprve hledali zrestaurované části na našich předmětech (obr. č. 96). Téměř všechny sondy děti našly. Poté jsem je seznámila s technikami, kterými restaurátor z muzea předměty čistil. Po provedení ukázky restaurátorských technik jsem dětem rozdala pomůcky (obr. č. 97, 98). Do práce se velmi ponořili a v průběhu činnosti mi ukazovali své výsledky (obr. č. 99). Realizaci činnosti jsem neukončovala hromadně. Děti se u technik plynule vystřídalily. Jakmile jsme uklidili pracovní místa a děti si umyly ruce, seznámila jsem je s depozitářem a uchováváním předmětů (obr. č. 100). Naše čtyři předměty jsme uložili do symbolického depozitáře a vrátili jsme se do expozice.

Děti jsem seznámila s následující činností. Popsala jsem obrázkové sbírky hraček a nových přírůstků a vysvětlila jsem postup tvorby výstavy (obr. č. 101). Děti si na své koláži nechaly opravdu záležet (obr. č. 102). Poskytla jsem jim dostatek času, aby své výtvary mohli dokončit. Některým dětem jsem pomohla se stříháním, lepením nebo s rozmístěním předmětů.

Postup při posledním úkolu jsem zvolila podobný jako u vyplňování evidenční karty. Společně jsme určili pořadí všech obrázků a spojili jsme je čarou. První obrázek jsem dětem poradila a pak jsem jim položila otázku, kterou aktivitu jsme plnili jako další. Tímto jsem je chtěla přimět, aby se zamysleli nad časem stráveným v muzeu a vzpomněli si na jednotlivé aktivity. V závěru jsem sdělila, že už znají tajemství muzea a shrnula jsem informace o muzeu a práci muzejních pracovníků.

Děti všechny úkoly zvládly velmi dobře. Pochválila jsem je za dobrou práci a poděkovala, že přišli. Tímto jsem se s nimi rozloučila a doprovodila jsem je k pokladně.

Po celou dobu programu děti dokázaly udržet pozornost a byly velmi šikovné. Měla jsem však dojem, že na začátku programu příliš nereagovaly. Myslím si ale, že příčinou bylo neustálé nabádání k tichosti přítomnou paní učitelkou. S postupujícím časem se však děti uvolnily. Při práci s pracovními listy bylo nutné dětem pomoci s obracením listů, které byly upevněné na psacích podložkách. Stejně tak jsem některým dětem pomáhala navlékat rukavice. Bylo to mírné zdržení, ale předem stanovenou dobu programu jsme přetáhli jen o dvě minuty. Překvapilo mě, že děti nevyžadovaly během programu odchod na toaletu. Jeden chlapec se dvakrát málem rozplakal, protože se mu

v jeho práci nedařilo. Vždy se mi ale podařilo k němu přijít včas a pomoci mu. Při motivaci jsem více používala maňáska a lépe jsem rozlišovala jeho a svoji řeč.

Program trval 122 minut a podle mého posouzení proběhl úspěšně a plynule.

Závěr

Mým záměrem bylo vytvořit edukační program pro různé cílové skupiny dětí a žáků, kterým by se netradiční formou přiblížil unikátní proces přeměny běžného předmětu na sbírkový exemplář, tedy proces muzealizace.

Než mohl být program uveden a zrealizován, absolvovala jsem poměrně náročnou přípravu. Když jsem zformovala myšlenku a účel programu, bylo nutné prostudovat odbornou muzeologickou literaturu a osvětlit si podstatu procesu muzealizace. Seznámila jsem se také s koncepcí výstavy *Olomouc – patnáct století města*, všemi odbornými texty, které pojednávaly o tématech výstavy a měly být zahrnuty do informační databáze dotykových obrazovek v expozici. Přitom jsem měla možnost přihlížet instalaci výstavy. Po sestavení scénáře programu jsem musela vytvořit seznam pomůcek a provést malý průzkum trhu, pro orientaci v cenové dostupnosti potřebných pomůcek, a následně nákup. Stěžejní pomůcky, tedy reálné předměty, se kterými pak měly děti pracovat, jsem musela získat z vlastních zdrojů. K programu jsem také vytvořila pracovní listy, které prošly mnoha změnami, než jsem docílila požadované podoby. Aby byl program zcela mým výtvozem, připravila jsem si také veškeré obrázky, které byly potřeba k pracovním listům a některým úkolům. Součástí přípravy bylo také zpracování pozvánky k programu. Posledním krokem bylo oslovit školy a program jim osobně nabídnout.

Myslím si, že přípravu jsem pojala docela zodpovědně. Výsledkem pak mohl být program, který ocenily jak děti, tak učitelé i muzejní pedagog. Přestože nemám zkušenosti s přípravou a realizací animačních programů, snažila jsem se vytvořit takové aktivity, které by byly neobvyklé, pro děti zajímavé a zároveň by splňovaly účel. Důležitou podmínkou pro mě bylo umožnit dětem přímý kontakt s autentickými předměty a aktivity přizpůsobit tak, aby co možná nejvíce simulovaly reálnou skutečnost. Myslím si, že právě naplněním této podmínky se programy v muzeu stávají něčím neopakovatelným, co nemůže škola nahradit. Ověřila jsem si také předpoklad, že jakmile je činnost motivována a uvedena např. jako restaurátorská technika, z broušení obyčejné železné pásoviny se rázem stane vzácná příležitost, jak si vyzkoušet tak mimořádnou věc, jako je práce restaurátora.

Při sestavování scénáře jsem vycházela z rad muzejní pedagožky, ale i z vlastních zkušeností s přípravou aktivit pro děti. Zejména při zohlednění specifík jednotlivých cílových skupin jsem využila nejen teoretické znalosti z vývojové

psychologie, ale také vlastní nemalé zkušenosti práce s předškolními a školními dětmi i dětmi s lehkou mentální retardací. Jedinou skupinou, se kterou jsem dosud neměla možnost přímo pracovat, byli žáci se středně těžkou a těžkou mentální retardací. Během realizace programu s touto skupinou jsem proto více spoléhala na schopnost citlivého odhadu a instinktu, jak k těmto lidem přistupovat. Když se ohlédnu zpět a zamyslím se nad programem s touto skupinou, mohu říct, že navzdory mým počátečním obavám jsem s žáky dokázala komunikovat velice přirozeně a respektovat je jako rovnocenné partnery.

Každému programu byla přítomna muzejní pedagožka, aby dohlédla na průběh programu a mohla mi tak poskytnout cennou zpětnou vazbu. Díky tomu jsem mohla vedení každého dalšího programu zdokonalit. Důležitou pomůckou pro mě byly časy jednotlivých aktivit, které mi muzejní pedagožka během programů zapisovala. Po porovnání jsem je ve scénáři programu mírně upravila tak, aby odpovídaly realitě. Vždy se jednalo o zkrácení či prodloužení časové dotace cca o pět minut.

Všechny programy se velmi vydařily a myslím, že stanovený cíl byl splněn. Pozitivně hodnotím skutečnost, že jsem dokázala obsah programu koncipovat tak, aby náplň a posloupnost činností zůstala pro všechny skupiny zachována. Pouze jsem písemné úkoly přizpůsobila do podoby, která není závislá na dovednosti psaní. Troufám si říct, že program je svým obsahem a použitými metodami natolik univerzální, že s přizpůsobením objemu a odbornosti předávaných informací by bylo možné jej realizovat i s jinými cílovými skupinami.

Uskutečnění programu bylo velmi cennou zkušeností. Přínos vidím především v otevření nového obzoru v možnostech vzdělávání dětí. Nahlédnutím do činnosti muzejních odborníků jsem sama objevila a ověřila si výjimečnost edukačního potenciálu muzea, proto ve své budoucí praxi budu moci zařadit návštěvu muzea do učebního plánu s vědomím, že čas strávený v muzeu nebude promarněný a poznání dětí bude obohaceno o nový rozměr. Tím, že jsem se seznámila s činností muzejních pracovníků a vyzkoušela si náročnou přípravu a vedení programu, jako budoucí pedagog mohu tuto práci mnohem lépe ocenit.

Pro formování mého přístupu k dětem jsem také uvítala možnost vidět z perspektivy nezainteresovaného člověka kladné i negativní jednání pedagogů, kteří se programu zúčastnili jako doprovod. Myslím tím, že když člověk stojí mimo každodenní školní život, všímá si pak situací, které by si za jiných okolností neuvědomil.

Pozitivní zpětnou vazbou je pro mě spokojenost všech účastníků a skutečnost, že muzeum program zařadí do své stálé nabídky.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

ATKINSON, Rita L., et al. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. 751 s. ISBN 80-71786-40-3.

BENDOVIÁ, Petra; ZIKL, Pavel. *Dítě s mentálním postižením ve škole*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2011. 144 s. ISBN 978-80-247-3854-3.

BRABCOVÁ, Alexandra. Brána muzea otevřená. In BRABCOVÁ, Alexandra. (ed.) *Brána muzea otevřená: Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea*. Náchod: Nakladatelství JUKO, 2003. s. 14-20. ISBN 80-86213-28-5.

BRABCOVÁ, Alexandra. Brána muzea otevřená. In BRABCOVÁ, Alexandra. (ed.) *Brána muzea otevřená: Průvodce na cestě muzea k lidem a lidí do muzea*. Náchod: Nakladatelství JUKO, 2003. s. 24-39. ISBN 80-86213-28-5.

FIFKOVÁ, RENÁTA. (ed.) *Vlastivědné muzeum v Olomouci : Průvodce po sbírkách a stálých expozicích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 64 s. ISBN 978-80-85037-50-0.

HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 1998. 142 s. ISBN 80-7204-084-7.

JEŘÁBEK, Jaroslav; TUPÝ, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Základní škola speciální* [online]. Praha: VÚP, 2008. 110 s. [cit. 2012-10-10]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf>.

JEŘÁBEK, Jaroslav; TUPÝ, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: (se změnami provedenými k 1. 7. 2007)* [online]. Praha: VÚP, 2007. 126 s. [cit. 2012-10-10]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

JEŘÁBEK, Jaroslav; TUPÝ, Jan. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – příloha upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením* [online]. Praha: VÚP, 2007. 92 s. [cit. 2012-10-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/rvpzv-lmp.pdf>>.

JŮVA, Vladimír. Česká muzea a galerie pro děti a mládež: Vybrané výsledky dotazníkového průzkumu. In JELÍNKOVÁ, Eva; POLÁKOVÁ, Zdena (eds.). *Děti, mládež ... a muzea? III. : Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference uspořádané v Moravském zemském muzeu ve dnech 28. - 29. ledna 2003*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. s. 30-33. ISBN 80-7028-205-3.

KALHOUS, Zdeněk; OBST, Otto. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2003 – 2008 (koncepte rozvoje muzejnictví) [online]. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2003. 31 s. [cit. 2013-3-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.mkcr.cz>>.

Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2010 – 2014 (koncepte rozvoje muzejnictví) [online]. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2010. 12 s. [cit. 2013-3-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.mkcr.cz>>.

LANGMEIER, Josef; LANGMEIER, Miloš; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie s úvodem do neurofyzologie*. Praha: H&H, 1998. 132 s. ISBN 80-86022-37-4.

MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido: edice pedagogické literatury, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.

MÜLLER, Oldřich. *Lehká mentální retardace v pedagogickopsychologickém kontextu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. 87 s. ISBN 80-244-0207-6

NELEŠOVSKÁ, Alena; SPÁČILOVÁ, Hana. *Didaktika primární školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 254 s. ISBN 80-244-1236-5.

Olomoucké baroko sbíralo trofeje v prestižní soutěži muzeí [online]. 2011. [cit. 2013-4-6]. Dostupné z WWW: <<http://zpravodajstvi.olomouc.cz//clanky/Olomoucke-baroko-sbiralo-trofeje-v-prestizni-soutezi-muzei-16149>>.

Olomoucké baroko/Výtvarná kultura let 1620 – 1780 [online]. Nedatováno. [cit. 2013-4-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.olmuart.cz/?detail=1308>>.

POLÁKOVÁ, Zdena. Potřebujeme dětská muzea? : desetiletá zkušenost DM MZM Brno. In JELÍNKOVÁ, Eva; POLÁKOVÁ, Zdena (eds.). *Děti, mládež ... a muzea? III. : Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference uspořádané v Moravském zemském muzeu ve dnech 28. - 29. ledna 2003*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. s. 42-50. ISBN 80-7028-205-3.

PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. 461 s. ISBN neuvedeno.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* [online]. Praha: VÚP, 2004. 48 s. [cit. 2012-10-10]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf>.

SOUKUP, Michal. Kompetence kurátora výstavy výtvarného umění. In FRIEDLOVÁ, Martina. *Umění: prostor pro život a hru Kurátor výstav*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1997-8.

STRÁNSKÝ, Zbyněk Zdeněk. *Úvod do studia muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2000. 169 s. 2. rozšířené vydání. ISBN 80-210-1272-2.

ŠIMÍČKOVÁ ČÍŽKOVÁ, Jitka, et al. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 175 s. ISBN 80-244-0629-2.

ŠOBÁŇ, Marek. *Škola muzejní pedagogiky 6 : Stručná teorie a praxe muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 11-56. ISBN 978-80-244-1871-1.

ŠOBÁŇ, Marek. Úvod do animační činnosti a její specifika. In FRIEDLOVÁ, Martina. *Umění: prostor pro život a hru Animátor umění*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1995-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 368 s. ISBN 978-80-244-3034-8.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Škola muzejní pedagogiky 1 : Poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 131 s. ISBN 978-80-244-1866-7.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra; ŠOBÁŇ, Marek. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 140 s. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. 137 s. 2. vydání. ISBN 80-210-3206-5.

ŠTĚPÁNEK, Pavel. *Obrysy muzeologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 251 s. ISBN 80-244-0542-3.

ŠVARCOVÁ, Iva. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál, 2006. 200 s. 3. aktualizované a přepracované vydání. ISBN 80-7367-060-7.

Výroční zpráva Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2010 [online]. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci. nečíslováno. [cit. 2013-4-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.vmo.cz/rubriky/dokumenty/vyrocní-zpravy/>>.

Výroční zpráva Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2011 [online]. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci. nečíslováno. [cit. 2013-4-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.vmo.cz/rubriky/dokumenty/vyrocní-zpravy/>>.

Výroční zpráva Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2012 [online]. Olomouc: Vlastivědné muzeum v Olomouci. nečíslováno. [cit. 2013-4-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.vmo.cz/rubriky/dokumenty/vyrocni-zpravy/>>.

WAIDACHER, Friedrich. *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné muzeum – Národné múzejné centrum, 1999. 477 s. ISBN 80-8060-015-5.

Zřizovací listina Vlastivědného muzea v Olomouci ze dne 20. 12. 2001 [online]. Olomouc: Rada Olomouckého kraje, 2009. nečíslováno. [cit. 2013-4-6]. Dostupné z WWW: <<http://www.vmo.cz/rubriky/dokumenty/zrizovaci-listina/>>.

ŽALMAN, Jiří. Metodika práce muzeí s dětmi. In JELÍNKOVÁ, Eva; POLÁKOVÁ, Zdena (eds.). *Děti, mládež ... a muzea? III. : Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference uspořádané v Moravském zemském muzeu ve dnech 28. - 29. ledna 2003*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2003. s. 21-25. ISBN 80-7028-205-3.

www.vmo.cz. [cit. 2013-4-6].

www.vmodetem.sweb.cz. [cit. 2013-4-6].

Seznam příloh

Obrázek č. 1 – 2: Obrázky Huberta

Obrázek č. 3: Obrázky k evidenční kartě

Obrázek č. 4: Obrázky k závěrečné reflexi

Obrázek č. 5 – 7: Obrázky sbírkových předmětů

Obrázek č. 8: Etnografie, Hudební fond

Obrázek č. 9: Hračky a nové přírůstky

Obrázek č. 10: Hračky

Obrázek č. 11: Obchod a řemesla, Umělecký průmysl

Obrázek č. 12 – 15: První návrh pracovních listů - varianta A

Obrázek č. 16 – 19: Druhý návrh pracovních listů – varianta A

Obrázek č. 20 – 23: Konečná podoba pracovních listů – varianta A

Obrázek č. 24 – 27: První návrh pracovních listů – varianta B

Obrázek č. 28 – 31: Druhý návrh pracovních listů – varianta B

Obrázek č. 32 – 35: Konečná podoba pracovních listů – varianta B

Obrázek č. 36 – 39: První návrh barevných pracovních listů – varianta A

Obrázek č. 40 – 43: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta A

Obrázek č. 44 – 47: Konečná podoba barevných pracovních listů – varianta B

Obrázek č. 48: Hmatová bedna

Obrázek č. 49: Nástěnný mlýnek na kávu

Obrázek č. 50: Dětská brusle

Obrázek č. 51: Špuntovač na láhve

Obrázek č. 52: Nebozez

Obrázek č. 53: Rámky na obrázky

Obrázek č. 54: Maňásek

Obrázek č. 55: Depozitář

Obrázek č. 56: Bílá textilie

Obrázek č. 57: Železné pásoviny

Obrázek č. 58: Pilníky, brusný papír, abrazivní prášek Pemza, krejčovské metry

Obrázek č. 59: Dřevěné přihrádky na obrázky sbírkových předmětů

Obrázek č. 60: Pozvánka na program *Tajemství muzea*

Obrázek č. 61 – 66: První realizace programu

Obrázek č. 67 – 74: Druhá realizace programu

Obrázek č. 75 – 84: Třetí realizace programu

Obrázek č. 85 – 92: Čtvrtá realizace programu

Obrázek č. 93 – 102: Pátá realizace programu

Přílohy

Obrázek č. 1: Hmatová bedna

Obrázek č. 2: Nástěnný mlýnek na kávu

Obrázek č. 3: Dětská brusle

Obrázek č. 4: Špuntovač na láhve

Obrázek č. 5: Nebozez

Obrázek č. 6: Rámky na obrázky

Obrázek č. 7: Maňásek

Obrázek č. 8: Depozitář

Obrázek č. 9: Bílá textilie

Obrázek č. 10: Železné pásoviny

Obrázek č. 11: Pilníky, brusný papír, abrazivní prášek Pemza, krejčovské metry

Obrázek č. 12: Dřevěné přihrádky na obrázky sbírkových předmětů

Obrázek č. 61: První realizace programu – objevování předmětu

Obrázek č. 62: První realizace programu – kresba

Obrázek č. 63: První realizace programu – kresba

Obrázek č. 64: První realizace programu – restaurátorská dílna

Obrázek č. 65: První realizace programu – restaurátorská dílna

Obrázek č. 66: První realizace programu – tvorba výstavy

Obrázek č. 67: Druhá realizace programu – objevování předmětu

Obrázek č. 68: Druhá realizace programu – kresba

Obrázek č. 69: Druhá realizace programu – evidenční karta

Obrázek č. 70: Druhá realizace programu – měření

Obrázek č. 71: Druhá realizace programu – restaurátorská dílna

Obrázek č. 72: Druhá realizace programu – restaurátorská dílna

Obrázek č. 73: Druhá realizace programu
– tvorba výstavy

Obrázek č. 74: Druhá realizace programu
– tvorba výstavy

Obrázek č. 75: Třetí realizace programu
– uvítání

Obrázek č. 76: Třetí realizace programu
– objevování předmětu

Obrázek č. 77: Třetí realizace programu
– vyzvednutí předmětu

Obrázek č. 78: Třetí realizace programu
– kresba

Obrázek č. 79: Třetí realizace programu
– evidenční karta

Obrázek č. 80: Třetí realizace programu
– restaurátorská dílna

Obrázek č. 81: Třetí realizace programu
– restaurátorská dílna

Obrázek č. 82: Třetí realizace programu
– depozitář

Obrázek č. 83: Třetí realizace programu
– tvorba výstavy

Obrázek č. 84: Třetí realizace programu
– tvorba výstavy

Obrázek č. 85: Čtvrtá realizace programu
– objevování předmětu

Obrázek č. 86: Čtvrtá realizace programu
– kresba

Obrázek č. 87: Čtvrtá realizace programu
– restaurátorská dílna

Obrázek č. 88: Čtvrtá realizace programu
– restaurátorská dílna

Obrázek č. 89: Čtvrtá realizace programu
– depozitář

Obrázek č. 90: Čtvrtá realizace programu
– tvorba výstavy

Obrázek č. 91: Čtvrtá realizace programu – tvorba výstavy

Obrázek č. 92: Čtvrtá realizace programu – závěrečná reflexe

Obrázek č. 93: Pátá realizace programu – objevování předmětu

Obrázek č. 94: Pátá realizace programu – vyzvednutí předmětu

Obrázek č. 95: Pátá realizace programu – kresba

Obrázek č. 96: Pátá realizace programu – zkoumání sond

Obrázek č. 97: Pátá realizace programu – ukázka restaurátorské techniky

Obrázek č. 98: Pátá realizace programu – ukázka restaurátorské techniky

Obrázek č. 99: Pátá realizace programu – restaurátorská dílna

Obrázek č. 100: Pátá realizace programu – depozitář

Obrázek č. 101: Pátá realizace programu – tvorba výstavy

Obrázek č. 102: Pátá realizace programu – tvorba výstavy

Anotace

Hajdová Hana

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého Olomouc

Edukační program ve Vlastivědném muzeu v Olomouci

Education programme in Regional Museum in Olomouc

Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

152 s.

102 přílohy

2013

Klíčová slova:

muzeum, muzejní edukace, edukační program

museum, museum education, educational programme

V rámci mé diplomové práce jsem vytvořila edukační program pro Vlastivědné muzeum v Olomouci ke stálé expozici Olomouc – patnáct století města. Obsah programu jsem variovala pro různé cílové skupiny. Záměrem mé práce bylo jednoduché a věku dětí přiměřené přiblížení procesu muzealizace, tedy cesty předmětu do muzejního depozitáře či výstavy, během níž je předmět selektován, tezaurován a prezentován. S laskavým svolením vedení muzea jsem přípravu i realizaci programu uskutečnila na půdě Vlastivědného muzea v Olomouci ve spolupráci s tamějšími muzejními pracovníky.

In my diploma thesis I have created an educational programme for the Regional Museum in Olomouc that corresponds with the permanent exhibition called „Olomouc - Fifteen Centuries of a City“. The programme is meant for two various groups of visitors. The aim of my work was to simply demonstrate to the children - in proportion to age - how a thing becomes a part of a depository or exhibition. It shows the process of hoarding, selecting the object etc. With the kind permission of the managers I worked out the programme and put into practice in the Regional Museum in cooperation with the museum staff.